

I forstadsposisjon

En studie av stedstilhørighet på Langhus i Follo

Magnus Robert Campbell

Masteroppgave i samfunnsgeografi

Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi

UNIVERSITETET I OSLO

Høsten 2009

Forord

Min interesse for byers sosiale liv har vært der lenge. Det er kanskje ikke overraskende når man vokser opp i utkanten av Norges eldste by, med en familie hvis feriemål heter Dundee og St Andrews, og forståelsen av avstand som relativt og kognitivt begrep gir mening allerede i tidlig alder? Det var imidlertid aldri åpenbart at denne interessen skulle lede til en studie av forstadsbeboelse på Langhus. På den annen side, hva er egentlig åpenbart? Denne masteroppgaven markerer slutten på fem års samfunnsgeografistudier på Blindern. Det har vært lærerike år, samtidig føles det godt å vite at tiden nå er inne for andre utfordringer. Aller først er det mange som skal takkes i forbindelse med den masteroppgavesprosessen som nå er avsluttet:

Takk til alle informantene som slapp meg inn i sine stuer og arbeidsplasser og spanderte sjenerøst av kaffe, tid og synspunkter. Uten dere hadde ikke denne oppgaven blitt til. Dere har virkelig «satt Langhus på kartet» for meg. For alltid.

Takk til alle jeg har snakket med underveis, som ikke visste hvor Langhus lå, og som lurte på hva det kunne være av interesse å skrive om der. Disse undringene har vært til stor hjelp!

Takk til min veileder, førsteamanuensis i samfunnsgeografi Per Gunnar Røe. Ditt prosjekt «Suburbanisme i Osloregionen» har sendt meg ut i et spennende felt. Takk for alle tilbakemeldinger, råd og viktige tips om litteratur og konferanser.

Takk til Trygve Johansen i Ski kommune, som ga meg tilgang til gamle planer, og til Østlandets Blad, som slapp meg til i arkivet.

Jeg er privilegert som har fått være en del av studiemiljøet i tredje etasje på Harriet Holters hus. Et tilholdssted fullt av bra folk er en veldig god forutsetning for å skrive oppgave i samfunnsgeografi – særlig når denne tar utgangspunkt i et relasjonell forståelse av sted. Noen relasjoner har imidlertid vært av spesiell betydning, og en takk går til Aase Kristine, som i sluttfasen av dette arbeidet hjalp til med å stille konstruktivt kritiske spørsmål til teksten. Andreas skal også ha takk for grundig gjennomlesning, og privatundervisning i den (for meg) fortsatt like ubegripelige sjangeren black metal.

Takk til mine foreldre, Anne og Donald, som tidlig vekket geografen i meg. Takk for oppmuntringer, gjennomlesninger, tilbakemeldinger og all annen hjelp.

Ingrid og Frida, tusen takk for alle påminnelsene om gledene utenfor Blindern.

Til sist takker jeg Gro, som både kommer fra, og bor i forstaden. Din tålmodighet og hjelp har vært viktig motivasjon for meg. Dine bidrag i denne prosessen har vært mange – og helt avgjørende.

Oslo, november 2009. Magnus Campbell

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
INNHOLDSFORTEGNELSE	5
1. INTRODUKSJON	9
1.1 PROBLEMSTILLING	12
1.2 VALG AV LANGHUS SOM STUDIEOMRÅDE	13
1.3 OPPGAVENS DISPOSISJON	15
2. TEORETISKE PERSPEKTIVER	18
2.1 STED OG TILHØRIGHET	18
2.1.1 <i>Sted</i>	19
2.1.2 <i>Tilhørighet til sted</i>	24
2.1.3 <i>Stedstilhørighet og «elective belonging»</i>	26
2.1.4 <i>Sosial kapital</i>	28
2.1.5 <i>Kulturell kapital</i>	29
2.1.6 <i>Boligvalg og habitus</i>	30
2.2 BYEN UTENFOR SENTRUM	33
2.2.1 <i>Suburbanisering og forstadsvekst</i>	33
2.2.2 <i>Forsteder – steder i det suburbane rommet</i>	35
2.2.3 <i>Suburbia – et fenomen</i>	37
2.2.4 <i>Forsteder som sosiale samfunn i suburbia</i>	38
2.2.5 <i>Forstadskritikk</i>	41
2.2.6 <i>Suburbane myter</i>	44
2.3 TILHØRIGHET TIL FORSTED	46
2.4 ANALYSERAMME	48
3. DEN NORSKE FORSTADEN OG LANGHUS	50
3.1 ET NORSK SUBURBIA?	50
3.2 PLANER OG REALITETER – FREMVEKSTEN AV LANGHUS	54
3.3 LANGHUS I DAG	59
4. METODE: FREMGANGSMÅTER OG VALG	64
4.1 KVALITATIV METODE	65
4.1.1 <i>Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet</i>	66
4.2 INTERVJUUNDERSØKELSEN	68
4.2.1 <i>Intervjuguiden</i>	69
4.2.2 <i>Utvalget</i>	70
4.2.3 <i>Rekruttering av informanter</i>	71

4.2.4	<i>Posisjonalitet</i>	74
4.2.5	<i>Informantene</i>	78
4.2.6	<i>Utfordringer underveis</i>	80
4.2.7	<i>Etiske problemstillinger</i>	82
4.3	ANALYSEN	83
5.	FORSTÅELSER AV FORSTADSBEBOELSE	87
5.1	LANGHUS SOM STED.....	88
5.1.1	<i>Ankomsthistoriene – «Det var helt tilfeldig at vi havna her»</i>	89
5.1.2	<i>Oslo kommer nærmere</i>	91
5.2	DET UHÅNDGRIPELIGE SUBURBIA.....	95
5.2.1	<i>«Jeg kan ikke si noe annet enn at Langhus er Langhus»</i>	95
5.2.2	<i>«Langhus har ikke personlighet»</i>	99
5.2.3	<i>Det uhåndgripelige Langhus</i>	100
5.3	LANGHUS SOM MENINGSFYLT HJEMSTED	101
5.3.1	<i>«Jeg er en del av Langhus»</i>	102
5.3.2	<i>«Forstadslivet er undervurdert» – Langhus tas i forsvar</i>	104
5.3.3	<i>«Det blir lettere å ha venner her»</i>	105
5.3.4	<i>«Jeg har ikke flytta hit for å bli venner med naboen»</i>	106
5.3.5	<i>Stedbunden sosial kapital</i>	108
5.4	LANGHUS SOM FORSTAD TIL OSLO	108
5.4.1	<i>Oslo – «Det er bare pøbel og kriminelle som bor der»</i>	109
5.4.2	<i>«Jeg har mitt hjerte i Oslo»</i>	111
5.4.3	<i>«Placelessness» og «sense of place»</i>	112
5.5	LANGHUS' UTVIKLING.....	115
5.5.1	<i>Fra gjennomiktig bygd til «de endeløse gangveiers hjemsted»</i>	115
5.5.2	<i>Nye generasjoner pionerer?</i>	118
5.5.3	<i>«Golanhøyden» og «skilsmisseboligene» – Interne variasjoner på Langhus</i>	120
5.5.4	<i>Fremtiden – «Det blir spennende å se hva barna kommer til å si»</i>	121
5.6	STEDSTILHØRIGHET PÅ LANGHUS	123
5.6.1	<i>Habitus – «Jeg defineres ikke av at jeg bor på Langhus»</i>	124
5.6.2	<i>Territorielle bånd</i>	128
5.6.3	<i>Likegyldige og lavmælte representasjoner</i>	129
5.6.4	<i>Ulike former for kapitals betydning for tilhørighet til Langhus</i>	132
6.	AVSLUTNING	135
6.1	OPPGAVENS FUNN	137
6.2	OPPGAVENS RELEVANS OG OVERFØRINGSVERDI	139

6.3 VEIEN VIDERE	141
LITTERATUR.....	144
VEDLEGG	150
VEDLEGG 1: INTERVJUGUIDE	150
VEDLEGG 2: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER.....	155

FIGUROVERSIKT

FIGUR 1: BEFOLKNINGSUTVIKLING I ULIKE DELER AV STOR-OSLO.	52
FIGUR 2: LANGHUS' LOKALISERING INNENFOR STOR-OSLO	53
FIGUR 3: GENERALPLANENS PLAN FOR BØLERÅSEN	57
FIGUR 4: KART OVER LANGHUS	58
FIGUR 5: LUFTFOTO AV BØLERÅSEN.....	62
FIGUR 6: FOSSUM KIRKE	96
FIGUR 7: LANGHUS KIRKE.....	96
FIGUR 8: «DE ENDELØSE GANGVEIERS HJEMSTED».....	117

TABELLOVERSIKT

TABELL 1: PERIODISERING AV FORSTADSVEKST I USA OG NORGE.....	51
--	----

Oppgaven har til sammen 47193 ord

1. INTRODUKSJON

Oslos befolkning vokser, og sammen med nabofylket Akershus hadde byen over 40 prosent av landets samlede folkevekst de siste fem år (Oslo kommune 2008). Hovedstadens popularitet har på ingen måte gått mediene hus forbi, og ikke sjelden er dette tema i avisreportasjer med utgangspunkt i uteliv og livsstil. Da avisen Aften nylig oppsummerte det siste tiåret, ble det påpekt at stadig flere bor sentrumsnært, og at bybefolkningen blir yngre.¹ Dette er imidlertid bare en del av bildet, et bilde som også viser at det er Oslos innvandrerbefolkning som gjennom tiåret har opprettholdt veksten. Selv om Oslo kommune hadde en økning i folketallet på 40.000 fra 1998 til 2006, forsvinner hele denne økningen hvis den delen av befolkningen som inngår i Statistisk sentralbyrås definisjon av innvandrere utelukkes.² Det mest påfallende i Aftens bilde av Oslos utvikling, er likevel hvor store deler av byområdet som forbigås i stillhet.

For tendensen er klar: Oslo hadde i 2008 netto innflytting fra samtlige fylker i landet, unntatt Akershus og Østfold. Utflyttingen fra Oslo til Akershus overgår imidlertid alene innflyttingen til hovedstaden fra resten av landet, og veksten i Oslo kommunes folketall skyldes altså innflytting fra utlandet (Oslo kommune 2009a). Selv om indre bys popularitet som boområde ikke skal bestrides i det følgende, vokser også befolkningen i mindre sentrumsnære deler av hovedstadskommunen, og det er tydelig at den veksten som kommer til syne over hele regionen ikke kan forklares med massenes draging mot det pulserende sentrumslivet Aften beskriver. Mange av kommunene rundt Oslo har hatt stor befolkningsvekst og blitt en del av en byregion som strekker seg på tvers av kommune- og fylkesgrenser. Samtidig fungerer spektakulære prosjekter i Fjordbyen, og pulserende kafé-

¹ «Hva skjedde med Oslo på 2000-tallet?» – Aften, 17.september 2009

² http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/emnevis_statistikk/befolkningen_etter_opprinnelse/ Tall fra Oslostatistikken, (21.10.09)

og kulturliv i indre bydeler i stor grad som byvekstens ansikt utad.³ Ifølge Rasmussen (2003) har Stor-Oslos befolkningstygndepunkt beveget seg vekk fra sentrum over lengre tid, og forstedene ser altså ut til å få lov å vokse «i fred».

Denne oppgaven tar utgangspunkt i stedstilhørighet i de «vanlige» småhusforstedene, Norges svar på «suburbia». Forståelsen av hvilket forhold voksne mennesker, som selv har valgt forstaden som bosted, har til «stedet» sitt, dannes i lys av fortellinger om forstedene. Formålet er å oppnå en dypere forståelse av hvordan forsteder fungerer som boområder, og hvilken rolle tilhørighet og identitet spiller lokalt. Fremveksten av norske forsteder generelt, og oppgavens studieområde spesielt, vil også vies oppmerksomhet, da dette danner bakgrunnen og konteksten for undersøkelsen.

Kanskje har ikke forstedene fått den store oppmerksomheten fordi de ofte ses på som kjedelige steder uten det folkelivet som Aftens journalister forbinder med byen? Fordi forstedene ses på som sovebyer, som alle i arbeidsfør alder forlater på dagtid, for å drive selvrealisering på attraktive arbeidsplasser i mer oppsiktsvekkende deler av byområdet, eller som oppvekststeder fulle av oversett ungdom som kjeder seg mens de venter på å bli gamle nok til å flytte vekk. Slike forståelser av forstedene forekommer ikke minst i populærkulturen, og The Clash-vokalist Joe Strummers tekst «*Lost in the Supermarket*» fra 1979 illustrerer dette:

*«I wasn't born so much as I fell out
Nobody seemed to notice me
We had a hedge back home in the suburbs
Over which I never could see»⁴*

³ «Fjordbyen er navnet på prosjektet hvor Oslo kommune skal frigjøre dagens arealer ut mot sjøen og benytte disse til fremtidsrettet byutvikling med bolig, rekreasjon og næring på en slik måte at byen åpnes mot fjorden» Arealene ligger i hovedsak mellom fjorden og bysentrum. http://www.prosjekt-fjordbyen.oslo.kommune.no/om_fjordbyen/ (07.11.09)

⁴ http://londonsburning.org/lyr_complete_lyrics_06.html#LostintheS (21.10.09)

For Strummer var alternativet til forstaden åpenbart; ikke langt unna lokket storbyen, og albumet fikk navnet «London Calling». Slike representasjoner har bidratt til myten om forstaden – det konforme og homogene *suburbia*. Anglo-amerikansk populærkulturs utbredelse i Norge kan trolig hevdes å ha vært med å prege vår forståelse av norske forsteder som upersonlige steder uten identitet. Disse forståelsene er imidlertid lite egnet til å forklare forstadens popularitet som boområde.

Historisk sett er ikke forsteder i vid forstand et nytt fenomen, men masseutbredelsen av dem er av nyere dato, og knytter seg til ny transportteknologi, der kollektivtransportsystemer la grunnlaget, og privatbilismens utbredelse senere muliggjorde en videre vekst (Hayden 2004). Forstadslandskapet har fortsatt å vokse de seneste tiårene, inn i en periode preget av de politiske, teknologiske, kulturelle og sosiale prosesser som hører inn under globalisering. Disse prosessene har ført til at en del teoretikere hevder steder har blitt mindre viktige (Savage et al. 2005). Koblingen mellom forstedene og privatbilisme, forbrukskultur og en påstått mangel på identitet, har gitt grobunn for en forstadskritikk som i sin sterkeste form fremstiller denne formen å bo på som en oppsummering for alt som synes galt med den vestlige del av verden (Kunstler 1993).

Parallelt med kritikken, har forstedenes vekst ført til at de har blitt mer mangfoldige, en trend deler av anglo-amerikansk byforskning lenge har vært oppmerksom på, men som mer nylig har blitt viet oppmerksomhet i Nord-Europa og Norge (Røe 2009a). De første problemstillingene innen norsk «forstadsforskning» har dreid seg om drabantbyproblemer knyttet til stigmatisering og sosial eksklusjon (Hansen & Brattbakk 2005). Med forskningsprosjektet «Suburbanisme i Osloregionen», som denne oppgaven er tilknyttet, er målsetningen «å rette oppmerksomheten mot disse mer eller mindre 'utforskede' ytre delene av den norske storbyen, fordi de i kraft av sin befolkning og sosioøkonomiske dynamikk har store konsekvenser for den sosiale og økonomiske utviklingen i byområdet som helhet» (Røe 2007:1).

Det tilsynelatende dårlige samsvaret mellom utbredte kritiske forståelser av hva forstedene er, og forstedenes appell når dagens storbymennesker foretar sine boligvalg, opplever jeg som en spennende selvmotsigelse i dagens byutvikling, og en ambivalens ved byen som det vil være spennende å utforske. Hvorfor synes den negative myten om forstaden så sterk i deler av befolkningen? Gir myten gjenklang også blant de som bor i forstedene? Og hva betyr «sted» for menneskene som befolker dagens forsteder? Denne interessen for forsteder tok meg ut av byens sentrum, gjennom den tette strøksbebyggelsen og langs de rustne kaianleggene som venter på å få sin transformasjon fullbyrdet og bli forvandlet til en glitrende fjordby. Jeg reiste videre, gjennom vestvendte villastrøk, forbi drabantbyer og over fylkesgrensa, inn i Akershus. Jeg lot toget passere Kolbotn og Oppegård og steg først av på Langhus i Ski kommune.

Langhus er en forstad som i hovedsak har vokst frem i årene etter 1970. Stedet har et lite utbygd servicetilbud, men dets entydige boligpreg utgjøres av et mangfold av boligtyper, inkludert blokkbebyggelse, men hovedsakelig består området av småhus. Utad fremstår Langhus verken som høystatusområde eller preget av sosiale problemer, men som et sted man sjelden kan lese om i avisene og som knapt synes på tv. Stedet, som jeg altså så vidt hadde hørt om før jeg bestemte for å sondere Oslos forstadslandskap på jakt etter et egnet studieområde, slo meg som ett av disse stedene som tilsynelatende har fått vokse «i fred». Det bor omtrent 11.000 mennesker på Langhus (Døvik & Godager 2007).

1.1 Problemstilling

Forestillingen om de identitetsløse forstedene og deres popularitet som boområde, der suburbia enten ses på som dystopi eller utopi, samsvarer ikke med hverandre. En antakelse om at begge syn i noen grad er tuftet på myter, og at livet i forstedene er mer sammensatt, synes fornuftig. Det var med et slikt utgangspunkt sosiologen Herbert Gans (1967) på 1960-tallet undersøkte det sosiale livet i den nylig utbygde forstaden Levittown i New Jersey utenfor New York, og Savage et al. (2005) intervjuet innbyggere i fire ulike forsteder til

Manchester på slutten av 1990-tallet. Disse mytene er også utgangspunktet for denne oppgaven, som undersøker betydningen av sted og tilhørighet i en norsk forstad.

Undersøkelsen tar utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

Hvordan konstrueres stedstilhørighet på et sted som Langhus?

Konstruksjon av stedstilhørighet forstås i det videre som sosiale og kulturelle praksiser, der mennesker aktivt bruker stedet i fortellingen om hvem de er. Det er gjennomført intervjuer med 12 personer på Langhus med dette som tema. Når det finnes teori om sted og tilhørighet på den ene side, og forstadsvekst på den annen side, er denne oppgavens ambisjon å belyse hvordan stedstilhørighet konstrueres i en hittil lite studert kontekst. Hensikten er å frembringe en mer utfyllende forståelse av forstadsbeboelse enn de dominerende utopiske og dystopiske fortellingene. En viktig inspirasjon for å belyse dette er den nevnte studien av forstadsbeboere i Manchester, som argumenterer for at steder fortsatt spiller en sentral rolle i menneskers fortelling om hvem de er (Savage et al. 2005).

1.2 Valg av Langhus som studieområde

For å belyse problemstillingen gjennom lokalbefolkningens egne praksiser og representasjoner, har jeg valgt å gjennomføre en undersøkelse basert på dybdeintervjuer med beboere i «forstadsområdet» Langhus i Ski kommune, om lag to mil sør for Oslo sentrum. Mine kunnskaper om dette stedet var i forkant av undersøkelsen svært begrensede, men med utgangspunkt i spørsmål knyttet til norsk forstadsvekst og identitetsdannelse, ble områder rundt Oslo, som kunne passe Harris og Larkhams (1999) forstadsdefinisjoner (se kapittel 2.2.2), undersøkt. Jeg visste at det i forskningsprosjektet *Suburbanisme i Osloregionen* foregikk flere lignende dybdeundersøkelser i andre forsteder, men at ingen av disse tok utgangspunkt i forstedene i kommunene i Follo, den delen av Akershus som ligger sør for Oslo. Jeg valgte et område i Follo blant annet for å sørge for en geografisk spredning av studieområdene, da jeg skulle finne et egnet studieområde for intervjuundersøkelsen.

Det er mange lokaliteter i Follo som kan karakteriseres som forsteder, og spesielt i kommunene Oppegård og Ski bor mange mennesker innenfor det Statistisk sentralbyrå definerer som Oslos sammenhengende tettbebyggelse.⁵ Forutsetninger for studieområdet var at området skulle inngå i denne tettbebyggelsen og dessuten ha et klart boligpreg. Oppegårds kommuneadministrasjonssenter Kolbotn fremstår som sammensatt, med sin konsentrasjon av arbeidsplasser, nytt kulturhus/kino fra 2006 og nytt kjøpesenter åpnet 2008, og virket ikke like egnet for undersøkelsen av et boligområde.⁶ Utenfor Kolbotn finnes imidlertid flere områder i Oppegård kommune som hadde egnet seg som studieområde for denne undersøkelsen, disse er imidlertid i stor grad sammenhengende med hverandre, og vanskelige å avgrense.

Langhus i Ski kommune virket umiddelbart klarere å avgrense. Stedet utgjøres fysisk av den delen av kommunens tettbebyggelse som henger sammen med Stor-Oslos tettbygde område (kart side 53), men er adskilt fra øvrig tettbebyggelse i nabokommunen Oppegård i nord med motorveien E6.⁷ Videre grenser stedets bebyggelse mot skogsterreng i øst og vest, og mot jordbruksområder i sør. Til tross for at flere større arbeidsplasser er lokalisert mellom Vevelstadveien og E6 nord i området (kart side 58), fremstår disse som fysisk løsrevet fra resten av bebyggelsen. På den måten oppleves Langhus mer entydig som et boligområde enn Kolbotn og Ski sentrum. Det kan argumenteres for at dette klare boligpreget likevel ikke reflekterer den mangfoldigheten som etter hvert preget forstedene (Røe 2009a), det er likevel forstedene som boligområder som er av hovedinteresse i denne sammenhengen, og slik sett var det ønskelig med et studieområde med et klarest mulig boligpreg. Samtidig fremsto Langhus som et så folkerikt boligområde at anonymisering av informanter kunne gjøres uten å fjerne for mye bakgrunnsinformasjon. Det kan argumenteres for at dette gir større muligheter i oppgavens analyse.

⁵ <http://www.ssb.no/befteft/om.html> (18.11.09). Definisjonen går ut på at avstanden mellom husene ikke skal overstige 50 meter. Det gjøres unntak, blant annet for parker og idrettsanlegg. Ifølge denne definisjonen strekker Oslo seg langt inn i omegnskommunene (se kart side 51).

⁶ <http://www.kolben.no/historie.php> (22.10.09),

<http://www.oppegard.kommune.no/Oppegaard/eSite.nsf/pub/RBFR7V4E5G?Open> (22.10.09)

⁷ Motorveien ble lagt i tunnel først etter intervjuene var gjennomført

Etter å ha besøkt stedet en første gang fremsto Langhus som en «typisk middelklasseforstad», som kunne rammes av den forstadskritikken som ble nevnt innledningsvis, og som bar preg av det den humanistiske geografen Edward Relph (1976) har kalt «placelessness». Planprosessene som lå bak utviklingen av stedet, der en gigantisk «Ski-by» hadde blitt skrinlagt og i 1968 blitt erstattet med en mer moderat generalplan, fanget også min interesse (Andersson & Skjånes 1968a).⁸ Når dette er sagt begrenser undersøkelsen seg til Langhus først og fremst av praktiske hensyn, fordi det i utgangspunktet ikke er mulig ut fra kartet, å si at Langhus er «ett sted» eller hvor dette stedet begynner og slutter, og denne oppgaven bygger på teori som hevder at sted konstrueres av menneskelig aktivitet og sosiale relasjoner.

1.3 Oppgavens disposisjon

Oppgaven er bygd opp på følgende måte: I kapittel 2 behandles teoretiske perspektiver, og er todelt. Den første delen tar for seg teori knyttet til sted og tilhørighet. Det relasjonelle stedsbegrepet formulert av Doreen Massey (2005) vies særlig oppmerksomhet. Begrepet selektiv tilhørighet («elective belonging») som hevder ikke-lokale relasjoner, som likevel trekker på steders betydning, står også sentralt. Det legges også vekt på sosiologen Pierre Bourdieus (1995) rammeverk for handling for å kunne belyse informanters boligvalg og stedstilhørighet senere i oppgaven. Dette er et perspektiv som gir mulighet for å ta både individuelle og strukturelle forhold i betraktning i analysen. Videre ses begrep som habitus og boligvalg i sammenheng, for å gi et begrepsapparat egnet til å forstå beslutningene som ligger bak valg av bosted. Det blir gjennom dette klart at boligvalget kan ses på som en identitetsmarkør, men at også andre faktorer, særlig økonomiske, spiller inn. Andre del av kapittel 2 er i hovedsak viet ulike former for forsteder og forstadsvekst samt perspektiver på det som kalles suburbane sivilsamfunn, først og fremst det sosiale livet i forstedene som involverer relasjoner utenfor hjemmet. Kritikkk av, og myter om, forsteder danner

⁸ «Regionplankontorets utkast til regionplan 1963» – Østlandets Blad, 6. januar 1966

bakgrunnen for innsikt i hvordan forstedene representeres utenfra. Avslutningsvis i kapittel 2 behandles måter å kartlegge stedstilhørighet i en suburban sammenheng. Til slutt i kapittelet oppsummeres oppgavens analyseramme.

Kapittel 3 tar for seg studieområdet Langhus, både den historiske fremveksten av stedet i lys av planer og kjennetegn ved dagens Langhus. Det trekkes i denne forbindelse på de perspektivene på suburbanisering som fremkommer i andre del av kapittel 2, slik at dette fremstår som et analytisk kontekstkapittel. I kapittel 4 redegjør jeg for den metodiske gjennomføringen av intervjuundersøkelsen, den abduktive tilnærmingen der analysen pendler mellom de teoretiske perspektivene og oppgavens empiri, informantenes fortellinger om stedstilhørighet.

Det er denne analysen som gjøres i kapittel 5. De intervjuede informantenes ulike – og tidvis motstridende – syn på Langhus som sted, legges til grunn når stedstilhørighet i lys av oppgavens teoretiske analyseramme, beskrives og forklares. I analysekapittelet belyses hvordan Langhus som sted ikke entydig kan avgrenses i rom. Deretter fokuseres det på ulike «ankomsthistorier» blant informantene for å illustrere bredden i utvalget. Videre diskuteres hvordan informantene har vanskeligheter med å beskrive Langhus som sted, og hvordan denne forstaden representeres som noe diffust. Representasjonene av Langhus som meningsfullt sted står videre i fokus, og de sosiale relasjonene og lokale former for sosial kapital blir viktige. Deretter fokuseres det på opplevelsen av Langhus som forstad, herunder ulike holdninger til «byen», og hvordan noen informanter trekker på diskurser om «ikke-sted» i sine fremstillinger av Langhus. Oppgaven kommer også inn på den utviklingen informantene har opplevd på Langhus, hvordan indre differensiering av stedet representeres, samt hvilke ulike fremtidsutsikter informantene ser for seg for seg selv, og for Langhus som sted. Informantenes stedsfølelse og tilhørighet er gjennomgangstema gjennom alle de ovennevnte delene av kapittelet, men avslutningsvis i analysen kommer jeg mer eksplisitt inn på *hvorfor* disse oppleves og artikuleres ulikt hos ulike informanter.

Oppgavens funn oppsummeres i kapittel 6, der jeg også diskuterer deres relevans, hva disse kan bety i en større sammenheng.

2. TEORETISKE PERSPEKTIVER

Denne oppgaven har som ambisjon å belyse stedstilhørighet til en type sted som tidvis kritiseres for å mangle kvaliteter som kan betraktes som avgjørende for at sted skal kunne gi mennesker tilhørighet (Relph 1976). Formålet med de teoretiske perspektivene diskuteres i det følgende er således å belyse tilhørighet til steder og fremveksten av forsteder. Samtidig er det viktig å se om kritikk av forstedene kommer frem i møte med forstadsboere, og hva denne kritikken eventuelt har å si for den individuelle opplevelse av stedstilhørighet. Dette kapittelet danner et teoretisk rammeverk som kan gi en forståelse av hvordan oppgavens informanter uttrykker tilhørighet til sted i den norske forstaden Langhus.

2.1 Sted og tilhørighet

Ifølge Peet (1998) er geografi studiet av forholdet mellom mennesker og det naturlige miljøet og hvordan dette forholdet endrer og menneskeliggjør miljøet og legger lagvise spor av sosialisering «until a complex natural-social landscape results» (Peet 1998:1). Overflaten av dette landskapet representerer det som i en tradisjonell forståelse kalles rommet, på engelsk «space». Samfunnsgeografi har i flere tiår vært opptatt av å forstå og avdekke sosial ulikhet i rom. Disse ulikhetenes betydning for det sosiale står sentralt, og geografer er dermed opptatt av *den romlige kontekstens* betydning (Peet 1998). Hvordan konseptualiseres så det romlige i geografisk teori?

Ifølge Massey (2005) gir ordet «space», på norsk «rom», en umiddelbar antagelse om noe motsatt av tid. Rommet avtegnes som et bestemt stykke jordoverflate, en beholder for hendelsesforløp som strengt tatt foregår i tid. En slik objektiv romforståelse har kommet klartest til syne i strukturalismen, men et motsetningsforhold mellom rom og tid – der tiden innehar potensialet for endring, mens rommet representerer det statiske og lukkede – kritiserer Massey (2005) for å være en for enkel forståelse av rommet. For henne har også

det romlige en iboende åpenhet som muliggjør endring, og derfor er ikke rommet utelukkende fysisk og statisk, men et produkt av til en hver tid foranderlige sosiale prosesser.

Massey (2005) hevder videre at rommet har vært betraktet som en abstrakt og uhåndgripelig størrelse, mens de meningsfulle representasjonene stort sett har dreiet seg om «stedet». For Massey gir imidlertid ikke dette perspektivet på rommet mening, fordi «space does not exist prior to identities/entities and their relations» (Massey 2005:10). For Massey (2005:10–12) er dermed rommet:

«A product of interrelations»

«The sphere of the possibility of the existence of multiplicity in the sense of contemporaneous plurality»

«Always under construction»

Forstått slik er rommet mer enn en beholder av steder som endres over tid, men en samtidighet av pågående fortellinger (Massey 2005:9). Rommet både konstitueres og rekonstitueres ustanselig av sosiale relasjoner på ulike geografiske nivåer, fra det mest lokale til det globale, og det er aldri ferdig eller lukket, men forblir åpent. De mulighetene, som det samtidige mangfoldet punkt to over refererer til, er for Massey (2005) det som gjør det mulig for politikk å utgjøre en forskjell. Det tredje punktet peker på, i tillegg til at rommet alltid er under konstruksjon, at det ikke finnes én begynnelse eller ett utgangspunkt. Rommet *har alltid vært* under konstruksjon (Massey 2005).

2.1.1 Sted

I denne oppgaven legges det til grunn at rommet er foranderlig, mangefasettert, uhåndgripelig og sosialt konstruert. Hvordan skal da begrepet *sted* forstås? En vanlig måte har vært å betrakte stedet som en trygg havn, som noe vedvarende og håndfast. Cresswell (2004) mener en slik «commonsensisk» stedsforståelse har gitt utspring for patriotisme, sjåvinisme og rasisme. Slik blir steder viktige i diskurser om rotfestethet og autentisitet, som

symboler på en reaksjonær eksklusivitet (Cresswell 2004). Denne oppfatningen står i kontrast til Masseys (2005) perspektiv på steder som stadig pågående prosesser av samtidige hendelser i rom som krysser hverandre:

«...what is special about place is not some romance of some pre-given collective identity or of the eternity of the hills. Rather, what is special about place is precisely that throwntogetherness, the unavoidable challenge of negotiating a here-and-now (itself drawing on a history and geography of thens and theres); and a negotiation which must take place within and between both human and nonhuman.» (Massey 2005:140)

Begrepet *throwntogetherness* kan oversettes med «sammenslenghet», og bygger på en forståelse om at steder, i likhet med rommet, er sosialt konstruerte. Den sosiale konstruksjonen er både en mellommenneskelig prosess og en prosess der mennesker tolker omgivelsene. Massey og en «commonsensisk» forståelse av sted representerer ytterpunkter i hvordan sted som begrep kan konseptualiseres. Agnew (1987, i Cresswell 2004) har laget en inndeling der han identifiserer tre ulike meningsfulle aspekter ved et sted; Sted som *location*, *locale* og *sense of place*.

Location er ifølge Cresswell (2004) den mest åpenbare betydningen av ordet sted – på engelsk *place*. Det refererer enkelt til *hvor* noe er, kan spesifiseres med objektive kartkoordinater, og er et uttrykk for stedfestet informasjon på jordas overflate, slik det i nyere tid gjøres gjennom GPS-navigasjon. Stikkes en nål i kartet for å slå fast at Oslo ligger *der*, er det sted som «location» det dreier seg om, og nåla *plasserer* Oslo på jordoverflaten. I dagligtale er det ofte denne betydningen ordet sted referer til, den enkle forestillingen om *hvor* noe er (Cresswell 2004).

Ikke alle steders «location» ligger imidlertid fast hevder Cresswell (2004), og henviser til det å bli plassert («to be placed») ombord på et skip. Skipet forstås som ett sted, selv om dets posisjon på jordens overflate endrer seg. Stedets materielle form, altså den fysiske settingen sosiale relasjoner har, fanges ifølge Cresswell (2004) opp av begrepet *locale*. Å forholde seg

til de fysiske strukturene i form av blant annet bygninger, veier, vannledninger og parker, er en annen måte å forholde seg til Oslo som sted enn å finne frem til byens kartkoordinater. De fysiske strukturene om bord på et skip er også mer eller mindre de samme om skipet ligger til kai i Oslo, eller om det er i bevegelse til sjøs. For Berg (2002) representerer ikke «locale» den fysiske settingen alene, hun hevder i tillegg at begrepet skal forstås som «en setting/kontekst som gjenskapes kontinuerlig påvirket av menneskelige handlinger, samtidig som de menneskelige handlingene påvirkes av stedet» (Berg 2002:41). Dette innebærer at «locale» er gjenstand for menneskelig tolkning, og forstått slik kan man ikke løsrive det fysiske ved stedet fra den lokale praksisen. I tillegg til Cresswells (2004) forståelse av «locale» som fysisk setting forstås derfor begrepet også som «lokal kultur» (Berg 2002).

Nyere sosiokulturelt orienterte forståelser av sted har i større grad dreid seg om menneskers subjektive oppfatninger av steder og de følelser stedet frembringer, deriblant tilhørighet (Cresswell 2004). Den humanistiske geografen Relph (1976:1) har uttrykt det sterkt at det å være menneske innebærer å leve i en verden med betydningsfulle steder, «to be human is to have and to know your place» og det var også innen den humanistiske retningen av samfunnsgeografien at begrepet *sense of place* ble introdusert (Cosgrove 2004). Når man legger ut på tur fra Oslo, møter mennesker andre steder, og stilles spørsmålet «hvordan er det i Oslo?», gir det lite mening å svare med kartkoordinater. I den grad svaret tar for seg de fysiske strukturene, følger det gjerne med en subjektiv vurdering av disse, som eksempelvis at «Oslo er akkurat passe stor» eller at «det er mange fine grøntområder der». Svarene kan også ta utgangspunkt i forhold utenfor de fysiske strukturene, slik som «det er veldig mange hyggelige mennesker der» eller «det er mange spennende konserter der for tiden». Slike utsagn kan være egnet til å bygge opp under «sense of place», som på norsk kan oversettes med *stedsfølelse*. Det er likevel viktig å merke seg at det engelske ordet «sense» også har andre betydninger enn følelse, herunder mening, oppfatning og stemning, og at det i begrepet «sense of place» også ligger hva stedet betyr for mennesker, i form av hvilke meninger, stemninger og følelser det fremkaller hos folk.

Rose (1995) knytter «sense of place» til samfunnsstrukturene når hun hevder at ulike «senses of place», til tross for at de kan være høyst personlige, formes av de sosiale, kulturelle og økonomiske forholdene som omgir individene. «Sense of place» og stedsfølelse er derfor både individuelle og kollektive opplevelser av et sted, der flere ulike stedsfølelser kan knyttes til samme sted, men at det ofte får feste seg dominerende diskurser, slik at én bestemt stedsfølelse blir dominerende i inntrykk av – og meninger om – et sted (Cosgrove 2004). Slik sett følger det at man ikke uten videre kan fremkalle en hvilken som helst «sense of place» til et hvilket som helst sted, men at for eksempel det å skape et positivt bilde av et utskjelt sted er en møysommelig prosess som krever langsiktig innsats. Et eksempel på dette er de endringene som havneområdet Bjørvika i Oslo gjennomgår. Disse endringene er forankret i politiske beslutninger og økonomiske strukturer, og formålet med endringene er ikke bare å endre stedets funksjon og fysiske form, men også meningen Oslos fastboende og tilreisende tillegger stedet.

Stedsfølelser vil ikke bare være individuelle, men også kollektive eller intersubjektive. Dette vil si at ett og samme sted frembringer mange av de samme betydninger og følelser hos vidt forskjellige individer, men at manges stedsfølelse vil være styrt av den dominerende i samfunnet. Stigmatiseringen av et boligområde illustrerer denne prosessen. Viktig her er også at ett og samme sted kan fremkalle vidt forskjellige «stedsfølelser» hos ulike grupper. Eksempelvis kan de interne og eksterne stedsfølelsene, det vil si den meningen som tillegges et sted blant de som er innenfor stedet og utenfor stedet, også i betydelig grad avvike fra hverandre. Stedsfølelse artikuleres gjennom representasjonsprosesser som filmer, bøker, bilder, medieoppslag, politikk, reklame, musikk og hverdagssamtaler. Forstått på denne måten er steders betydning aldri naturlig iboende, men sosialt konstruert og aldri ferdig (Rose 1995).

De tre forståelsene av sted, «location», «locale» og «sense of place», bør ikke ses på som konkurrerende forståelser, men som komplementære, mener Berg (2002). Masseys (2005) relasjonelle forståelse har imidlertid tilført ytterligere én dimensjon til stedsbegrepet: Det er på steder ulike oppfatninger og historier møtes. Dersom sted betraktes som *møtested*, blir det

tydelig at klare stedsavgrensninger mister relevans, men også at steder preges av forbindelser med omverdenen – til andre steder og på andre geografiske nivåer. På denne måten får globaliseringsprosesser, i form av migrasjonsmønstre og internasjonal arbeidsdeling, følger lokalt. Inspirert av tidligere Massey-arbeider, hevder derfor Berg (2002) at stedet i dag skapes i møtet mellom det globale og det lokale.

Den humanistiske geografen Edward Relph (1976) uttrykker en bekymring for den visuelle ensrettingen av steder som han så utvikle seg i det post-industrielle samfunnet. Hans frykt er at en «tidevannsbølge av ensrettethet» skal vaske ut det landskapet av distinkte steder som geografien er opptatt av å studere. De områdene som ligger igjen etter denne tidevannsbølgen kaller Relph «placeless», altså stedløse. Relph (1976) mener ikke at alle steder som har vokst frem i det post-industrielle samfunnet er stedløse, og han erkjenner at selv steder som har det han kaller et trivielt ytre får en viss grad av autentisitet bare gjennom å være bebodd av mennesker. Likevel argumenterer han for at utviklingen av disse ensrettede stedene har gjort det «less and less possible to have a deeply felt sense of place» (Relph 1976:80). Han forklarer videre at det som mangler på slike ensrettede steder preget av «placelessness», er autentisitet. I stedet har disse stedene en inautentisitet, som for ham kjennetegnes av å være «stereotyped, artificial, dishonest, planned by others, rather than being direct and reflecting a genuine belief system encompassing all aspects of existence» (Relph 1976:80).

I ettertid virker det rimelig å påpeke at den tidevannsbølgen av ensretting som Relph refererer til, er et uttrykk for de samme globaliseringsprosessene som Berg (2002:42) hevder gjør steder «mer like, men ikke like». Disse prosessene, som altså etterlater seg landskap av *mer like* steder som består blant annet av masseproduserte bygg og motorveier, kan i dag hevdes å ha kommet så langt at ikke-steder burde være svært utbredt. Dette skulle igjen tilsi en mer likegyldig holdning til steder enn tidligere, spesielt på steder som passer til Relphs beskrivelse av inautentiske ikke-steder, som skulle svekke muligheten for tilhørighet til sted. Savage et al. (2005) hevder imidlertid at steder i globaliseringens tidsalder ikke har mistet

sin betydning, men at deres betydning er i endring. I oppgavens analyse av et nyere forstadsområde blir dette et viktig perspektiv.

2.1.2 *Tilhørighet til sted*

Av de ulike måtene å forstå sted beskrevet i det foregående, er det «sense of place» og den relasjonelle forståelsen som synes viktigst for stedstilhørighet. I denne sammenhengen har steders fysiske kjennetegn og særegenheter først og fremst verdi gjennom den tolkning de er gjenstand for og de subjektive følelsene tolkningen frembringer, slik den gamle Holmenkollbakkens arkitektur hevdes å ha vært viktig for Oslos identitet (Oslo kommune 2009b). Forstås steder i tillegg som relasjonelt konstruert, slik Massey (2005) gjør, er det imidlertid ikke bare den *meningen* som tillegges bakken og synet av den som virker identitetsskapende: Folkefesten rundt hopprennet på holmenkollsøndagen eller bruken av Holmenkollen som inngangsport til rekreasjonsområdet Osломarka er eksempler på sosiale prosesser som foregår og produserer stedet *der og da*. Disse prosessene betraktes som viktige komponenter i utviklingen av stedsfølelsen, sammen med selve byggverket. Rose (1995) forteller at mennesker som aldri har vært på stedet også kan identifisere seg med det, slik en katolikk kan oppleve tilhørighet til Petersplassen i Roma, uten å ha besøkt stedets «location». Blant annet med bakgrunn i den mediedekningen skisporten har, kan Holmenkollbakken også tenkes å ha hatt betydning for folk som aldri har besøkt den. I tillegg gir Skimuseet besøkende en følelse av hvordan det oppleves å delta på skiarrangementene. Disse sosiale prosessene, som forekommer stort sett én helg hver vinter, danner dermed en viktig del av grunnlaget for stedets «sense of place».

Samtidig illustrerer eksempelet med Holmenkollen hvordan tilhørighet kan oppleves til sted på ulike geografiske *nivå* (Rose 1995). For eksempel står bakken som symbol både på Oslo og Norge, og aktivitetene og arrangementene i og rundt bakken, som ikke kan hevdes å være utpreget urbane, kan tenkes å gi mening også til mennesker som ikke ellers søker til Oslo og byen for tilhørighet. For mennesker som opplever stedstilhørighet til Holmenkollen, kan

stedet dermed tenkes gi tilhørighet til sted på ulike geografiske nivå, i dette tilfelle først og fremst *byen Oslo* eller *nasjonen Norge*.

I tillegg til ikoniske steder som Holmenkollbakken, Nidarosdomen eller Bryggen i Bergen kan identitet og tilhørighet dreie seg om mer hverdagslige steder som huset, hagen eller nabolaget (Rose 1995). Følelsene som knytter seg til slike steder handler sjeldnere om nasjonal stolthet og sentimentalitet og oftere om hjemfølelse og trygghet. Rose (1995) legger til at slike steder også kan representere hardt arbeid eller mishandling, slik feminister vil påpeke at kvinners posisjon i hjemmet har vært. Dette har imidlertid gyldighet også utenfor kjønnsperspektivet, for langt fra alle stedsfølelser er positive. Rose (1995:92) kaller dette «identifying against a place», altså å identifisere seg *mot* i stedet for *med* et sted. Kan hende er det vel så nyttig å omtale fenomenet mot-identifikasjon, som «negative stedsfølelser». Et nærliggende eksempel på dette er hvordan det velstående boligmiljøet i Holmenkollåsen, ikke langt fra den allerede nevnte hoppbakken, har blitt et sted som symboliserer materiell rikdom og som kan frembringe negative stedsfølelser hos mange med en viss kjennskap til stedet. Negative stedsfølelser får dermed en funksjon i den enkeltes identitetskonstruksjon, på den måte at den mening stedene tillegges brukes for å markere at man ikke ønsker, eller i hvert fall ikke har, en slik livsstil; «identity and place are not only articulated positively as a list of elements with which to identify; they are also structured in relation to perceptions of other groups and places as different» (Rose 1995: 96).

Rose (1995) utdyper at ikke alle følelser sted fremkaller hos individer oppleves som relevante for vedkommendes tilhørighet. Å føle seg fremmed kan oppleves som en sterk følelse, og spesielt immigranter som ikke frivillig har valgt sitt nye bosted er utsatt for slik fremmedgjøring. Rose (1995) hevder at denne følelsen ikke er det samme som å identifisere seg *med* eller *mot* et sted – men en tredje måte å forholde seg til sted på, det å *ikke* identifisere seg. På samme måte som å identifisere seg *mot* og *med* sted, virker også denne måten å forholde seg til sted på som grunnlag for å definere hvem som hører til et sted, og hvem som ikke gjør det. Stedsfølelser er således forankret i sosiale relasjoner både på stedet og mellom steder. Steder som uttrykker ujevne maktforhold mellom samfunnsgrupper

fremstår som viktige steder, og på slike steder er det tydelig hvem som er inkludert og hvem som er ekskludert (Rose 1995). En slik tilnærming til ikke-tilhørighet viser på mange måter spor av Relphs (1976) forståelse av ikke-steder. Når en så lite positiv stedsfølelse som fremmedgjøring fremkalles, virker det fornuftig å kalle stedet det dreier seg om for et «negativt sted», og at fremmedgjøring også er en form for å føle seg annerledes og utenfor. På denne måten kan ikke-identifikasjon også beskrives som en «negativ stedsfølelse».

2.1.3 *Stedstilhørighet og «elective belonging»*

Et steds karakter henger ikke nødvendigvis sammen med den enkeltes bruk av stedet. Hvordan tilhørigheten konstrueres avhenger av den enkeltes mulighet for å konstruere sin identitet, som muliggjøres eller begrenses av vedkommendes ressurser. Ressurser refererer i denne sammenhengen til ulike former for kapital, herunder økonomisk, kulturell og sosial kapital, begreper hentet fra Pierre Bourdieus (1995) rammeverk, og som oppgaven kommer tilbake til senere i kapittel 2.1. Savage et al. (2005) bygger på dette rammeverket når de belyser hvordan mennesker fra middelklassen i fire ulike forsteder til Manchester konstruerer sine stedsidentiteter. Det dreier seg for Savage et al. (2005) om selvvalgte identiteter, der individet ikke er henvist til én bestemt identitet som ligger fast på bostedet, men selv velger hvilke deler av det lokale en vil identifisere seg med. Identiteten utfylles så av andre elementer som sier noe om vedkommendes personlige historie og preferanser. Men selv om denne typen tilhørighet, som Savage et al. (2005) kaller «elective belonging» innebærer at mennesker forholder seg annerledes til sted og bosted enn i førmoderne samfunn, gjør ikke dette stedsbegrepet mindre viktig, fordi steder fortsatt spiller en sentral rolle i den enkeltes fortelling om hvem man er. Savage et al. (2005) hevder at dagens mennesker dermed ikke er så løsrevet fra sted på den måten andre teoretikere har hevdet, og viser til at også antatt kosmopolittiske mennesker har et repertoar av steder som de aktivt bruker for å fortelle hvem de er.

Savage et als (2005) studie er utført i fire boligområder av ulik suburban karakter i og rundt den engelske storbyen Manchester, og viser at beboere forholder seg ulikt til sted i de ulike

forstedene. En viktig skillelinje mellom studieområdene i undersøkelsen tegnes mellom det som kalles «tomme» og «fulle» steder. På de tomme stedene domineres stedsfortellingene av den funksjonelle nærheten til gjøremål og ønskede fasiliteter andre steder, men også av estetiske omgivelser i og rundt boligområdet. Her er det snakk om en funksjonell tilhørighet til bostedet og «tomheten» som fylles med familie og estetiske omgivelser. På disse stedene dreier stedstilhørighet seg ikke nødvendigvis om deltakelse i sosiale relasjoner med andre beboere på lokalt plan, men til et ønske om å inkorporere de betydninger stedet har i egen identitet. Motsatt er de fulle stedene, der båndene mellom innbyggerne er sterkere og disse tillegges betydninger som blir viktige i konstruksjonen av tilhørighet. I tillegg til å skille mellom disse to ulike typene steder, gjør Savage et al. (2005) en inndeling av forstedene i kategoriene «magiske» og «funksjonelle» steder, der et magisk sted er egnet til å fremkalle sterkere kulturell stedsfølelse for de som konstruerer sin stedstilhørighet beskrevet som «elective belonging».

Langs disse kategoriseringene vil det være mulig å finne frem til det Savage et al. (2005) kaller «aura of place», et fenomen som blir sterkest på steder som er både fulle og magiske. Røe (2009a) har trukket frem Ullevål Hageby som et eksempel på et boligområde i Oslo med en slik stedsaura, og denne oppgavens studieområde er valgt ut fra en antagelse om at slik stedsaura ikke er særlig tydelig på Langhus. Hvis Langhus ikke er «magisk», vil undersøkelsen dermed måtte ta lokale relasjoner med i betraktningen når stedstilhørighet studeres. Savage et al. (2005) finner at steder med denne auraen blir viktige elementer i konstruksjon av identitet, også for mennesker som bor andre steder i regionen enn stedet med aura. Dette gir grunnlag for å snakke om en regional tilhørighet der steder som identifikasjonsobjekter velges selektivt innenfor en region. Denne formen for regional tilhørighet utfordrer det tradisjonelle motsetningsforholdet mellom lokale og kosmopolitter, og peker på steders fortsatte betydning i en tidsperiode preget av globalisering hvis aller mest omfangsrrike fysiske fotavtrykk i byene er forsteder (Savage et al. 2005).

2.1.4 Sosial kapital

Ut fra et relasjonelt perspektiv på sted vil den stedbundne sosiale kapitalen, i kraft av å referere til de muligheter som ligger i relasjonene, være avgjørende for hvordan et sted oppfattes og fungerer. Butler (2008) finner i sin studie av Londons middelklassenettverk at disse har en tendens til å være ikke-lokale. Sosial kapital, som har blitt forstått som en nøkkel i forhold til utviklingen av lokale fellesskap, og som har stått sentralt i politiske tiltak som ønsker å styrke områder som «mangler» slik kapital, synes dermed ikke å være stedbundet på den måten Putnam (2000) har skissert (Blokland & Savage 2008). Dette samsvarer med den regionale tilhørigheten Savage et al. (2005) altså mener forekommer i middelklasseforsteder. Butler (2008) sammenligner Putnams konseptualisering av sosial kapital med aksjer («stocks») som finnes i sosiale foreninger og organisasjoner, og denne forståelsen skiller seg fra Bourdieus bruk av begrepet som innebærer en mer uformell nettverkstilnærming (Butler 2008). Hvordan «sosial kapital» forstås er dermed avgjørende for hva slags rolle denne spiller i dag. Mens Putnams (2000) forståelse av sosial kapital er på retur, fordi medlemsorganisasjoner opplever sviktende oppslutning (Putnam 2000), forekommer Bourdieus form for sosial kapital stadig i nye typer nettverk, også i vennsksapsrelasjoner, som ikke trenger å være lokale, og som sjeldnere synes å være det blant middelklassen (Butler 2008).

For å skille mellom ulike former for sosial kapital deler blant annet Middleton et al. (2005) inn i undertypene «bonding», «bridging» og «linking». «Bonding social capital» refererer til tette relasjoner mellom mennesker med lik bakgrunn, herunder vennskap og familierelasjoner, mens de to andre begrepene refererer til kontakt med individer og miljøer utenfor sin egen sosiale krets. «Bridging» foregår således horisontalt, gjerne gjennom deltakelse i medlemsorganisasjoner, mens «linking» skjer vertikalt i et sosialt hierarki, for eksempel ved kontakt med maktapparatet. I sin studie av Birmingham-forstaden Bournville finner Middleton et al. (2005) at de ulike formene for sosial kapital er ulikt fordelt i forskjellige typer nabolag, men ikke på den måten en kanskje kunne forvente: Studien gir liten støtte til økonomiske modeller som peker på at menneskers «investering» i sosial

kapital, det vil si at det søkes kontakt med naboer og lokale organisasjoner, varierer etter hvor lenge man planlegger å bli boende. I stedet hevdes det at den sosiale kapitalen er sterkere forbundet med lokal botid (Middleton et al. 2005). I oppgavens analyse vil forstadsboeres sosiale kapital ses i sammenheng med hvordan de opplever sitt bosted, og dermed hvordan tilhørighet til et sted i relasjonell forstand blir mulig.

2.1.5 Kulturell kapital

Kulturell kapital refererer til en aktørs mestring av «den dominerende kulturelle koden i samfunnet» (Aakvaag 2008:152). Forutsatt at det er allment akseptert hva «god smak» innebærer, gir høy kulturell kapital bedre mulighet for aktøren å delta i eksklusive sosiale miljøer, tilgang til attraktive posisjoner i utdanningssystemet eller på arbeidsmarkedet, og mulighet for distingvert forbruk (Aakvaag 2008). Kulturell kapital gir dermed aktører mulighet for distinksjon gjennom ikke utelukkende økonomiske markører, og forstått slik er kulturell kapital hovedsakelig internalisert i den enkelte aktør.

I studier av kulturell kapital på nabolagsnivå, har Bridge (2006) hevdet at det er en spenning mellom objektivisert og institusjonalisert kulturell kapital. Deler av den middelklassen som bidrar til gentrifisering av indre bydeler vektlegger objektivisert kulturell kapital, og uttrykker «god smak» ved å velge boliger i estetisk tilfredsstillende nabolag. Bridge (2006) hevder at den samme gruppen i senere livsfaser legger større vekt på institusjonalisert kulturell kapital, blant annet i form av et godt utdanningstilbud til barna. Videre peker Bridge (2006) på at dette kan innebære at «gentrifisererne» vender tilbake til mer konvensjonelle middelklassebosteder – som forsteder. Spenningen mellom de to formene for kulturell kapital kan imidlertid tenkes å bli videreført i den enkeltes identitet, slik at en velger å bosette seg et sted en ikke nødvendigvis identifiserer seg med – og dermed knytter sin stedstilhørighet også til andre steder.

2.1.6 Boligvalg og habitus

En doktoravhandling om norsk ungdoms boligetableringer på 1990-tallet viser at kulturelle verdiorienteringer har innvirkning på boligvalg (Sandlie 2008). Samtidig er den enkeltes muligheter på boligmarkedet også styrt av strukturelle forhold – enten man eier eller leier bolig – fordi bolig representerer en stor økonomisk kostnad og risiko (Nordvik 2004). Slik sett begrenses boligvalgmulighetene gjennom (mangel på) økonomisk kapital, samt familiebakgrunn i form av muligheter, som forskudd på arv. Analyser av bosteds- og boligvalg kan dermed dra nytte av et teoretisk rammeverk som tar både kulturelle og strukturelle dimensjoner rundt aktørenes adferd i betraktning. Ærø (2002) og Mazanti (2007) har begge analysert danskers boligvalg og flyttemotiver henholdsvis kvantitativt og kvalitativt med utgangspunkt i Pierre Bourdieus (1995) rammeverk for handling. Dette synes fruktbart fordi begge dimensjonene skissert over er ivaretatt i dette rammeverket. Også i denne oppgavens analysedel vil dette rammeverket bli benyttet for å belyse boligvalg og beboernes holdning og tilhørighet til bostedet.

Ifølge Bourdieu (1995) sosialiseres aktøren inn i ulike *felt*, som utgjøres av sosiale roller og relasjoner. Ulike former for *kapital*, som økonomisk, kulturell og sosial kapital posisjonere aktøren i det enkelte feltet. De sosiale relasjonene og forventningene til aktørens vanehandlinger internaliseres over tid og former aktørens *habitus*. For Bourdieu er habitus:

«...a system of dispositions, that is of permanent manners of being, seeing, acting and thinking, or a system of long-lasting (rather than permanent) schemes or schemata or structures of perception, conception and action.»
(Bourdieu 2002:27)

Forstått slik er ikke menneskelig handling resultat av rasjonelle aktørers valg, men formet av den enkeltes historie og opplevelser. På den måten er habitus verken medfødt eller uforanderlig, men likevel varig, stabil, og preget av sosial bakgrunn. Aakvaag (2008) trekker frem fem viktige aspekter ved habitus: For det første er habitus *kroppsliggjort*, det vil si at den er førrefleksiv, nærmest ubevisst og intuitiv, og representerer med det sosiale forhold

omgjort til natur. For det andre er habitus *kjernen i en persons identitet*, den endres ikke hurtig og den gjør at menneskelig handling viser stor grad av forutsigbarhet. Aakvaags (2008) tredje aspekt tredje hevder at habitus er *muliggjørende*, den gir mennesker mulighet til å orientere seg og å delta i sosiale situasjoner. Det fjerde aspektet hevder at habitus gjør mennesker «i stand til å ivareta sine *interesser* på en kompetent og kreativ måte» (Aakvaag 2008:161, original utheving). For det femte og siste har habitus et *sosialt opphav*, den er på samme tid strukturert og strukturerende. Inkorporert i habitus er dermed de sosiale forutsetninger den menneskelige aktøren er vokst opp under. Dette siste aspektet peker på at habitus er *klassebestemt*. Det viser til at habitus speiles av en persons posisjon i det sosiale rom (samfunnet som helhet) og, sekundært, i ulike sosiale felt (sfærer innenfor samfunnet). På samme tid som aktøren kan påvirke samfunnsstrukturen, virker dermed habitus begrensende på hva slags innflytelse aktøren har (Aakvaag 2008). Hillier & Rooksby (2002) mener på bakgrunn av dette at habitusbegrepet åpner for så vel individuelle, fornuftsbaserte handlinger som for determinisme.

Ærø (2002) finner i sin analyse av bostedspreferanser i ulike bebyggelsestyper i Århus i Danmark tre ulike prinsipper for orientering av boligvalg: Det førmoderne prinsippet å «velge» bolig på, er gruppen «*der ikke vælger*». Bostedet er gitt ut fra hvor familie, forfedre, venner og kolleger alltid har bodd. Innen denne orienteringen er *ett* sted hjemme, og alle andre steder fremmede. Det moderne prinsippet for boligvalg er «*dem der vælger*». Innen denne orienteringen eksisterer det «rette» boligvalget. Valget er rasjonelt og begrunnes ut fra økonomiske og funksjonelle overveielser – sammen med ens posisjon i samfunnet, bestemt av livslang identitet først og fremst knyttet til arbeid. Innen denne gruppen føler individene seg hjemme noen steder og fremmed andre steder. Det siste prinsippet innebærer en senmoderne tilnærming og består av gruppen «*der konstant vælger*». Siden det å velge bolig også medfører å velge bort, gjør fravær av faste verdier det vanskelig å velge den «rette» bolig og bosted. Livslange identiteter forekommer ikke slik det gjør i moderniteten, og livet leves mange steder. På den måten er alle steder både hjemme og fremmede, et uttrykk for en ambivalens som «dem der vælger» slipper å forholde seg til, gjennom vissheten om at de har valgt «rett». Ambivalensen gjør menneskene innenfor den senmoderne orienteringen usikre

og rastløse. Slik blir også den lokale tilhørigheten svekket, og uttrykket «no sense of place» har blitt satt i forbindelse med senmoderne bosettinger (Ærø 2002:55).

Den førmoderne modaliteten er knyttet til levesett, som først og fremst forbindes med førmoderne samfunn, og følgelig lite med boligvalg å gjøre, fordi bostedet synes bestemt av forhold utenfor en selv. De to sistnevnte måtene å velge bolig – og bosted – på, synes imidlertid relevante når man studerer boligvalg i dagens samfunn, også i en norsk forstadskontekst. Forholdsvis enkle kjennetegn ved boligen som størrelse, pris og antall rom vektlegges i stor grad når de danske familiene i undersøkelsen bytter bolig. Ærø (2002) finner at stedet boligen er lokalisert spiller sterkere inn blant selveiere enn andre, og blant disse igjen vektlegges muligheten for å kunne leve et uforstyrret privatliv, samt det å bo ved siden av mennesker med «samme syn på hvordan man bør opføre sig» (Ærø 2002:100). Blant de som velger bolig finner derfor Ærø en todeling mellom de som velger ut fra praktiske og funksjonelle hensyn og de som velger for å posisjonere seg i samfunnet. Bostedet inkorporeres i sosiale felt og «people are comfortable when there is a correspondence between habitus and field» (Savage et al. 2005:9), når det er samsvar mellom habitus og felt. Baumgartner (1991) har belyst hvordan beboere i en middelklasseforstad velger en ikke-konfrontasjonslinje i forhold til naboene og at man således ønsker å ha naboer som oppfører seg likt som en selv i potensielle konfliktsituasjoner. På den måten kan man se at mennesker på flere plan vil bo i nærheten av mennesker som er mest lik seg selv.

Aktørers muligheter på boligmarkedet styres i stor grad av den økonomiske kapitalen som finnes til rådighet for den enkelte, men gjennom ulik grad av vektlegging av henholdsvis sosial posisjonering og praktisk funksjonalitet, blir det tydelig at elementer som inngår i habitus spiller inn ved boligvalg. Hvis habitus er «kjernen i en persons identitet» (Aakvaag 2008:160) tyder det også på at de disponeringer av kapital, som ligger til grunn for boligvalget, gjør at bostedet får ulik betydning i ulike aktørers habitus. På boligmarkedet omsettes økonomisk kapital i eiendom som er en mer stedbunden form for kapital (Savage et al. 2005). Når jeg videre i oppgaven skal undersøke boligvalg og tilhørighet til bosted i en

norsk forstads kontekst vil habitus, «elective belonging», «placelessness» og det relasjonelle stedsbegrepet stå sentralt. I den sammenheng vil det bli diskutert hva som kjennetegner forstedene, hvordan disse har vokst frem og hvordan de forstås som steder innen akademia.

2.2 Byen utenfor sentrum

Denne delen av oppgaven går dypere inn i forståelser av hva forsteder og det suburbane er. Mye av litteraturen omkring disse tema er engelskspråklig og tar ofte utgangspunkt i forholdene i nord-amerikanske eller britiske byer. Innledningsvis i kapittelet jeg derfor å gjøre noen avklaringer rundt sentrale begreper.

2.2.1 Suburbanisering og forstadsvekst

Begrepet urbanisering og byvekst har ulike definisjoner. Byvekst betyr en økning av en bys størrelse i absolutte mål som areal og folketall, mens urbanisering betyr at byens relative posisjon i forhold til resten av en region styrkes (Pacione 2001). Skillet mellom begrepene forstadsvekst og suburbanisering er ikke like avklart, Guldbrandsen og Torgersen (1986) bruker begrepet forstadsvekst som begrep på selve utbyggingen, mens suburbanisering refererer til prosessene som gjør et nytt område funksjonelt «underlagt» bykjernen, først og fremst i form av økt andel pendling. Forstått slik er all forstadsvekst suburbanisering, mens suburbanisering av allerede eksisterende boligområder ikke er forstadsvekst.

De fleste byhistorikere vil påpeke at forstadsvekst ikke er et nytt fenomen. Dolores Hayden (2004) daterer for eksempel amerikansk forstadsveksts opprinnelse til 1820-tallet og deler veksten historisk inn i ulike faser. Forstadsbegrepet synes imidlertid mye eldre og historikeren Fishman (1987) forteller at «suburbes» står omtalt som lugubre utkantdel av byen allerede i *The Canterbury Tales* fra 1300-tallets England. Helt siden middelalderen hadde mennesker bosatt like utenfor bymurene hatt lavere status, færre privilegier og mindre ressurser enn byens borgerskap (Fishman 1987). Det som derfor synes nytt i den

forstadsveksten Hayden (2004) beskriver, er at forstadsveksten ble drevet av velstående byborgere som trakk ut av byen. Industrialiseringen utover 1800-tallet skapte nye industribyer, men også ny industri i allerede eksisterende byer. I disse industribyenes sentrale deler utviklet det seg en befolkningstetthet, luftkvalitet og sanitærforhold som gjorde byen til et lite ønskelig sted å bo, og de som hadde ressurser til å reise inn og ut av bykjernen søkte ofte til byens nære omland (Hall 2002, Hayden 2004).

Fishman (1987) har sammenlignet den samtidige forstadsveksten i Manchester og Paris og hevder at utviklingen i disse to byene står som motpoler til hverandre. Manchesters bykjerne led under kaotiske og trangbodde forhold, som følge av industrialiseringen, og dette gjorde det ønskelig å bo utenfor sentrum for de mer velstående borgere som kunne bekoste husbygging og transport. På den annen side valgte franske myndigheter på 1850- og 60-tallet å styre utviklingen i sentrum, og større deler av det sentrale Paris ble sanert i stor skala med tanke på å huse borgerskapet i lysere, romsligere og bedre boliger enn de som fantes i den gamle byen. Resultatet ble at de ressursvake måtte søke seg til byens ytterkanter for å finne bosted (Fishman 1987).

Med utgangspunkt i Fishmans (1987) skille mellom Manchesters og Paris' forstadsvekst, blir det mulig å skille mellom en kontinentaleuropeisk – herunder også skandinavisk – forstadsvekst for lavstatusgrupper og en anglo-amerikansk forstadsvekst for høystatusgrupper, en inndeling som også støttes av Goldsworthy (2004). Med utgangspunkt i en slik inndeling har europeisk «forstadsforskning» i stor grad har dreid seg om drabantbyer, der hovedfokuset har vært på sosiale problemer som eksklusjon, stigmatisering og forslumming, mens anglo-amerikansk akademia i tillegg også har satt fokus på middelklasseforstedene (Silverstone 1997, Harris & Larkham 1999, Knox 2008). Virkeligheten er imidlertid langt mer sammensatt enn det en slik todeling gir uttrykk for, og det må påpekes at begge typer forstadsvekst har forekommet både i Europa og USA. Todelingen peker likevel på en tendens som det finnes dekning for i litteraturen (Fishman 1987, Goldsworthy 2004) og som også Fishman (1987) konkretiserte ved å trekke frem det motsetningsforholdet forstadsveksten i Paris og Manchester representerte. Lupi og Musterd

(2005) påpeker at europeiske forsteder utenfor de mest belastede områdene har vært viet for liten oppmerksomhet, og at beslutningstakere så vel som opinion derfor har trukket paralleller mellom USAs og Europas forsteder uten empirisk grunnlag. Når forstadslivet preges av både de som bor der og de som har formet dem, og når utbyggingen har vært drevet av ulike krefter i ulike romlige kontekster og til ulike tider – og med ulike byplanideologiske idealer – er det grunn til å tro at livet i norske forsteder ikke uten videre lar seg analysere på grunnlag av nord-amerikansk empiri. I analysen av norsk forstadsbeboelse vil det derfor være viktig å forholde seg kritisk til teorien, samtidig som deler av den vil ha relevans, fordi det også finnes likheter – og fordi mye av kritikken mot norske forsteder henter inspirasjon fra anglo-amerikanske kontekster. Dette vil jeg komme tilbake til i kapittel 2.2.5.

2.2.2 Forsteder – steder i det suburbane rommet

Når jeg i det foregående beskrev ulike former for forstadsvekst og suburbanisering, var det uten å ha definert *det suburbane*. Det suburbane og forsteder er sett på som noe diffust i forhold til mer definerte størrelser som «by» og «land» (Pløger 2000). En enkel forståelse vil være å si at alt mellom by og land er suburbant. I det følgende vil jeg definere forsteder, altså steder i det suburbane rommet, mer detaljert.

Suburban er et adjektiv som beskriver det forstadsmessige, men ordet kan også bety «provinsiell» og «småborgerlig» ifølge Kunnskapsforlagets ordbok.⁹ At noe er suburbant betyr således at det tilhører byen, men ikke er en del av bykjernen. I tillegg har det altså kommet til å få mer verdiladede betydninger og som i mindre grad forbindes med storbylivet. Hvor i byens morfologi det urbane blir suburbant – og for så vidt også hvor det suburbane opphører og blir til landsbygda – er ikke entydig. Disse skillelinjene representerer da også noe mange som behandler det suburbane akademisk reflekterer over (Lupi &

⁹ http://ordnett.no/ordbok.html?search=suburban&search_type=&publications=19 (21.10.09)

Musterd 2005, Pløger 2000, Harris & Larkham 1999). Trolig er det det verdiladede i begrepet som gjør det vanskelig å avgrense, på samme måte som «urban livsstil» ikke er noe som er forbeholdt de mennesker som til en hver tid befinner seg i storbyomgivelser.

Forsteder er steder i det suburbane rom. Harris og Larkham (1999:8), som har studert forsteder i Nord-Amerika, Storbritannia og Australia, har kommet frem til fem typiske kriterier for forsteder:

- En perifer lokalisering i forhold til et dominerende bysentrum.
- Et delvis (eller fullstendig) boligpreg.
- Lav tetthet, ofte med et desentralisert bebyggelsesmønster og høy andel selveie.
- En distinktiv kultur, eller levesett.
- En egen identitet, ofte forankret i lokale myndigheter.

Punkt én viser at forsteder ikke kan defineres i forhold til seg selv, men i forhold til et regionalt bysentrum (Pløger 2000). Punkt to indikerer at forsteder først og fremst er boområder, men et stadig mer komplekst forstadslandskap gjør at også forsteder med større innslag av arbeidsplasser finnes (Røe 2009a). Pløger (2000) mener også at det finnes et stort mangfold av forstadstyper men differensierer etter bebyggelsestyper, fra «betonforstæder», tilsvarende den norske drabantbyen, til «parcelhusområder», som på norsk best kan oversettes med eneboligstrøk eller småhusområder. I tillegg kommer mer planlagte småhusområder etter tett-lavprisnippet, som rekkehusområdet i Skjettenbyen nordøst for Oslo (Røe 2009a), slik at det tredje punktet synes mindre relevant i en skandinavisk kontekst, som Pløger (200) forholder seg til. Selv om Pløger (2000) altså beskriver Københavns forsteder, som representerer en helt annen kontekst enn den nord-amerikanske, peker også Knox (2008) på et stadig økende mangfold av forstadstyper som vokser frem. Også i en Stor-Oslo-sammenheng kan det hevdes at forstedene endres og spesialiseres – for eksempel ved at noen drabantbyer får høyere status, mens andre har plasserer seg nederst på levekårsindeksene (Hansen & Brattbakk 2005), at forstadssentra som Asker sentrum etterstreber fysisk bymessige trekk (Olsen 2005) eller at stadig flere arbeidsplasser legges til knutepunkt utenfor sentrum, som Lysaker og Sandvika. Som en siste type forstad kommer

tidligere småbyer som i takt med storbyspredningen har blitt inkludert i en større byregion, og dermed suburbanisert, slik det kan argumenteres at utviklingen på Lillestrøm bærer preg av (Pløger 2000, Røe 2009a). Til slutt har begrepet eksurbia blitt festet til samfunn i større avstand fra den tettbygde byen, som Vestby og Son lengst sør i Follo (Stubberud 2008). Ut fra dette synes det klart at det ikke er entydig hva som er en forstad, men at det finnes et mangfold av forstadstyper og at forstedene er i endring.

2.2.3 Suburbia – et fenomen

Suburbia er et engelsk begrep som ikke enkelt lar seg oversette til norsk. Kunnskapsforlagets norsk-engelske ordbok gir tre alternative forklaringer; forsteder, forstadsboere eller forstadsmentalitet.¹⁰ Oxfords engelskordbok forklarer begrepet suburbia på sin side slik; «The suburbs viewed collectively.»¹¹ Suburbia er dermed et begrep som aldri refererer til én bestemt lokalitet, men til forsteder generelt – *det suburbane rommet*. Geografisk kan det dermed synes fornuftig å definere suburbia som et egennavn på «det suburbane rom». Fishman (1987) hevder at suburbia, uansett hvor beskjedent fysisk ytre det måtte ha, er forbundet med middelklassen. Ser man bort fra den grove generaliseringen i dette synspunktet, er det klart at suburbia som begrep frembringer middelklassekonnotasjoner. Fishman (1987) hevder derfor at suburbia er noe annet enn forstedene sett under ett, men en spesiell type forsteder – nærmere bestemt *de stereotype middelklasse-forstedene sett under ett*:

«Most importantly, Suburbia embodies a new ideal of family life, an ideal so emotionally charged that it made the home more sacred to the bourgeoisie than any other place of worship» (Fishman 1987:4)

¹⁰ http://ordnett.no/ordbok.html?search=suburbia&search_type=&publications=19 (21.10.09)

¹¹ http://www.askoxford.com/concise_oed/suburbia?view=uk (21.10.2009)

Ut i fra dette synes det som suburbia er ubestemt form av én type forstad som først og fremst forbindes med USA. Fishman (1987) mener imidlertid at suburbias røtter ikke finnes i USA, men i England. Det kan også argumenteres for at begrepet har relevans utenfor den anglo-amerikanske verden. Byhistorikeren Myhre (2008) benytter eksempelvis suburbia som begrep for den delen av Oslos forsteder som ble bygd i perioden 1945 – 1970, og som ikke faller inn under drabantbybegrepet. Suburbia blir dermed begrepet som best favner middelklassens småhusforsteder i ubestemt form og som i større grad benevner det suburbane rommet heller enn eksplisitte suburbane lokaliteter. Suburbia refererer til en stedstype, men også til idéen om forstadslivet og fantasien om det problemfrie familielivet, slik Silverstone (1997:13) skriver i innledningen til sin antologi om suburbia: «Suburbia is a state of mind. It is constructed in imagination and desire, in the everyday lives of those who struggle to maintain hearth and family and in the words of those who still are brave (or mad) enough to define and defend bourgeoisie culture.» I denne oppgaven forstås begrepet suburbia som noe ubestemmelig, men geografisk. Suburbia refererer dermed først og fremst til det suburbane rommet, der stedene ikke vil være entydig avgrensbare, men der idealene som Silverstone (1997) og Fishman (1987) legger til grunn, spiller en viktig rolle.

2.2.4 Forsteder som sosiale samfunn i suburbia

All sin mangfoldighet og foranderlighet til tross, forstedene regnes av mange som én type sted med en egen kultur og mentalitet. Knox (2008) redegjør for den masseforbrukskulturen som 1920-tallets fordistiske produksjonssystemer la til rette for, og som har fortsatt å vokse siden slutten av andre verdenskrig. Han finner noen vesentlige endringer underveis i fremveksten av denne kulturen, for eksempel en vridning av idealene inn i et mer luksuriøst spor på 1980-tallet, og mener at disse utviklingstrekkene har preget forstedene og forstadsveksten (Knox 2008). Spesielt massebilismens inntog endret avstandsbegrepet for en stor gruppe mennesker ved at arealene til veier og parkering med tilstrekkelig kapasitet. Dermed både muliggjorde og krevde massebilismen større plass til hver enkelt boenhet (Knox 2008). Til tross for at denne forbrukskulturen umulig kan være romlig begrenset til forstedene, kobles likevel forstedene og forbruket. Forstedenes bebygde landskap er for

Knox (2008) et uttrykk for at disse stedene har blitt utviklet i en tid der massekonsumet har stått i fokus. Ved siden av dette viser Knox (2008) hvordan de nord-amerikanske forstedene blitt mer «spesialisert», det vil si at det har blitt en større variasjon av type forsteder, markedsført mot og konsumert av ulike typer forstadsboere, både med hensyn til økonomiske ressurser og kulturelle preferanser. I de senmoderne storbyregionene fremstår ytterkantene derfor som et «Metroburbia» av differensierte forstadstyper som appellerer til ulike grupper mennesker og som tilbyr ulike kvaliteter (Knox 2008).

Basert på en forståelse av at lokalsamfunn konstitueres av de som deltar i sosiale relasjoner lokalt, og i forsteder vil dette i stor grad bety beboerne, kan det tenkes at det har skjedd en større distinksjon mellom *typer lokalsamfunn*. Dette innebærer at utvalget av steder gir folk på «boligjakt» muligheten for klart å uttrykke hvem de er og/eller ønsker å være, ved å bosette seg steder som en ønsker å inkorporere i ens habitus (Savage et al. 2005). Valg av bosted reflekterer dermed ikke bare beboernes økonomiske ressurser men også i økende grad kulturelle preferanser (Bridge 2006). Bjørnskau og Hjorthols (2003) beskrivelse av gentrifiseringen i indre Oslo øst illustrerer imidlertid at denne differensieringen av byområder ikke bare er et fenomen som begrenser seg til forsteder. Det kan hevdes at forbrukskulturen har hatt vel så sterk innflytelse på landskapet i byens sentrale deler, ikke minst gjennom gentrifiseringsprosesser (Ley 1996). En slik mulighet for distinksjon gjennom valg av (forstads-)bosted passer imidlertid dårlig inn i det landskapet som Relph (1976) forutså ville bli liggende igjen etter en «tidevannsbølge av ensretting».

Lupi og Musterd (2005) bygger på Wellmans (1979) analyse av lokalsamfunn («community») i byer, når de ser på hvordan ulike oppfatninger av hva som preger det sosiale livet i forsteder, preger forståelser av hvordan suburbane lokalsamfunn fungerer. Gjennom å studere forstadsbeboelse i Nederland, har de pekt på tre perspektiver (Lupi & Musterd 2005):

Det første perspektivet, *Community Lost*, rommer mye av suburbanismekritikken, som har blitt klarest artikulert i USA, og som jeg kommer tilbake til i neste delkapittel. Forsteder har

sågar blitt omtalt som et «Freely chosen prison» (Lupi & Musterd 2005:804). De aktiviteter og organisasjoner som engasjerer mennesker i forsteder er overfladiske, og bare nok et uttrykk for den konformiteten som finnes i suburbia. Putnam (2000) hevder i sin ofte siterte bok *Bowling Alone* at samfunnet oppløses i suburbia – mye på grunn av at man kjører bil overalt og at en økende «drive-in»-kultur gjør at mennesker ikke møtes i tilstrekkelig grad. Dermed forvitrer også de sosiale båndene som tidligere skapte samhold og «community». Her antas det altså at de sosiale relasjonene som utgjør et sted svekkes gjennom måten byområdene er organisert fysisk, og hva slags føringer dette legger for bruken av dem. Slik sett vil tilhengere av dette perspektivet hevde at den modernistiske planleggingen etter andre verdenskrig, både i Nord-Amerika og Europa, skapt historie- og identitetsløse ikke-steder. Lupi og Musterd (2005) mener dette perspektivet er basert på myter som henger sammen med at representasjoner av suburbane samfunn som aldri har hatt, eller har mistet sitt sivilsamfunn har fått solid fotfeste i opinionen, media og til og med i deler av akademien.

Innenfor det andre perspektivet, *Community Saved*, finnes forstedenes sterkeste forsvarene. Forstadsbeboere har valgt familielivet og omgivelser ut fra sine egne og familiens trivselshensyn, noe som gjør dem mer involvert i lokalsamfunnet. På grunn av denne lokale, stedbundne involveringen blir stedstilknytning i forsteder sterkere enn blant beboere i bykjernen, som ifølge denne tilnærmingen har seg selv og sin yrkeskarriere i tankene når de velger bosted (Lupi & Musterd 2005). Gans (1967) bosatte seg to år i et stort byggefelt i Levittown i New Jersey utenfor New York City for å observere hvordan lokalsamfunnet tok form i et slikt område. Han hevder at innbyggerne i forstaden hadde mange fellestrekk med bybefolkningen, spesielt med tanke på sosial bakgrunn og arbeidssituasjon, men at befolkningen i forsteder er mer homogen. Forstadsbefolkningen er på sin side også mer aktivt deltagende i lokalmiljøet enn byboerne, og de lokale sosiale båndene er sterke, ofte sterkere enn i den gamle bykjernen. Gans (1967) argumenterer for at forstedenes homogene befolkningssammensetning er en viktig årsak til at det oppstår tette sosiale relasjoner i suburbane nabolag.

Det tredje og siste perspektivet på suburbane lokalsamfunn, *Community Transformed*, legger til grunn at begge de foregående perspektivene er basert på myter om både byen og forstedene, og at perspektivene legger for mye vekt på de sosiale båndene innad i forsteder: «Suburbanites seek a good way to live with their family, not their neighbours» (Lupi & Musterd (2005:806). Videre hevdes det at de som velger forstadslivet har det til felles med folk i indre by at de søker begrensede lokale forpliktelser. Det sosiale samholdet Gans (1967) identifiserte på et tidlig stadium i Levittown, anses som mindre relevant, og kalles innenfor dette perspektivet for pionérfortellinger, fordi de intense sosiale kontaktene fra innflyttingsperioden avtar med tiden. Samholdet kan også ses på som livsfasebestemt, gjennom de nabolagsrelasjonene som ofte følger med det å ha barn. Hovedargumentet innen dette perspektivet er likevel at det finnes stedstilhørighet og meningsfulle sosiale relasjoner lokalt i forstedene, men at dette sjelden er en viktig årsak til boligvalget. Pionerfortellingene kan imidlertid gi gjenværende beboere i den første generasjonen innflyttere en forestilling om at et sterkt lokalsamfunn har fortsatt å eksistere. Oppfølgingsstudier i Levittown har pekt på dette (Lupi & Musterd 2005).

2.2.5 Forstadskritikk

En viktig komponent i hvordan steder oppfattes og konstrueres sosialt, er omverdenens representasjoner og forestillinger av det enkelte sted. Områdenes popularitet som boområder til tross, eksterne fremstillinger av suburbia er ikke preget av positive fortellinger. I denne delen av oppgavens kommer kritikken av forstedene i fokus. Amerikansk forstadskritikk vies oppmerksomhet, og dette har med koblingene mellom denne og norsk forstadskritikk å gjøre. De viktigste delene av kritikken dreier seg om argumenter knyttet til *bærekraft*, og argumenter knyttet til forstedene som *ikke-steder*, på samme måte som Relphs begrep «placelessness». Det påpekes også en uheldig kobling mellom disse to typene kritikk.

Ifølge Hall (2002) skapte USAs suburbia sterk debatt blant planleggere allerede fra 1930-tallet. Et viktig ankepunkt i kritikken da som nå, var at den europeiske byens urbanitet manglet i slike byområder. Senere har bilbruken økt, og i takt med økt bevissthet rundt

hvilke implikasjoner dette har lokalt og globalt, har bærekraftargumenter fått en mer sentral plass i kritikken av moderne forsteder. Mest voldsomt føres kritikken i USA (Kunstler 1993, Mumford 1961) og de stemmene som kritiserer europeiske forsteder har ofte hentet sin inspirasjon fra nettopp USA (Lupi & Musterd 2005). Det var også det forfatteren Frode Grytten (2003) gjorde da han skrev sin reiseskildring fra en av Oslos sørlige forsteder, Kolbotn:

«KOLBOTN ER ein forstad til Memphis. Kolbotn ligg eit kvarters kjøretur frå Atlantic City. Kolbotn er kvitt, kristent og heterofilt. Kolbotn er ansvarlig og pliktoppfyllande. Kolbotn er full av fartsdumpar og forbodsskilt. Skoleungdom ingen adgang! Opphold ikke tillatt! Privat område! Husk å låse døren!» («Kolbotn-brev» – Bergens Tidende 15.02.03)

Dette illustrerer hvordan kritikk av norske forsteder kommer til uttrykk som kritikk av noe de *ikke* er – amerikanske forsteder. Frode Grytten (2003) modererer seg riktignok senere i artikkelen, og beklager at han har overtolket Kolbotn. Parallellene til USA trekker han derimot ikke tilbake.

Et begrep som først og fremst stammer fra kritikk av nord-amerikansk byspredning, er *sprawl*. Begrepet refererer til det overforbruk av plass og energi som går med i spredte byområder, men har også avstedkommet en forestilling om steder innenfor suburbias *sprawl* som meningsløse (Kunstler 1993). Heller ikke dette har sluppet unna en rekontekstualisering til norske og skandinaviske forhold, slik sosiologen Dag Østerberg (2006:143–144) skrev i festskriftet til den danske geografen Kirsten Simonsen; «*The sprawl* er en materialitet [...] som strækker sig udover i det uendelige. [...] Store områder som ikke *betyder noget*, og som fremkalder eller *er* materialiseret kedsomhed. Kedsomhed er en særlig form for fremmedgørelse og lidelse, hvor de som keder sig ikke møder nogen bestemt plage eller fjende, men bare noget ubestemmelig» (originale uthevinger).

Herbert Gans (1967) forklarer forstadskritikernes synspunkter – som også var sterke innen *akademia* på tiden han skrev – ved at de betrakter suburbia utenfra, altså som turister: «The

tourist wants visual interest, cultural diversity, entertainment, esthetic pleasure, variety (preferably exotic) and emotional stimulation». Dette står i kontrast til beboernes ønsker om «a comfortable, convenient, and socially satisfying place to live – esthetically pleasing, to be sure, but first and foremost functional for his daily needs» (Gans 1967:186). At den suburbane materialiteten er smakløs, ensformig og kjedelig, er for Gans (1967) først og fremst et problem for de som betrakter den utenfra. Når tidligere gentrifiserende middelklasse ankommer forsteder uten de fysiske-estetiske nabolagskvalitetene som Bridge (2006) fremhever som årsak til middelklassens bosetning i indre bydeler, kan det tenkes at den spenningen han beskrev, mellom objektivisert og institusjonalisert kulturell kapital, bringes med videre til det nye bostedet. Forstadskritikken synes ofte formulert i kulturelle uttrykk som populærmusikk og skjønnlitteratur, The Clash-teksten sitert helt innledningsvis i oppgaven og Brageprisvinneren Frode Grytten illustrerer dette. Dermed vil det i denne oppgaven være interessant å undersøke om slik forstadskritikk kommer til uttrykk blant forstadsboere som tidligere har bodd i mer fysiske-estetiske nabolag, og hvordan dette preger deres syn på sitt nye suburbane bosted.

Den postmoderne teoretikeren Lyotard (1995) presenterer i sitt essay «Zone» dystre synspunkter på forstedene. For ham er disse ikke-steder, ikke på grunn av sin monotone materialitet, men fordi de mangler stedsverdier som generasjonsbasert tilhørighet, tradisjoner og sosial stabilitet (Mazanti & Pløger 1999): «Forstædernes sætning er beklagelsen over at bo et sted som intet sted er, som er intetsteds: verken utenfor eller indenfor.» (Lyotard 1995:5). Et slikt syn uttrykker ikke bare en holdning til forsteder som lite meningsfulle, det illustrerer også en uklarhet rundt hva forsteder er og skal være – verken utenfor eller innenfor – verken urbane eller rurale. Ifølge Bourdieu (1996) oppfattes og organiseres steder hierarkisk, et perspektiv som er egnet til å forklare den uklarheten som preger kritikernes forståelse av forstedene:

«De store samfunnsmessige motsetningene slik de er objektivert i det fysiske rommet (som for eksempel hovedstad/provins) reproduseres gjerne i mentale og språklige former som et prinsipp for oppfattelse og inndelinger, i form av grunnleggende motsetninger, det vil si som kategorier for oppfattelse og verdsettelse eller mentale strukturer (parisisk/provinsielt, in/out osv.)» (Bourdieu 1996:152–153)

Forsteder generelt, og kanskje spesielt de som ligger like utenfor en hovedstad eller et annet kosmopolittisk sentrum, er ikke umiddelbare å plassere i et slikt hierarki, fordi de oppfattes – og defineres – som provinsielle,¹² samtidig som de fysisk ligger i nærheten av politiske og økonomiske maktsentrum. Vanskelighetene med å definere og forstå forstedene leder dermed til en kritikk av forstedene som ikke synes å treffe. Innenfor et relasjonelt perspektiv på sted, kan imidlertid ikke forstedene være meningsløse som steder på bakgrunn av at forstadsboernes energiforbruk til transport er lite bærekraftig, eller at de mangler sosial infrastruktur. Stedene vil først vise seg meningsløse hvis de lokale sosiale relasjonene oppleves som meningsløse – eller ikke forekommer – og kunnskap om dette oppnås bare ved å oppsøke stedene og studere disse relasjonene. I forlengelse av bærekraftkritikken kan det likevel nevnes en rapport om energibruk blant husholdninger i ulike nabolag i Stor-Oslo, som viser at beboere i en bydel som Grünerløkka, der bilavhengigheten blant beboerne er lav, har høyere energibruk enn i flere av undersøkelsens forstadsområder når beboernes flyreiser tas med i oversikten (Holden & Norland 2004).

2.2.6 Suburbane myter

Som tidligere gjort rede for, er både Lupi og Musterds (2005) *Community Saved-* og *Community Lost-*perspektiver tuftet på en mytologisering av forstedene. Røe (2009a) omtaler de to mytene som *pro-suburban* og *anti-suburban* der den pro-suburbane myten idylliserer forstadslivet. Når forstedene og suburbia betraktes utenfra dominerer imidlertid den anti-suburbane myten, som oftest innebærer elementer av begrepene kjedsomhet, konformitet og

¹² http://ordnett.no/ordbok.html?search=suburban&search_type=&publications=19 (21.10.09)

homogenitet. I denne oppgaven er det disse anti-suburbane mytene som har størst relevans, først og fremst fordi mye av forstadskritikken oppgaven bygger på synes formet av disse mytene.

«Like an oasis of horror in a desert of boredom» (Baudelaire, i Moynihan & Søderlind 2003:33). Med dette sitatet åpner et bokkapittel som tar sikte på å forklare hvorfor musikkjangeren «black metal» oppstod nettopp i Norge. Det som gjør sitatet interessant i denne sammenhengen er først og fremst at det mest toneangivende bandet i sjangeren, Mayhem, oppsto og holdt til på Langhus. Sitatet bringer også på banen en av de mest sentrale mytene om det suburbane som også Østerberg er opptatt av: *kjedsomheten*.¹³ Gjennomgangsmelodien er at kjedsomheten skaper behov for det aggressive musikkuttrykket. Sosialdemokratiet skapte norsk Black Metal, hevder Moynihan og Søderlind (2003), et utsagn som gir gjenklang også hos Grytten (2003) som beskriver målet til storalliansen mellom Arbeiderpartiet og Høyre: «(...) det var hit dei ville. Til Kolbotn. Til den norske pizzabaren. Til denne idyllen utanfor resten av verda. Sosialdemokratiet ønskte aldri virkelig omveltning eller virkelig rettferd. Sosialdemokratiet enda opp med å produsere borgarlig keisemd.»¹⁴ Også i langt mer «vanlige» populærkulturelle uttrykk enn det Mayhem står for har koblingen mellom kjedsomhet og kreativitet og dets utspring i suburbane miljøer vært tema. Frith (1997) belyser hvordan britiske populærmusikartister, med stor kommersiell suksess, har iscenesatt seg selv som avvikere og utskudd, med denne suburbane kjedsomhetsmyten som bakteppe.

For voksne forstadsboere synes mytene om *homogenitet* og *konformitet*, som også trekker inn kjedsomheten, å være mer relevant. Denne myten er en forestilling om at forstedene er sammensatt av folk med lik sosial bakgrunn og like kjedelige liv, men ikke at de – som sine tenåringsbarn – ikke har noe å gjøre. Snarere tvert imot; Hayden (2004:135) siterer William

¹³ http://www.fritanke.no/REPORTASJE/2008/Diabolos_in_Musica_Om_sort_metall_og_et_heller_dystert_livssyn/
«Diabolos in Musica: Om sort metall og et heller dystert livssyn» (21.10.09)

¹⁴ «Kolbotn-brev» – Bergens Tidende, 15. februar 2003

Levitt, byggmesteren bak Levittown, som hevdet at huseiere (altså de voksne forstadsboerne) hadde alt for mye arbeid med huset og hagen til å bli kommunister. Når Kolbotn fremstilles som hvitt, kristent og heterofilt er det denne homogeniteten som fremheves. Myten synes dermed å konstruere forstadslivet som det motsatte av det spennende, varierte og uforutsigbare bylivet. Om ikke den voksne forstadsboeren selv kjeder seg, sier denne myten at vedkommende er en kjedelig person. I denne oppgaven vil det undersøkes hvordan slike myter virker inn på voksnes forstadsboeres i konstruksjon av identitet.

Ikke alle myter om forstedene er imidlertid negative. Den pro-suburbane myten knytter seg til det landlige, drømmen om å kunne «gå rundt huset», den friske lufta, det problemfrie nabolaget og kanskje spesielt til de gode oppvekstvilkårene (Røe 2009a). Den idealiserte forstadsidyllen tar på mange måter utgangspunkt i det samme bildet som de negative mytene, men vinkler de samme elementene fra motsatt vinkel. Slik blir en stille og fysisk ensformig blindvei med en etnisk og sosioøkonomisk homogen befolkning fremstilt som et dørgende kjedelig sted innenfor det ene perspektivet – og et trygt og forutsigbart oppvekststed innenfor det andre.

2.3 Tilhørighet til forsted

Teori om sted og tilhørighet og suburbane tema har vært i fokus i de to hoveddelene av denne oppgaven. I de to neste delkapitlene vil disse kobles sammen, og danne et teoretisk utgangspunkt for undersøkelse av tilhørighet til forsteder.

En humanistisk forståelse av «sense of place» bygger på at steder kan ha iboende kvaliteter som fremkaller menneskelige følelser er forståelsen Relph (1976) støtter seg til når han forklarer hvordan steder kan ha «sjel» eller «personlighet». Han bygger videre på denne tilnærmingen når han hevder at de steder som mangler slik «sjel» eller «personlighet» er *ikke-steder*. Relph (1976:118) trekker blant annet frem forstadslandskapet som eksempel på den stedløse geografien av ensretting og standardisering, og slik sett – i lys av de siste tiårs

fortsatte forstadsvekst – kan det argumenteres for at det stedløse landskapet han beskriver har blitt utviklet videre. Gjennom den forstadskritikken som oppgaven har tatt for seg, synes en slik humanistisk forståelse av sted å være viktig når forstedene representeres utenfra, og ut fra et perspektiv som ser stedene som meningsløse, vil stedstilhørighet i liten grad være mulig i suburbia.

Hvis «sense of place» forstås som følelser hos de menneskene som hele tiden gjennom representasjon og praksis konstruerer stedet, slik Rose (1995) og Massey (2005) gjør, blir «placelessness» umulig som en egenskap ved stedet, bortsett fra som resultat av sosiale prosesser, det vil si som mening tillagt det påståtte ikke-stedet gjennom representasjon. Slik kan det argumenteres for at «placelessness» også er en «sense of place», men at et sted som tillegges denne betydningen på samme tid kan fremkalle andre følelser – som tilhørighet og identifikasjon – hos andre aktører som forholder seg til stedet.

For å forstå forstedene må menneskene som ferdes der, som daglig kommuniserer stedet innad og med omverdenen, studeres. Fysisk ensformighet eller homogene sosioøkonomiske bakgrunnsvariabler determinerer verken lokalsamfunnsånd eller ikke-tilhørighet. I dette kapittelet har jeg lagt et teoretisk grunnlag for en slik studie av stedstilhørighet som tar utgangspunkt i at «sense of place» ikke er iboende på et sted, men tillegges det gjennom menneskelig representasjon og sosiale prosesser. Hvordan forstedene forstås utenfra er dermed en viktig forutsetning for hvordan deres «sense of place» artikuleres. En annen kilde til forståelse av stedet er imidlertid å forstå hvordan de sosiale relasjonene og hverdagspraksis utspiller seg romlig, i tråd med Masseys (2005) forståelse av rommet som relasjonelle prosesser og stedet som en sammenvevning av slike. Hvordan blir det så mulig å undersøke forstadsboeres stedstilhørighet?

Lupi og Musterd (2005:810) har i sin undersøkelse av lokalsamfunn i nederlandske forsteder identifisert fem ulike måter å knytte seg til sted på («types of territorial ties»);

- Økonomisk: funksjonalitet/sosio-økonomisk status og behov.

- Sosialt: Faktiske sosiale kontakter og forestilte samfunn
- Kulturelt: identifisering i forhold til andre beboere, det bygde miljø; stolthet og status.
- Politisk: involvering i organisasjoner og enkeltsaker, både passivt og aktivt.
- Rotfestet («habitual»): følelser knyttet til det å ha bodd på stedet i lengre tid, vanemessig tilhørighet.

Lupi og Musterd (2005) understreker at de ulike båndene ikke kan forstås helt atskilt fra hverandre og at de kan knyttes til sted på ulike geografiske nivå. Båndene er formulert for å kategorisere og kvantifisere tilhørighet i en statistisk populasjon, en måte å undersøke stedstilhørighet på som står et godt stykke unna den kvalitative tilnærmingen denne undersøkelse har. Inndelingen kan likevel være fornuftig i en kvalitativ studie av stedstilhørighet, fordi de innebærer en konkretisering av hva tilhørighet er. Selv om kategoriene til dels er overlappende vil det, slik Lupi og Musterd (2005) gjør, være mulig å avdekke sterkere og svakere tilhørighet ved å se på hvor mange og hvilke typer bånd til stedet den enkelte gir uttrykk for. I analysen av båndene mellom individ og sted på Langhus blir det også tydelig at tilhørigheten til en forstad oppleves sterkere når disse båndene knyttes på flere måter.

2.4 Analyseramme

Dette kapittelet åpner med å presentere Doreen Masseys (2005) relasjonelle forståelse av rom og sted. Hensikten er å legge et grunnlag for å forstå steder, ikke ut i fra fysiske kjennetegn eller representasjon alene, men ved å forstå begge disse i sammenheng med den hverdagspraksis som utspiller seg på stedet. Det er også belyst hvordan teoretiske forståelser av stedstilhørighet har hatt et sterkt fokus på fysiske kjennetegn ved at sted, forstått som «locale» har vært ansett som sentral i identifikasjonsprosessen. Det har fremkommet at «locale» spiller en symbolsk rolle for de sosiale relasjonene, men at disse relasjonene trolig ikke artikuleres tydelig nok når steder representeres. Dette har betydning for hva slags steder som oppfattes som meningsfulle på en måte som lett kan redusere forsteder til identitetsløse steder. Videre står Savage et als (2005) begrep «elective belonging» sentralt i å belyse hvordan sted spiller en annen rolle i konstruksjonen av stedstilhørighet enn i førmoderne

samfunn. Hensikten med å benytte det relasjonelle stedsbegrepet i denne studien, er å undersøke denne diskursen om manglende stedstilhørighet i forstads kontekster med et kritisk blikk. Gjennom begrepet habitus vil jeg belyse hvordan valg av bolig og bosted både reflekterer – og reflekteres av – aktøren som velger.

I kapittelets andre del står utviklingen av det suburbane rom i fokus. Oppmerksomheten rettes mot en variasjon i den type steder som kalles forsteder, både i stedenes fysiske utseende, med hensyn til hvilke sosioøkonomiske lag av befolkningen som dominerer i de ulike områdene, og med tanke på hvilke drivkrefter i samfunnet som har preget forstadsvekst og suburbanisering. Begrepet «suburbia» ble etablert som term for én type forstadslandskap som domineres av selveierboliger i småhus, og der sosioøkonomiske variabler indikerer at middelklassen bor, og vist at suburbiabegrepet refererer til en stereotyp livsførsel som på ulike vis fremstilles som kjedelig – og oppfattes som et fenomen heller enn å referere til bestemte lokaliteter. Suburbia er mer en stedstype enn et sted og oppfattes som en del av det suburbane rommet. Videre rettes søkelyset mot stedsmyster, og da særlig den anti-suburbane kritikken, for å vise hvilke representasjoner som tydeligst kommuniseres om forstaden utenfra. Til tross for at disse representasjonene ikke alltid er bygget på myter, men tidvis også har sitt opphav i observasjoner og undersøkelser av suburbane miljøer, er de også med å danne en forstadsdiskurs der stedene mangler viktige stedskvaliteter og blir identitetsløse. Ambisjonen er å vise at både tilhørighet og ikke-tilhørighet er sosialt konstruerte begreper, samtidig som det relasjonelle stedsbegrepet gir mulighet til å se på stedet også utenfor representasjonene. Dette fordi stedet ikke bare kan forstås som sosialt konstruert, men også som bestående av mer permanente, fysiske strukturer. Kapittelet avsluttes med de perspektivene som legges til grunn når det senere i oppgaven ses hvordan informantene, en gruppe voksne forstadsboere i Norge, forholder seg til sted. Jeg har redegjort for at det finnes minst fem ulike måter å knytte seg til denne typen steder på. Hvordan forholder informantene seg til sine fysiske og sosiale forstadsomgivelser, identifiserer de seg med disse omgivelsene, og i så fall på hvilken måte? Hvordan forstår de stedet og hvilken plass gis dette i den enkeltes identitet? Før jeg vender tilbake til disse spørsmålene i kapittel 5, vil jeg presentere oppgavens studieområde.

3. DEN NORSKE FORSTADEN OG LANGHUS

I dette kapitlet er det Langhus, oppgavens studieområde som står i fokus. Ved å knytte teori fra kapittel 2.2 opp mot norske samfunnsforhold og Oslos byvekst og -spredning dannes inngangen til presentasjonen av Langhus som sted. Det er også Langhus som utgjør konteksten for min studie av konstruksjon av suburban stedstilhørighet. Gjennom å se på hvordan Langhus har blitt en forstad vil jeg argumentere for at stedet passer godt som utgangspunkt for å belyse oppgavens problemstilling. Jeg vil presentere konteksten i enkle trekk for at leseren skal få et bilde av hva slags forstad dette er. Samtidig ønsker jeg å vise at forstadsutvikling ikke er en strømlinjeformet prosess som nødvendigvis følger de opprinnelige planene.

3.1 Et norsk suburbia?

I en artikkel om fremveksten av Oslos forsteder kategoriserer Myhre (2008) de ulike historiske lagene av byens spredning i rommet og hans periodisering sammenfaller i noen grad med Haydens (2004) bilde av prosessene i USA. Et viktig skille mellom de to landenes suburbaniseringsprosesser finnes likevel; mens nord-amerikansk byspredning for Hayden (2004) har sin opprinnelse i velstående samfunnsgruppers etterspørsel etter landlige omgivelser, var Oslos første forsteder i hovedsak befolket av fattige mennesker som ikke hadde råd til å bosette seg innenfor bygrensene (Myhre 2008). I likhet med Hayden (2004), har også Myhre (2008) gjort en periodisk inndeling av suburbaniseringsprosessene. Sammenstilt synes det som disse to periodiseringene, som altså tar utgangspunkt i motsatte ender av samfunnets sosialstruktur, konvergerer i perioden etter 2. verdenskrig.

Tabell 1 viser at det i norsk sammenheng, grovt sett kan snakkes om et skifte fra suburbanisering etter det som kan se ut som fransk mønster til et mer anglo-amerikansk mønster i løpet av 1900-tallet. Ut fra periodiseringen er ikke suburbanisering som fenomen av nyere dato, men suburbia, altså den stereotype forstad slik den er beskrevet i oppgavens kapittel 2.2.3, hører i Norge etterkrigstiden til. Myhre (2008) mener Oslos suburbia, foruten

Aker kommune som ble innlemmet i Oslo 1948, i denne perioden «beveget seg inn i kommunene Bærum og Asker i vest, Nittedal, Lørenskog og Skedsmo i øst, og Oppegård, Nesodden, Ski og Ås i sør» (Myhre 2008:17). En viktig forskjell i Oslos ulike vekstfaser som Torgersen og Guldbrandsen (1986) har redegjort for, er at 1800-tallets vekst i hovedsak kan tilskrives innflytting utenfra, mens utflytting fra indre Oslo har hatt stor betydning for veksten på 1900-tallet, først i Oslo kommune og senere i Akershus. Dette kan indikere en endring i forstedenes status, men det er viktig her å være klar over at også utstrekningen av hva man kaller «indre by» har endret seg gjennom de to århundrene.

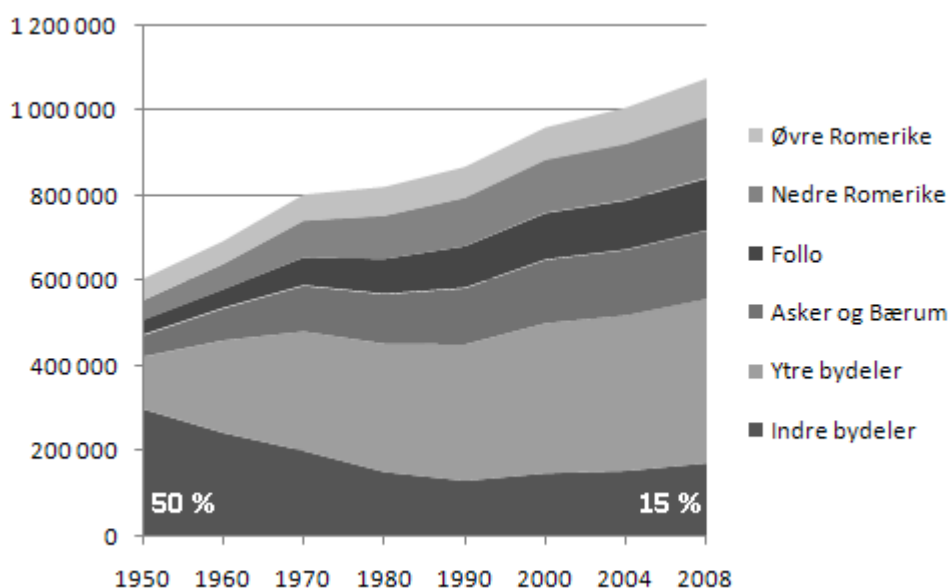
Tabell 1: Periodisering av forstadsvekst i USA og Norge.

USA (Hayden 2004)	Norge (Myhre 2008)
Borderlands (1820 – 1850)	Tarvelige forsteder (1800 – 1850)
Picturesque enclaves (1850 – 1870)	Kontroll over mellomlandet (1850 – 1870)
Streetcar buildouts (1870 – 1910)	Leiegårder og hagebyer (1870 – 1945)
Mailorder and self-built suburbs (1910 – 1950)	
Sitcom suburbs (1950 – 1970)	Suburbia (1945 – 1970)
Edge nodes (1980)	Exurbia (1970 – 2008)
Rural fringes (2000)	

Figur 1 viser hvordan Oslo og Akershus' befolkning fra 1950 og frem til i dag fordeler seg på ulike deler av regionen og til tross for at man kan se at indre bys befolkning har økt litt etter 1990, er det forstadsveksten som fortsatt utgjør det viktigste delen av Oslos byvekst. Rasmussen (2003) mener indre bys nedgang må ses i sammenheng med endret familiestruktur og nye boligstandarder. Diskursen om indre by som populært boområde har nok blitt sterkere mot slutten av denne perioden enn figur 1 er i stand til å vise. Spesielt unge voksne flytter til sentrale byområder, men trolig er denne populariteten i stor grad et livsfasefenomen. Spesielt blant «majoritetsnordmenn» virker det å være slik, ut fra «gjennomtrekk» av unge voksne som eksempelvis den delvis gentrifiserte bydelen

Grünerløkka opplever (Ruud 2009, Sørlie 2003). Omfanget av de delene av byområdet som ligger utenfor indre by, og dermed kan betegnes som suburbane eller eksurbane, er uansett stort og fortsatt økende både areal- og befolkningsmessig.

Befolkningsutvikling i ulike deler av Stor-Oslo

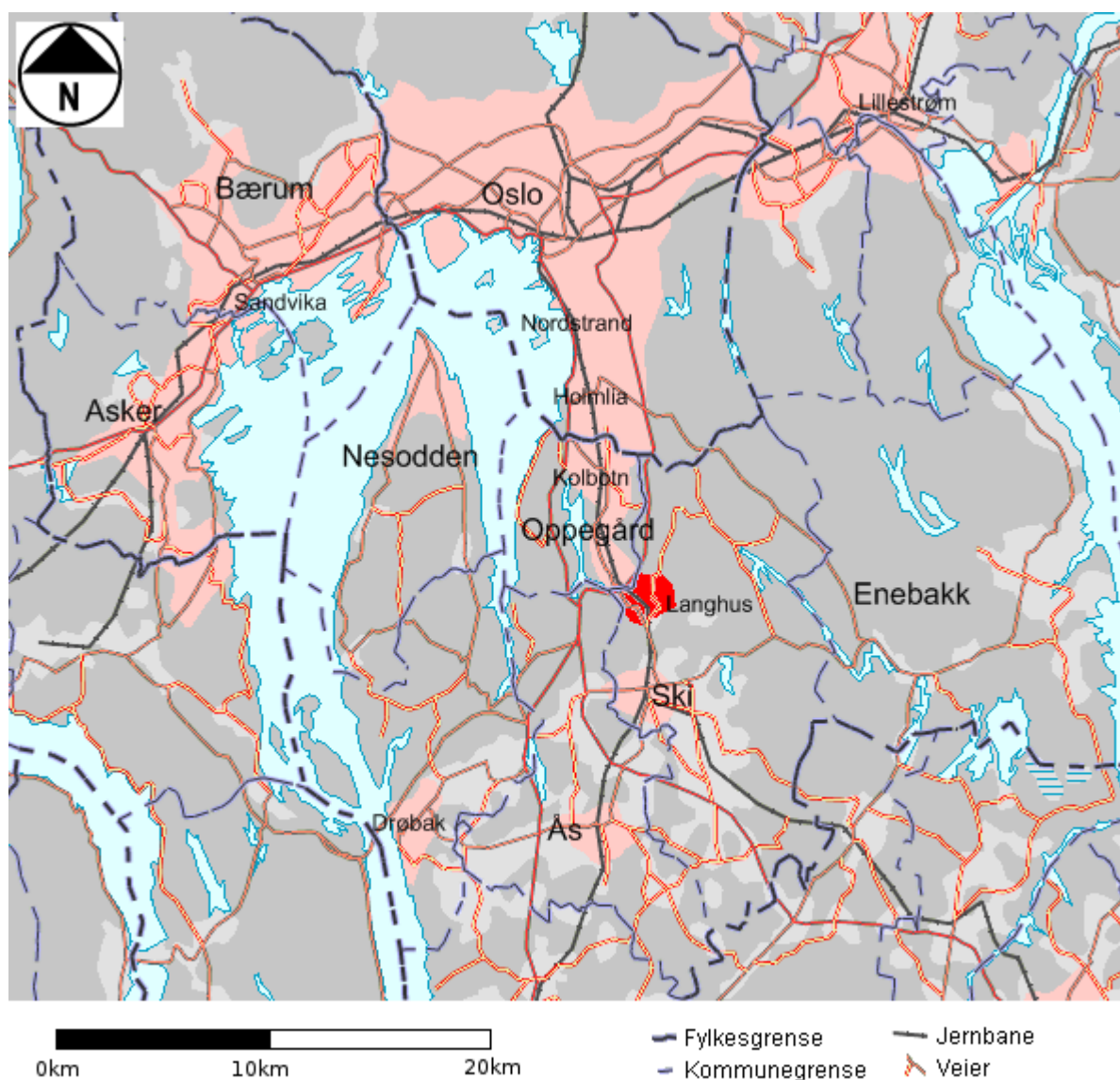
Figur 1: Ulike underområders andel av befolkningen i Oslo og Akershus. De hvite tallene viser indre bys andel av regionens befolkning i henholdsvis 1950 og 2008¹⁵

De fem øverste feltene i figur 1 inkluderer mange typer svært ulike forstadsområder, og det er altså tilhørighet til suburbia som er fokus for denne oppgaven. Hvor finner man så Oslos

¹⁵ Tall fra Oslostatistikken og ssb.no. Inndelingen følger den i Statistisk Årbok for Oslo (2008) der «indre bydeler» i stor grad sammenfaller med Oslos kommunes yttergrense frem til kommunesammenslåingen 1948. Øvre Romerike inkluderer Nannestad, Hurdal, Eidsvoll, Ullensaker, Gjerdrum Aurskog-Høland og Nes kommuner; Nedre Romerike: Rælingen, Nittedal, Skedsmo, Lørenskog, Fet og Sørum kommuner; Follo: Nesodden, Frogn, Oppegård, Ski, Vestby, Ås og Enebakk kommuner.

suburbia? Deler av akershuskommuner som Asker, Bærum, Lørenskog, Oppegård, Ski og Nesodden peker seg ut som tettbefolkede områder, stort sett dominert av boliger i småhus fra 1900-tallet. Også områder innenfor Oslo kommune, som Nordstrand og Røa passer mange av beskrivelsene av den typiske middelklasseforstad (Myhre 2008).

Langhus' lokalisering innenfor Stor-Oslo

Figur 2: Kart over Stor-Oslos bebyggelse med Langhus' lokalisering markert med rødt. Langhus ligger lengst sør i den sammenhengende tettbebyggelsen som strekker seg som en «båndby» sørover fra Oslo og som struktureres av Østfoldbanen. Bearbejdet kart fra <http://kart.fmos.no/turkart/>

Denne undersøkelsen kunne dermed vært gjort med utgangspunkt i ett av ganske mange steder i disse områdene. Utfallet av undersøkelsen vil naturligvis preges av det studieområdet som er valgt, valget av forstaden Langhus i Ski kommune er begrunnet nærmere i oppgavens innledende kapittel. Nedenfor vil jeg beskrive Langhus for å gi et bilde av konteksten for dybdeintervjuene. Langhus ligger i enden av den sammenhengende båndbyen som struktureres av jernbanen sørover fra Oslo (se figur 2, side 53) og er sted som passer godt til definisjonen av suburbia (se kapittel 2.2). Når norsk «forstadsforskning» tidligere har vært fokusert på drabantbyer har jeg likevel valgt å bringe inn suburbia som begrep, for å tydeliggjøre at det er snakk om en annen type forstad – og at det akademiske fokuset er annerledes enn i drabantbyforskningen.

3.2 Planer og realiteter – Fremveksten av Langhus

Ved folke- og boligtellingsen i 2001 hadde Langhus, som utgjør den delen av Ski kommune som Statistisk sentralbyrå definerer som *Oslos tettbebyggelse*, 9.478 innbyggere. Siden denne tellingen finnes det ingen nøyaktige folketall, men Døvik og Godager (2007) anslo i 2007 at 11.000 av Ski kommunes over 27.000 innbyggere bodde på Langhus.

Langhus var i tiden før suburbaniseringen preget av landbruk, skogbruk og gårdsdrift (Døvik & Godager 2007). Blant gårdene var det også et husmannsvesen som en lokalhistoriker har undersøkt. Det har kommet frem at Langhus bygdesamfunn hadde sin del av sosiale forskjeller og nød.¹⁶ Smaalensbanen, jernbanelinja som i dag heter Østfoldbanen, åpnet mellom Ski og Kristiania (dagens Oslo) i 1879. Den lille husklynge på Langhus som siden 1863 hadde hatt skolestue ble imidlertid ikke funnet verdig en stasjon.¹⁷ Først i 1916 ble det tatt initiativ lokalt til å anlegge holdeplass på Langhus og i 1919 åpnet holdeplassen som både var finansiert og bygget på lokal dugnad. I 1923 åpnet et stasjonsbygg, også det

¹⁶ <http://www.yttereng.no/Husmannsv.htm> «Om husmannsvesenet» (21.10.09)

¹⁷ <http://www.langhus-skole.no/index.php?articleid=368> Langhus skoles historie (21.10.09)

finansiert og bygget på dugnad.¹⁸ I 1924 sprang den lokale velforeningen ut av initiativgruppen bak jernbanens holdeplass, og på midten av 1930-tallet ble Langhus holdeplass oppgradert til stasjon i forbindelse med åpningen av dobbeltspor på jernbanestrekningen. I 1934 rapporterte Østlandets Blad om at Langhus var et sted i «rivende utvikling» og det eksisterte eget arbeiderlag på Langhus allerede i mellomkrigstiden.^{19,20} Utbyggingen, som i hovedsak besto av eneboliger og fritidshytter, skjedde i området rundt skolen og Langhus stasjon, og området har i dag et klart småhuspreg. Boligmassen består av eneboliger fra 1950- og 60-tallet, fortettet med nyere eneboliger samt noe leilighetsbygg fra 2000-tallet. Folk på Langhus refererer tidvis til dette området som «Gamle Langhus».²¹ Etter 2. verdenskrig fortsatte denne tilsynelatende tilfeldige forstadsutviklingen og i 1953 hadde stedet også fått et idrettslag, Langhus IL.²²

Nærmere Oslo hadde forstadsbyggingen imidlertid en annen karakter, først og fremst i form av storskalautbygging av drabantbyer. Kummerlige boforhold i sentrale bydeler gjorde at den fremste målsettingen ble «mange boliger raskt», og i hovedsak var det arealer i Aker kommune, slått sammen med Oslo i 1948 som ble bebyggt (Hansen & Brattbakk 2005:6, Rasmussen 2003). Opprettelsen av Regionplankomiteén i 1950 viste imidlertid at man fra myndighetenes side så behov for planlegging i større målestokk enn den nye storkommunen Oslo. I komitéen var 15 kommuner rundt hovedstaden representert, deriblant Ski kommune.

Regionplanrådet for Oslo la frem sitt *Utkast til Regionplan for Oslo-området 1963* og opererte med flere alternative vekststrategier for hovedstadsområdet. Samtlige av alternativene innebar større utbygginger i Follo, men spesielt de planene som tok for seg utvikling av det som i dokumentene heter «Ski-byen» innebar voldsomme endringer for

¹⁸ <http://www.yttereng.no/Velforening.htm> Langhus Velforenings historie gjennom 80 år (21.10.09)

¹⁹ Sitert i «Langhus og Kråkstad vokser» - Ski Avis, 15. juli 1995

²⁰ http://www.yttereng.no/langhus_arbeiderlags_historie.htm Langhus Arbeiderlags historie (21.10.09)

²¹ Observasjon i forbindelse med feltarbeidet

²² <http://idrett.speaker.no/Organisation.asp?WCI=wiKlubbKassaNews&WCU=330924> Langhus IIs hjemmeside (21.10.09)

området rundt Langhus.²³ Ski-byen skulle være et nybygd byområde etter mønster fra de britiske *New Towns* og ha sitt sentrum på det flate området mellom dagens Langhus og Ski tettsteder. Byen skulle være dimensjonert for «forretninger, kontorer, servicebedrifter, kulturelle og sosiale institusjoner som svarer til byens og opplandets behov».²⁴ Byens og opplandets behov må antas å ha vært planlagt som betydelig; konsulentfirmaet Andersson og Skjånes så for seg en by med 105 000 innbyggere og 57 000 arbeidsplasser.²⁵ Planene innebar en betydelig nedbygging av jordbruksareal mellom dagens Langhus og tettstedet Ski og ble aldri vedtatt eller realisert. Andersson og Skjånes' (1968a) forslag til generalplan fra 1970 la opp til en langt mindre omfattende utbygging enn regionplanrådets utkast, blant annet ved å beholde jordbruksarealene mellom Ski og Langhus. Det er denne planen (Anderson & Skjånes 1968b) som utviklingen av Langhus etter 1970 i stor grad har fulgt, der bebyggelsesområdene stort sett er lagt til skogsterreng, og nedbygging av dyrket mark i hovedsak har vært unngått.

Hovedtyngden av Langhus' boligmasse, 88 prosent, er oppført i perioden etter 1970.²⁶ Det kan imidlertid være verdt å merke seg at det området som i dag utgjør Langhus, var det som i generalplanen (Anderson & Skjånes 1968b) var avsatt til bygging de første ti år etter 1970. Rasmussen (2003:132) hevder et politisk klimaskifte fant sted i planleggingsdebatten i Norge i årene 1968–73 der «rurale tradisjoner og det kommunale selvstyres nedarvede tradisjoner» fikk forrang over modernistiske byplanprinsipper, som etter andre verdenskrig og frem til da hadde dominert Oslos forstadsbygging. Denne endringen må ses på som en mer formalisert variant av den type forhandlingsprosesser som Massey (2005) mener produserer rommet (kapittel 2.1.1). Dette politiske klimaskiftet var kanskje også slutten på modernistisk byplanlegging i stor skala i Norge.

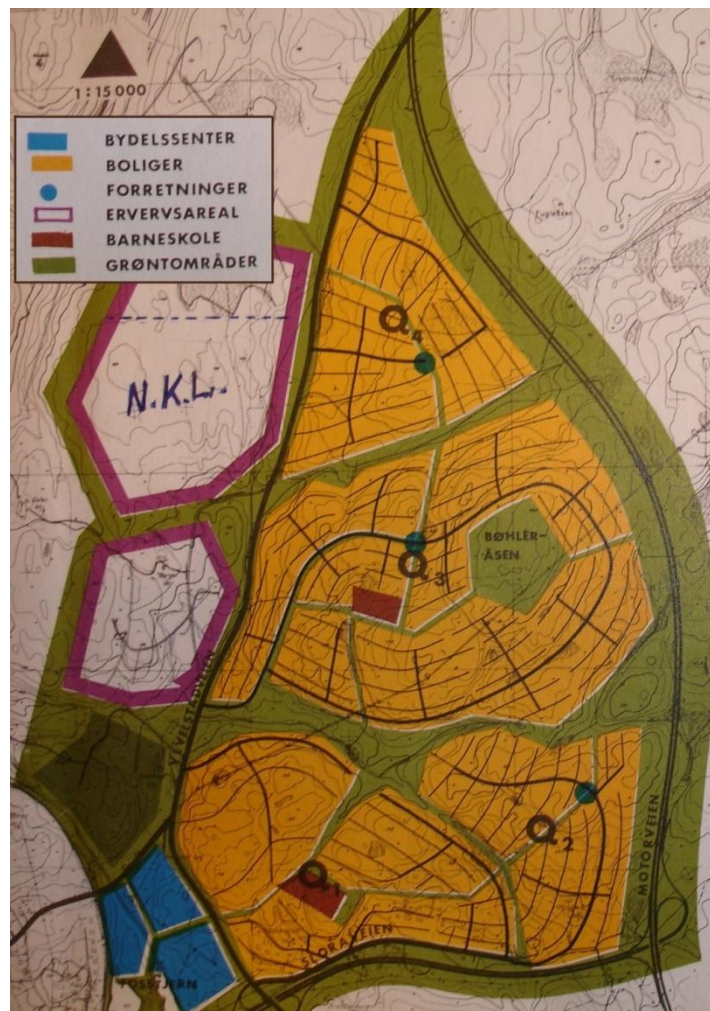
²³ «Regionplankontorets utkast til regionplan 1963» – Østlandets Blad, 6. januar 1966

²⁴ «Regionplankontorets utkast til regionplan 1963» – Østlandets Blad, 6. januar 1966

²⁵ «Syd-området» – Østlandets Blad, 6. januar 1966

²⁶ http://www.ssb.no/fob/kommunehefte/0213/fob_0213_tabeller.pdf (Ski kommunes andel av Oslo tettsted) (21.10.09)

Plan for Langhus 1970

Figur 3: Plan for Bøleråsen på Langhus hentet fra tilleggsheftet til forslag til generalplan for Ski kommune (Anderson & Skjånes 1968b).

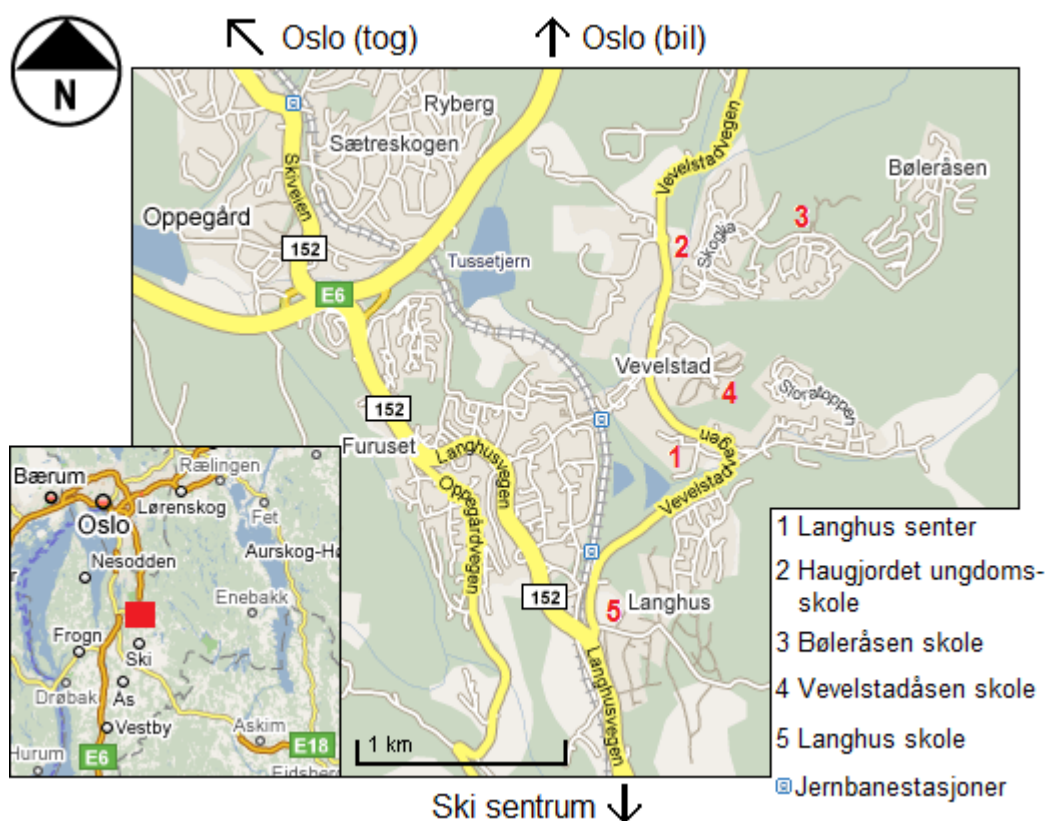
I 1975 åpnet Vevelstadåsen skole i det eneste boområdet på Langhus som er helt dominert av blokker, og i 1985 åpnet Vevelstad holdeplass på Østfoldbanen bare 650 meter nord for Langhus stasjon.^{27,28} Bøleråsen, lengst nordøst i dagens tettbebyggelse, ble bygget ut med flerfamiliehus, hovedsakelig i småhus, fra slutten av 1980-tallet. Før dette hadde et større rekkehusområde vest for lokaltogstoppet på Vevelstad blitt bygd. I løpet av Langhus'

²⁷ <http://www.vevelstadaasenskole.no/> Vevelstadåsen skoles hjemmeside (21.10.09)

²⁸ «Lokaltogstopp på Vevelstad» – Aftenposten, 2. juli 1985

utbyggingsperiode har også flere felt med tomter blitt lagt ut for selvbygging, og så sent som i månedsskiftet november/desember 2008 la Ski kommune ut 41 tomter, hovedsakelig for eneboligbygging, i Bøleråsen²⁹. I dag fremstår boligmassen på Langhus som variert.

Kart over dagens Langhus

Figur 4: Kart over Langhus i Ski kommune med underområdene Bøleråsen og Vevelstad slik det fremstår i dag. Bearbeidet kart fra maps.google.no.

I 1984 kunne Aftenposten fortelle at boligsøkere med henholdsvis 20 og 15 års botid kunne få enebolig og rekkehus med lavt innskudd på Langhus' nybygde boligområde Bøleråsen. Botidskravet for en blokkleilighet var satt til to år og denne sosiale boligbyggingen var styrt

²⁹ <http://www.ski.kommune.no/Aktuelle-saker/Salg-av-eneboligtomter-pa-Bolerasen/> (16.11.09)

av Ski kommune.³⁰ Velferdssamfunnets mål om gode boliger også til de som ikke kunne betale markedspris sto altså ved lag, men rammebetingelsene synes annerledes enn under Oslos drabantbyutbygging på 1950- og 60-tallet. Et svakt boligmarked gjorde at nærmere 200 rekkehusboliger som kommunen hadde garantert for, ble stående usolgt i lengre tid på starten av 1990-tallet, og med det falt store deler av Ski kommunes sosiale boligpolitikk sammen.³¹ Etter et innslag med rådmannen direkte på Dagsrevyen, der boligene ble annonsert til en langt lavere pris, ble de siste solgt.³² Saken påførte imidlertid Ski kommune store kostnader fordi de måtte betale entreprenøren erstatning for brutt kontrakt, og kommunen måtte betale mellomlegget til de boligkjøperne som hadde betalt full pris.³³

Denne sosiale boligbyggingen for kommunens egne innbyggere kan ses på som et forsøk på å motsette seg å bli en forstad uten den generasjonsbaserte tilhørigheten Lyotard mener gjør den til et ikke-sted (Mazanti & Pløger 1999). Man kan også lese den motstanden mot regionalplanen som en motvillighet mot å bli innlemmet i det suburbane. Det er skrevet lite om de sosiale forholdene på Langhus i suburbaniseringsperioden etter 1919. De generelle levekårene i Norge ble vesentlig forbedret i perioden (Furre 2000), og det er ingen indikasjon på at dette var annerledes på Langhus. Det er heller ingen grunn til å tro at Langhus ble befolket av spesielt velstående utflyttere fra Oslo.

3.3 Langhus i dag

Det finnes lite statistikk som bare beskriver Langhus' befolkning. For å beskrive situasjonen kan tall for hele Ski kommune gi et omtrentlig bilde av situasjonen; eksempelvis var gjennomsnittsinntekt for menn i Ski kommune i 2008 324.000 kroner.³⁴ Dette er lavere enn nabokommunen Oppedgård og nærliggende Frogn kommune, der Drøbak ligger. I tillegg

³⁰ «Rekordlav pris på inngangsbilletten» – Aftenposten, 28. september 1984

³¹ «Ønsker 200 nye naboer» – Aftenposten Aften, 14. oktober 1991

³² «Han taler staten midt imot» – Aftenposten, 8. november 1993

³³ «Ski kobler inn Kredittilsynet» – Aftenposten, 28. april 1992

³⁴ <http://www.ssb.no/emner/03/hjulet/2008-10-17-03.html> (21.10.09)

ligger Oslo, Asker, Lørenskog og Bærum kommuner høyere i gjennomsnittsinntekt. Utenfor Osloområdet er det imidlertid bare fire kommuner i Stavangerregionen som har høyere gjennomsnittsinntekt for menn i hele Norge. Ski kommune er dermed i den situasjon at gjennomsnittsinntekt må betegnes som litt under middels regionalt sett, men som høy i nasjonal sammenheng. Av Ski kommunes over 11.000 arbeidstakere pendlet 68 prosent til Oslo i 2004 (Oslo kommune 2005).

Når det gjelder innvandrерandel hadde 7,5 prosent av Ski kommunes befolkning pr 1. januar 2009 bakgrunn fra eller foreldre med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika, Oseania (unntatt Australia og New Zealand) og Europa (utenom EU/EØS), som er Statistisk sentralbyrås inndeling.³⁵ Dette er nest høyest andel av kommunene i Follo; bak Ås og omtrent på nivå med Bærum kommune. Det er lavere enn flere av Oslos nordlige forstadskommuner der Rælingen, Lørenskog og Skedsmo alle har en andel på over 10 prosent og vesentlig lavere enn Oslo kommune som hadde 19,5 prosent innbyggere med denne bakgrunnen. Tall for variasjon innad i Ski kommune foreligger ikke.

Folke- og boligtellingsen i 2001 gir noen tall som beskriver Langhus, fordi den delen av Ski kommune som inngår i tettbebyggelsen Oslo er isolert i statistikken. Dette området er synonymt med oppgavens avgrensning av Langhus som fysisk sted, og tallene forteller at selveierandelen blant de over 3500 husholdningene i 2001 var 88 prosent.³⁶ En fjerdedel av husholdningene var enpersons-husholdninger. 28 prosent av befolkningen var i 2001 under 16 år, mot 23 prosent både i Ski kommune og Akershus fylke. Tilsvarende tall for Oslo kommune var 18 prosent, mens de indre bydelene i Oslo ligger på tall like over 10 prosent.³⁷ I tillegg er Langhus' omgivelser, med markagrensa til Sørmarka i øst og badevannet

³⁵ <http://www.ssb.no/innvbef/tab-2009-04-30-10.html> (21.10.09)

³⁶ http://www.ssb.no/fob/kommunehefte/0213/fob_0213_tabeller.pdf (Ski kommunes andel av Oslo tettsted) (21.10.09)

³⁷ http://www.utviklings-og-kompetanseetaten.oslo.kommune.no/oslostatistikken/emnevis_statistikk/befolkningen_etter_demografi/Oslostatistikken. (21.10.09)

Tussetjern i nord, å betegne som relativt landlige. Det fredelige familielivet Fishman (1987) har fremhevet som hellig i suburbia, skulle dermed ha gode vilkår på Langhus.

Motorveien som ifølge generalplanen (Andersson & Skjånes 1968a) skulle gå langs markagrensa på Langhus (se figur 3) har aldri blitt realisert og høsten 2009 åpnet en ny del av Europavei 6 som motorvei i tunnel under deler av Langhus, slik at både marka og boligområdene ble mer skånet for slike utbygginger enn i de opprinnelige planene.³⁸

Myhre (2008) peker på at det i Stor-Oslo finnes et sosialt mønster som han ser som forlengelser av byens øst-vest-skilte, der forstedene i vest langt på vei var en «sosial forlengelse av vestkanten», mens Groruddalen og videre østover ble den forlengede vestkantens sosiale motstykke. Sørøst mot Follo, der Langhus ligger, finner Myhre forlengelsen av den alternative vestkanten Bekkelaget og Nordstrand. Det kan imidlertid argumenteres for at forstedene sørøst i Oslo er mer sosialt sammensatt enn det som kommer til uttrykk hos Myhre (2008). Bydel Søndre Nordstrand, som ligger mellom områdene Myhre trekker frem og Follo, har mer til felles med deler av Groruddalen når det kommer til befolknings- og boligsammensetning og fremstår således ikke som noen «alternativ vestkant». Grønning (2000) identifiserer en sammenhengende bebyggelse, eller en «båndby» som strekker seg langs Østfoldbanen mellom Ski og Oslo gjennom hele Oppegård, denne båndbyens sammenhengende bebyggelse ender på Langhus. Bebyggelsen henger altså sammen, men det finnes ikke dermed et sammenhengende sosialt landskap som entydig kan omtales som «østkant» eller «vestkant» i denne båndbyen, slik man kunne forvente hvis en la til grunn de byøkologiske modellene som ble utviklet under Chicagoskolen på 1960-tallet (Pacione 2001), og som Myhres betraktninger synes inspirert av. Et mer fragmentert sosialt landskap enn det det tradisjonelle øst/vest-skiellet beskriver, synes å være relevant i studiet av Oslos sørlige forsteder.

³⁸ <http://www.vegvesen.no/Vegprosjekter/e6vinterbro/Nyhetsarkiv/109696.cms> (21.10.09)

Figur 5: Luftfoto av Bøleråsen sett mot øst. I bakgrunnen ses Sørmarka. Bilde brukt med tillatelse fra mapaid.com.

Når det gjelder representasjoner av Langhus som sted og det sosiale livet som foregår der i samtiden, finnes det lite skriftlig materiale å henvende seg til. I den lokale avisa, Østlandets Blad, dreier saker om Langhus seg ofte om prestasjonene til det lokale idrettslagets samt det regionale elitelaget Follo Håndball som også spiller hjemmekampene i idrettshallen på Langhus. Reportasjer som dekker begivenheter som 17. mai-arrangement og arrangementer for eldre forekommer også og gir et bilde av lite dramatiske tilstander. I tillegg har en debatt rundt kommunal omregulering av området Q4 (se figur 3, side 57) fra boligformål til næringsformål samt uenighet knyttet til en ny idrettshall fått en del publisitet. Inntrykket fra riksmedia er at det sjelden rapporteres om saker som omtaler eller omhandler Langhus. Et unntak er omtalen av Jan Kjærstad da han vant Nordisk Råds litteraturpris i 2001 og Verdens Gang presenterte forfatteren, som da var bosatt på Langhus, med et tosiders portrett der Langhus var nevnt helt avslutningsvis; «Han etterlater seg ingen historier om slåsskamper på Café Nordraak, fyllekuler på Casino eller dueller på Theatercaféen. Tvert om har han

regissert sitt eget selvbilde som en litt kjedelig fyr i stresslessen på Langhus, skilt fra kona Astrid, og med to tenåringsdøtre.»³⁹

³⁹ «Profil på en søndag: Jan Kjærstad» – VG, 28. januar 2001

4. METODE: FREMGANGSMÅTER OG VALG

Hovedmålsetningen med denne oppgaven er å oppnå en forståelse av hvordan voksne mennesker konstruerer sted og stedstilhørighet i en norsk forstads kontekst. Langhus ses på som et sted, på den måten at det eksisterer gjennom beboernes og omverdens opplevelse av det som et sted. Hvordan konstruksjonen av stedet foregår, gjennom representasjoner og praksis, hvordan informantene opplever stedet og hvordan dette skaper tilhørighet eller ikke, er spørsmål som reises i denne undersøkelsen. Hvorvidt Langhus ses på som et forstadsområde, som etter argumentasjonen i kapittel 2.2 oppfattes som noe diffust, eller om det oppfattes som ett bestemt sted, er eksempelvis spørsmål som skal undersøkes. For å få en forståelse av slik tematikk, har det vært hensiktsmessig å gjennomføre datainnsamlingen til dette arbeidet i form av dybdeintervjuer. Slike intervjuer ga en mulighet til å snakke direkte med mennesker, som gjennom sitt boligvalg hadde bestemt seg for å bo på Langhus, som gjennom praksis er med å utgjøre en del av Langhus, og som hadde en mening om – og et forhold til – Langhus som sted. Valget av kvalitative intervjuer som metode er begrunnet med oppgavens ambisjon om å forstå de prosessuelle og kvalitative aspektene ved et sted. Dette handler om enkeltmenneskers erfaringer og opplevelser, som det er vanskelig å få rede på, uten å snakke med dem.

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for min fremgangsmåte i forbindelse med denne forskningsprosessen, der data har blitt til gjennom intervjusituasjoner og gjennom bearbeiding i etterkant av disse situasjonene. Jeg vil ta for meg hvem jeg har snakket med, hvorfor jeg har valgt å snakke med dem, og i tillegg berøre hvilke tema jeg har snakket med informantene om. Videre vil jeg drøfte utfordringer som har oppstått underveis, både i forbindelse med rekruttering av informanter, intervjusituasjoner og analysearbeid, og vurdere hva disse kan ha hatt å si for oppgavens datagrunnlag og analyse. Aller først vil jeg gjøre rede for kjennetegn og muligheter ved kvalitativ forskningsmetode.

4.1 Kvalitativ metode

I følge Thagaard (2006:11) er kvalitativ metode egnet til å gi «innsikt i sosiale fenomener». I en undersøkelse som denne der forskningsspørsmålet begynner med «hvordan», og ikke «hvor» eller «hvor mange» synes dermed en kvalitativ tilnærming til forskningsspørsmålet å være et hensiktsmessig valg. For å besvare spørsmål av den sistnevnte type vil kvantitative forskningsopplegg i hovedsak være bedre egnet. Thagaard (2006) fremholder at kvalitativ metode er egnet til å utforske tema som det finnes lite forskning på fra før, slik Røe (2009a) hevder er tilfelle med norske middelklasseforsteder – spesielt eneboligområdene. Slik sett kan man se på en undersøkelse som denne som en *eksplorerende studie* egnet til å gi innsikt i hvilke spørsmål man eventuelt skulle stilt i et kvantitativt forskningsopplegg rundt den samme tematikken. Thagaard (2006) peker også på at skillet mellom kvantitative og kvalitative metoder ikke er entydig, og at det ofte er behov for begge typer tilnærminger for å danne seg et best mulig bilde av sosiale fenomener. En styrke ved kvalitativ metode er at den ivaretar informasjon som kan forsvinne i et kvantitativt opplegg. Ikke minst gjelder dette ulike, ofte motstridende, syn eksempelvis blant beboere i et område på hvordan området brukes og representeres. Et slikt kritisk blikk, for eksempel på arkitektur, vil kunne hevde; «it is always life that is right and the architect who is wrong» (Boudon 1972, sitert i Llewellyn 2003). Kvalitativ metode vil også være egnet til å få en bedre forståelse av prosesser og begreper det allerede finnes teorier om, som gir slike studier verdi utover det eksplorerende stadiet. Denne undersøkelsen har som mål både å *beskrive* og *forklare* informantenes forhold til Langhus som sted og er ikke grunnleggende eksplorerende.

Et viktig kjennetegn ved den kvalitative forskningsprosessen er at den åpner for stor grad av *fleksibilitet* (Thagaard 2006). Dette innebærer at forskningsopplegget kan endres underveis, for eksempel dersom ny innsikt tilsier at mer interessante eller viktigere spørsmål enn de forskeren i utgangspunktet ville stille «presser» seg frem. *Kreativitet* preger altså forskningsarbeidet i den vekselvirkningen mellom systematikk og innlevelse som et kvalitativt forskningsarbeid representerer (Thagaard 2006). Den systematiske refleksjonen over metodiske beslutninger på den ene side og fleksibiliteten og åpenheten på den annen side, resulterer således i at «den forståelsen forskeren oppnår, kan komme plutselig og

uventet, 'som lyn fra klar himmel'. Men grunnlaget for den innsikten forskeren får, kan knyttes til en systematisk tilnærming til forskningsarbeidet» (Thagaard 2006:15). Nettopp fordi den kvalitative forskningsprosessen ikke foregår etter et fastlagt mønster, er det viktig at det redegjøres for forskerens valg, og at disse begrunnes slik at det blir tydelig hvordan arbeidet har foregått (Thagaard 2006).

Det skilles mellom induksjon, der teorien utledes direkte fra empiri, og deduksjon, der empiriens funksjon dreier seg om å utprøve teoretiske hypoteser. *Abduksjon* er et begrep som refererer til en mellomposisjon mellom de to ovennevnte og preges av et vekselforhold mellom teori og empiri. Forskerens forståelse er dermed «et samspill mellom inspeksjon av dataene og inspirasjon fra ideer som er forankret i en mer generell kunnskapsbakgrunn» (Thagaard 2006:174). Kvalitativ forskning innebærer ofte et slikt forhold mellom teori og empiri. Denne undersøkelsen har også preg av en slik tilnærming. Ikke minst blir dette tydelig da oppgavens teoretiske perspektiver i hovedsak henter inspirasjon fra teori utviklet i nord-amerikanske, britiske, nederlandske og danske kontekster, mens data er samlet inn i en norsk forstadskontekst, som ikke uten videre kan settes inn i samme analyseramme. Endelig kan også tolkningen av data knyttes til en vekselvirkning der forholdet mellom tendenser i dataene, forskerens forforståelse og faglige forankring spiller inn (Thagaard 2006). Dette viser hvordan kvalitativ metodes fleksibilitet stiller krav til forskeren, i form av refleksjon rundt sin egen posisjon overfor data og i feltarbeidet – i denne undersøkelsens tilfelle, i intervjusituasjonene.

4.1.1 Troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet

Begrepene troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet sammenlignes av Thagaard (2006) med den betydningen reliabilitet, validitet og generalisering har innen kvantitativ forskning. Disse tre begrepene kan brukes som rettesnor i vurderingen av forskningens kvalitet (Thagaard 2006).

Thagaard (2006) fremholder at forskningens *troverdighet* innebærer at det klart fremgår hvordan data er utviklet. Dette innebærer at forskeren forklarer hvilke opplysninger som har kommet frem under feltarbeidet, og hva som er egne vurderinger av informasjonen. Et forskningsoppleggs troverdighet henger også sammen med at det redegjøres for forskerens relasjoner til informantene, og hvordan de erfaringene forskeren gjør seg under feltarbeidet påvirker dataene. Et forskningsoppleggs *bekreftbarhet* er, ifølge Thagaard (2006:170), «knyttet til vurderinger av de tolkningene undersøkelsen fører til». Tolkningene som gjøres ut fra datagrunnlaget må vurderes i forhold til forskerens posisjon overfor miljøet som studeres. Bekreftbarhet refererer også til om tolkninger fra ulike studier bekrefter hverandre, og forholdet mellom disse tolkningene «kan vurderes i forhold til de betingelsene som tolkningene baserer seg på» (Thagaard 2006:170). Denne oppgavens troverdighet og bekræftbarhet vil derfor avhenge av redegjørelsene rundt valg og tolkninger som forskeren har tatt forskningsprosessen, og dette diskuteres i de videre delene av dette metodekapitlet. I analysen av dybdeintervjuene som følger i kapittel 5 kommer det frem, i tråd med Thagaards (2006) prinsipp om bekræftbarhet, hvordan tolkningene er gjort, når disse knyttes til de teoretiske perspektivene som oppgaven bygger på.

Innen kvalitativ forskning viser *overførbarhet* til den relevansen forståelsen som er oppnådd innen et prosjekt, kan ha i andre situasjoner (Thagaard 2006). Et formål med teoretiske studier er at deres relevans ikke begrenser seg til det enkelte prosjekt, men at tolkningene som er gjort har en verdi utover det som er undersøkt. I denne oppgavens datamateriale inngår teksten produsert gjennom dybdeintervjuer med tolv informanter på Langhus. Når dette ikke er tilstrekkelig for å si noe om Langhus i sin helhet, beror det på at utvalget ikke er statistisk representativt. Dermed er det ikke grunnlag for statistisk generalisering, et begrep som refererer til kvantitativ forsknings måte å slutte fra utvalg til populasjon. Ifølge Thagaard (2006) knytter overførbarhet seg til gjenkjennelse og at det finnes grunnlag for overførbarhet dersom personer med erfaring fra, eller kjennskap til, fenomenet som studeres kan kjenne seg igjen i de tolkningene som forskeren formidler. Gjenkjennelsen innebærer dermed «at tolkningen i teksten gir en dypere mening til tidligere kunnskaper og erfaringer, og samtidig overskrider leserens forståelse» (Thagaard 2006:186). Gjenkjennelse har

imidlertid et preg av spontanitet over seg, og minner om det Kvale (1997) har kalt naturalistisk generalisering. Som en mer etterrettelig måte å argumentere for overførbarhet i tilknytning til kvalitative studier har forskere tatt til orde for en *analytisk generalisering*, som for Kvale (1997:161) innebærer «en begrunnet vurdering av i hvilken grad funnene fra en studie kan brukes som en rettleiding for hva som kan komme til å skje i en annen situasjon». På denne måten blir det styrken i forskerens begrunnelse som avgjør i hvilken grad en undersøkelse gir grunnlag for overførbarhet.

4.2 Intervjuundersøkelsen

Ifølge Thagaard (2006:58) er intervjuundersøkelser «en særlig velegnet metode for å få informasjon om hvordan informanten forstår seg selv og sine omgivelser». I tillegg til å bestemme hvilke spørsmål informanten skal stilles, er det avgjørende å bestemme hvem som er aktuelle informanter, hvor undersøkelsen skal utføres samt hvordan opplegget skal utføres. I samfunnsgeografi vil rekkefølgen gjerne være omvendt, der *sted* avgjøres først, og allerede innledningsvis i oppgaven er det redegjort for valget av Langhus som studieområde. I det videre vil de konkrete delene av intervjuundersøkelsens gjennomføring diskuteres.

De ti intervjuene som er gjennomført i forbindelse med denne oppgaven fant sted på Langhus i perioden november 2008 til mars 2009. Bortsett fra ett intervju er alle foretatt i informantenes egne hjem, og i to av tilfellene har jeg intervjuet to informanter samtidig, det vil si gruppeintervjuer, slik at antall informanter til sammen er tolv. Begge gruppeintervjuene innebar at ekte-/samboerpar ble intervjuet i sitt felles hjem. Da ingen av informantene hadde motforestillinger mot bruk av diktafon, ble alle intervjuene tatt opp på lydfil og transkribert i etterkant. Dette ga meg som forsker mulighet for mer aktiv lytting på den måten at notering under intervjuet ikke var like nødvendig for å få med så mye informasjon som mulig. Å transkribere etter hvert intervju ga meg også gode muligheter til å evaluere meg selv som intervjuer mellom intervjuene. På den annen side kan bruk av diktafon virke hemmende på den måten at intervjuet får et formelt preg, og at informanter kan holde tilbake informasjon når intervjusituasjonen blir «stiv» (Thagaard 2006). Informantene i denne undersøkelsen var

imidlertid fortrolige med teknologiske hjelpemidler, og ved flere anledninger ble det humoristisk uttrykt at diktafon var «helt ok», så lenge informanten selv slapp å høre opptak av sin egen stemme. En informant viste i tillegg interesse for diktafonen med tanke på å anskaffe en slik selv.

4.2.1 Intervjuguiden

I intervjuene har jeg benyttet en intervjuguide utviklet av førsteamanuensis Per Gunnar Røe i forbindelse med andre, lignende dybdeundersøkelser av bosatte i boligområder tilknyttet forskningsprosjektet *Suburbanisme i Osloregionen* (se vedlegg 1). Guiden har stor bredde i sine spørsmål til informantene og er grundig utarbeidet. Jeg fant det imidlertid hensiktsmessig å legge til spørsmål knyttet til informantenes trygghet, fordi jeg også var opptatt av å finne ut i hvilken grad dette spiller inn på bostedsvalg og hverdagsliv. Etter hvert som jeg arbeidet med ulike problemstillinger forsto jeg at oppgaven kom til å dreie seg om stedstilhørighet i større grad enn jeg i utgangspunktet hadde planlagt. Dette var blant annet fordi jeg opplevde disse temaene som spesielt uavklarte og interessante, og jeg vektla derfor i større grad de spørsmålene i intervjuguiden som er knyttet til disse temaene. Selv om jeg også dermed valgte å tone ned enkelte av de andre spørsmålene, tok jeg ikke ut noen eksplisitte deler av guiden. Denne beslutningen vil jeg først og fremst begrunne med at mange av spørsmålene ga meningsfull innsikt i dagligliv, verdier og familiebakgrunn – innsikt som har vært viktig med tanke på å danne seg et så fyldig som mulig bilde av informanten. Spesielt med tanke på at oppgavens teoretiske rammeverk behandler habitus, er fyldig bakgrunnsinformasjon om informantene viktige bidrag i analysen. Selv om slik informasjon i liten grad er gjengitt i den empiriske delen av oppgaven, i kapittel 5, var informantenes bakgrunn viktige i analysearbeidet.

Spørsmålene i intervjuguiden som hadde med planlegging å gjøre, ble i stor grad møtt med usikkerhet blant informantene. Det kan tenkes at slike spørsmål har hatt større relevans i mer helhetlig utbygde forstadsområder der den samme intervjuguiden er blitt brukt, eksempelvis på Rykkinn (Holt 2009) og Skjettenbyen (Røe 2009b). Jeg tonet ned disse spørsmålene i de

siste intervjuene, det vil si at jeg bare berørte dem så vidt, selv om det dermed kan argumenteres for at jeg dermed kan ha gått glipp av verdifull informasjon. I tillegg til at fokuset i oppgaven var endret, opplevde jeg at disse spørsmålene tidvis gikk ut over «flyten» i intervjuene. Dermed kunne det være vanskelig å få samtalen «på glid» igjen og dette kunne svekke tillitsforholdet mellom forsker og informant.

4.2.2 Utvalget

Som det fremgår av oppgavens kapittel 3.3 var 28 prosent av Langhus' befolkning under 16 år i 2001. Det er ikke uvanlig at det bor mange barn og unge i forsteder, og det er derfor ikke gitt at en dybdestudie som denne skal ta utgangspunkt i et utvalg utelukkende bestående av voksne. I tillegg til at det bor mange unge mennesker på Langhus, kan det også tenkes at de som vokser opp der har fyldigere representasjoner og sterkere tilhørighet lokalt enn de som flytter inn i voksen alder, ikke minst med tanke på at ungdom i større grad har sine aktiviteter i lokalmiljøet. På samme måte kan ungdom ha et mer ambivalent forhold til oppvekststedet, slik det blant annet ofte uttrykkes i forhold til forsteder i popmusikk (Frith 1997). Jeg fikk også dette inntrykket av Langhus som oppvekstmiljø tidlig i arbeidet med denne oppgaven, blant annet da jeg oppdaget at en gruppe med over 100 medlemmer i internett-samfunnet facebook forbeholdt «oss som har fått Langhus-angsten banka inn i kroppen», et utsagn som refererte til Langhus som oppvekststed.⁴⁰ Slike utsagn var det imidlertid lite av blant de menneskene jeg intervjuet, som alle er over 30 år gamle. I denne oppgaven står *valget* å bo på Langhus sentralt, og det har derfor vært viktig å få folk som selv har valgt å flytte til Langhus i tale. At dette utelukker hjemmeboende ungdommer fra utvalget er en beslutning som kan prege dataene på den måten at det kan tenkes at voksnes synspunkter på Langhus som sted er mindre ekstreme.

⁴⁰ <http://www.facebook.com/group.php?gid=2342383286&ref> (16.10.09) besøk krever medlemskap i nettsamfunnet.

Informantene som bidrar med informasjon i en kvalitativ studie utgjør det Thagaard (2006) har kalt et *strategisk utvalg*. Dette vil si at de har «egenskaper og kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen» (Thagaard 2006:53). Selv om valg av bosted ikke kan ses uavhengig av eksterne krefter som partnerens preferanser og regionens boligpriser, er det viktigste informantene har til felles at de har *valgt* å bo på Langhus. Samtidig er utvalget også begrenset av hvem som faktisk takket ja til å delta i undersøkelsen, det er derfor også et tilgjengelighetsutvalg (Thagaard 2006). Hvem som inngår i utvalget er således ikke bare begrenset av de kriterier jeg hadde satt for potensielle informanter, men også av deres vilje til å stille opp. Når det velges å samle inn data på denne måten vil det alltid være usikkerhet knyttet til hva de som ikke ønsker å stille til intervju ville svart på spørsmålene. En del informanter viste fascinasjon for mitt valg av Langhus som studieområde, og dette kan ha vært et kjennetegn som skiller de som takket ja til intervju fra de som avsto. Kanskje gjorde dette at jeg fikk mennesker med sterkere synspunkter knyttet til stedet, både positive og negative. I en norsk forstadskontekst kan det også tenkes at mennesker med en positiv holdning til akademia er mer velvillige til å stille opp i intervjuundersøkelser. Samtidig må det tas høyde for at noen kan ha vært skeptiske til å slippe fremmede inn i huset.

I tillegg kan det i studiet av hvordan steder konstrueres være fruktbart å intervju eiendomsaktører, som utviklere eller meglere, da slike kan hevdes å spille sentrale roller i konstruksjonen av sted (Ruud m.fl. 2007). En slik tilnærming ville ikke være irrelevant i en studie av Langhus heller. Jeg har imidlertid valgt å konsentrere meg om å intervju flest mulig beboere for å få størst mulig bredde knyttet til det å bo på Langhus. Gjennom stedsteori blir det klart at også beboere er med å produsere stedet, og det er ingen indikasjoner på at det drives noen strategisk merkevarebygging av Langhus som sted, slik det kan være relevant å snakke om i studiet av andre steder.

4.2.3 Rekruttering av informanter

For å rekruttere informanter undersøkte jeg et offentlig tilgjengelig eiendomsregister på internett. Der kunne jeg søke gjennom gatenavnene på Langhus og finne frem til når adresser

sist hadde skiftet eier.⁴¹ For å møte folk som hadde gjort sitt boligvalg ikke så langt tilbake i tid, og som derfor kunne tenkes å ha denne prosessen friskere i minne, ønsket jeg i utgangspunktet å komme i kontakt med folk som bodde i boliger omsatt i perioden 2003–2006. Samtidig var det et poeng at informantene ikke skulle ha flyttet inn så nylig at de ikke hadde rukket å «slå seg til ro». Jeg sendte brev til de utvalgte adressene (se vedlegg 2), og tok kontakt per telefon for å avtale intervju omtrent en uke etter at brevene var sendt. Åtte av de tolv informantene ble rekruttert på denne måten.

Allerede etter det første intervjuet skjønnte jeg at informantenes botid på Langhus var forhold jeg ikke hadde kontroll over. Riktignok oppfylte den første informanten de kravene jeg hadde satt i forhold til tidspunkt for innflytting i nåværende bolig, vedkommende hadde likevel bodd på Langhus i flere år, fordi hennes forrige bolig også var i dette området. Dette gjaldt flere av informantene som ble rekruttert gjennom eiendomsoverdragsregisteret. Da intervjuene likevel viste seg å gi mening, valgte jeg å gå bort fra innflyttingstidspunkt som forutsetning for å vurdere potensielle informanter. I utvalget finnes derfor personer med svært ulik botid på Langhus. Samtlige informanter har imidlertid byttet bolig i løpet av de siste ti år, det vil si enten flyttet til Langhus eller innad på Langhus. Blant annet hadde en av informantene bodd i sin nåværende bolig i bare noen få år, men var likevel å regne som pioner på Langhus, på den måten at han hadde bygd sin egen bolig i området allerede på 1960-tallet.

Det er mange eneboligeiere i utvalget, og dette er en tendens som kan ha en del å si for hva slags informasjon som fremkommer, spesielt i forhold til informantenes ressurser på boligmarkedet. Verdt å merke seg her er imidlertid at mange av de informantene som hadde bodd i flere boliger lokalt, hadde flyttet til enebolig fra rekkehus- og andelsboliger. Dette gjelder faktisk så mange som fem av informantene, og på den måten er perspektivene fra andre boligtyper i noen grad ivaretatt. Flytting fra mindre til større bolig, slik disse fem

⁴¹ <http://www.bt.no/forbruker/eiendom/eiendomsok/> bt.no eiendomssøk, (16.10.09)

informantene har gjort, er ikke et skritt i «boligkarrieren» alle har økonomiske forutsetninger for (eller ønske om) å gjennomføre. Når det er sagt, representerer kanskje eneboligeierne på Langhus en gruppe med flere reelle valg på boligmarkedet og kan slik sett være godt egnet til å belyse denne oppgavens problemstilling.

Rekrutteringen av informanter var en mer tidkrevende fase av prosessen enn jeg hadde regnet med. Mange av denne oppgavens potensielle informanter må antas å være i en fase av livet som bærer preg av den hektiske hverdagen livet i en småbarnsfamilie ofte innebærer. Jeg kan bare anta at flere av dem som takket nei til å stille opp gjorde dette på bakgrunn av dårlig tid og noen oppga også dette som grunn. Spesielt i den første runden med rekruttering av informanter, ikke så lenge før jul, fikk jeg mange avslag. I ettertid synes det klart at dette var en dårlig tid av året å be om folks tid på. Da jeg sendte ut brev etter nye informanter i januar var andelen positive svar langt høyere. Blant de forespørselene som ikke resulterte i intervjuavtale var det imidlertid ikke utelukkende folk som takket nei. To av brevene kom av ukjent årsak i retur, og i to andre tilfeller var telefonnumrene tilgjengelig i telefonkatalogen på internett ugyldige. Til sammen ble det sendt ut 24 henvendelser per brev der beboere ble spurt på bakgrunn av sitt bosted, og dette resulterte i 6 intervjuavtaler og 8 informanter.

For å få bredde i utvalget valgte jeg å gå mer strategisk til verks i mitt søk etter informanter. Jeg tok blant annet kontakt med noen av de lokale arbeidsplassene for å rekruttere informanter med arbeidssted og bosted på Langhus. Dette resulterte i ett intervju; det eneste som ble gjennomført utenfor informantens hjem, på vedkommendes arbeidsplass. Hvor et intervju gjennomføres vil påvirke intervjustituasjonen (Thagaard 2006) og i det ene tilfellet hvor jeg gjorde intervjuet utenfor informantens hjem, la jeg merke til at informasjon som var lett tilgjengelig og visualiserbar i andre intervjuer – som forhold til naboer, husets standard og størrelse – ikke kom like tydelig frem i dette intervjuet. Selv om informanten hadde satt av rikelig med tid og var veldig åpen og samarbeidsvillig, var det likevel slik at jeg fikk mindre informasjon rundt vedkommendes boligsituasjon. Etter dette intervjuet ble også viktigheten av å gjøre intervjuene hjemme hos informantene tydeligere.

Tre av informantene var mennesker som ble kontaktet gjennom andre kanaler enn de som allerede er redegjort for. To av disse var personer som i en viss grad hadde utmerket seg i lokalmiljøet, og som jeg blant annet fikk tips om fra ansatte ved biblioteket i Ski og søk på internett. Blant disse var det tydelig en mye større villighet til å stille opp til intervju enn blant de som jeg forespurte alene på bakgrunn av at de hadde bostedsadresse på Langhus. Den siste informanten ble rekruttert gjennom egne bekjente, og hensikten var å få flere yngre informanter. Mange av informantene var i 40-årene og oppover, slik at en yngre informant uten barn var egnet til å bidra med et alternativt perspektiv på Langhus som sted. Alle informantene fikk vite hvordan jeg hadde fått tak i deres navn første gang jeg kontaktet dem.

At jeg innledningsvis i rekrutteringsprosessen brukte eiendomsregister, betyr at beboere på Langhus som ikke eier egen bolig var utelatt fra utvalget. Det kan hevdes at dette ikke er forenlig med å få svakere grupper i tale. Slike grupper er ofte verdifulle i kvalitativ forskning, og dersom min undersøkelse hadde hatt andre ambisjoner, for eksempel å undersøke lokale tjenestebehov, ville dette være mer problematisk enn det er i denne oppgaven. Når slike grupper ikke er representert i utvalget, kan det innvendes utvalget ikke reflekterer befolkningen på Langhus. Igjen er det viktig å peke på at statistisk generalisering verken er mulig eller ønskelig i en slik undersøkelse, selv om altså noen av informantene er hentet inn for å gi utfyllende perspektiver. Antall informanter er heller ikke avgjørende i kvalitativ metode, fordi det ikke er individer enkeltvis, men relasjonene mellom disse, som studeres (Fossåskaret 1997). I en kvalitativ studie i samfunnsgeografi, vil i tillegg relasjonene mellom informanter og steder være viktige.

4.2.4 Posisjonalitet

På samme måte som forskerens ståsted alltid vil spille inn med tanke på hvilke spørsmål som stilles og hvem de stilles til, kan heller ikke svarene informantene gir ses uavhengig av forskerens posisjon. Forholdet til informantene vil preges av mer overordnede faktorer, som kjønn og sosial posisjon, men også i form av mer konkrete valg knyttet til forskerens fremtoning – som hvordan man kler seg i møte med informantene og hvordan man velger å

ordlegge seg (Thagaard 2006). Spørsmålene i denne undersøkelsens intervjuer kan ikke sies å være spesielt sensitive, og en indikasjon på dette fikk jeg blant annet i form av at flere informanter ga uttrykk for at det ikke var viktig for dem at personopplysninger ble anonymisert. Samtidig var flere av spørsmålene sensitive på den måten at de var knyttet til den enkeltes *følelser* for steder, og her kan det tenkes at egenskaper ved min person spilte inn på dataene. Noen av de informantene i utvalget, spesielt blant de mannlige, viste et begrenset vokabular rundt stedsfølelser, og det kan tenkes at min posisjon som mann hadde påvirkning. Å snakke med en fremmed mann om følelser, sensitivt tema eller ikke, kan tenkes å ha vært en uvant situasjon for disse informantene. Selv om dette ikke gjaldt alle mennene i utvalget, ble det spesielt tydelig i det ene gruppeintervjuet, der den mannlige informanten ofte stilte spørsmålene om følelser videre til samboeren/ektefellen. I andre intervjuer hjalp det å få samtalen inn på andre steder enn Langhus, steder som informantene viste sterkere følelser for. Slik kunne jeg, i enkelte tilfeller, få bekreftet inntrykket av at det var manglende stedsfølelse knyttet til Langhus, heller enn usikkerhet i intervjusituasjonen, som var årsaken til at det var vanskelig å artikulere seg om følelser og Langhus. For eksempel måtte én informant, da han virket å stå helt fast på spørsmålet om han identifiserte seg med livet på Langhus, hjelpes i gang ved å minnes om at «nei» faktisk var et mulig svar.

I intervjusituasjoner er det viktig å etablere et tillitsforhold mellom forsker og informant. Dette kan blant annet innebære at forskeren må «gi litt av seg selv», og i denne undersøkelsen kunne det eksempelvis bety at jeg måtte svare på spørsmål informantene måtte ha om meg. Her var det stor variasjon informantene imellom, der noen ikke følte behov for informasjon om meg, mens andre spurte meg om noen av de samme tema som intervju spørsmålene dreide seg om. Spesielt var dette knyttet til hvor jeg selv bodde. I et intervju resulterte dette i at informanten hyppig brukte referanser til Bøler (der jeg selv bor), og selv om denne informanten virket å ha god kjennskap til mitt bostedsområde, er det nærliggende å tro at informantens stedsreferanser ville vært annerledes dersom informasjonen om mitt bosted ikke hadde kommet frem. I analysen av dette intervjuet valgte jeg derfor ikke å legge like mye vekt synspunkter relatert til de opplysningene om meg som informanten kjente til. Blant de som ikke fikk vite min stedstilknytning eller de som ikke

visste hvor Bøler var, kan jeg som student tilknyttet Universitetet i Oslo ha blitt sett på som en representant for indre by, ikke minst fordi studenttilværelsen settes i sammenheng med gentrifiserende bydeler som Grünerløkka (Bjørnskau & Hjorthol 2003). Det er usikkert om dette har preget dataene, men jeg tror referansene til Oslo uansett ville vært til stede i intervjuene på grunn av den tette kontakt mange av informantene har med byen, og at min status som student derfor ikke hadde veldig mye å si for hvilke data intervjusituasjonene genererte. I noen tilfeller fungerte min egen situasjon som forstadsboer og småbarnsfar som en «døråpner» der informantene virket å åpne seg mer i samtale om hverdagssituasjoner. Jeg opplevde det slik at informanter da fikk større tillit til min interesse for deres situasjon. Samtidig var jeg opptatt av å snu fokus mot samtalen om Langhus og informantens situasjon. Intervjuguiden virket i så måte strukturerende også i de intervjuene som hadde samtalepreg der balansen mellom nærhet og distanse for å etablere meg som «en akseptert utenforstående» virket positivt inn på situasjonen (Thagaard 2006:75). Andre informanter forholdt seg mer formelt til intervjusituasjonen og i disse intervjuene fulgte jeg intervjuguiden strengere.

I ett av disse intervjuene kan mitt forsøk på å skape en tillitsfull atmosfære sies å være mindre vellykket, en antagelse jeg bygger på informantens korte svar. Jeg merket at jeg selv ble usikker i en slik situasjon, og dette må ha preget tillitsforholdet mellom informanten og meg. Dette intervjuet var et av de første som ble gjennomført og jeg er fortsatt usikker på hvorfor intervjusituasjonen ble vanskelig. En mulig forklaring er at spørsmålene kan ha vært vanskelige for informanten og at jeg ble bedre til å stille spørsmålene på en mer forståelig måte i senere intervjuer. Uansett viste dette intervjuet seg å være det eneste som i etterkant oppleves som lite tilfredsstillende. Etter dette intervjuet ble intervjuguiden skrevet om til et mindre akademisk språk, slik at det senere skulle være lettere for meg å stille spørsmålene på en mer forståelig måte. Dette illustrerer hvordan det kan være problematisk å benytte en intervjuguide utviklet av andre, og gjennom omformulering av spørsmålene ble spørsmålene i større grad «mine egne».

Min egen tilknytning til Langhus var et tema flere informanter lurte på. Det gjaldt ofte de som syntes Langhus var et overraskende valg av studieområde. Ofte var det også fascinasjon å spore i overraskelsen. Den største fordelen ved å studere et område man selv ikke har tilknytning til, er nok at det blir mindre fristende å komme med beskrivelser av selve *Langhus*. Denne distansen mellom forsker og kontekst tror jeg har virket positivt inn på analysen av datamaterialet.

Andre faktorer som det i forkant av intervjuene ble reflektert rundt var blant annet hvordan jeg skulle fremstå i klesveien og verbalt under samtalen. Etter de første intervjuene, der jeg hadde tatt på meg skjorte og mørk bukse, fant jeg ut at dette ikke var nødvendig og at vanlige hverdagsplagg fungerte vel så bra. Skjorte og bukse kan tenkes å ikke være i samsvar med informantens forventninger til en students klesdrakt, og intervjuene fikk i hovedsak en uformell og avslappet ramme i informantens eget hjem. I møte med de eldste informantene valgte jeg likevel å opprettholde den «klespraksisen» jeg i utgangspunktet hadde planlagt, da jeg antok at en for uformell ytre fremtoning kunne virke uheldig. Det er usikkert om dette spilte en vesentlig rolle.

Ved ett tilfelle opplevde jeg skepsis rettet mot akademikere og «byråkrater» og informanten hadde negative synspunkter og erfaringer knyttet til byråkratiet. Det var tydelig at dette var knyttet til min sosiale posisjon som universitetsstudent, og jeg valgte derfor å rose informanten for å stille opp til undersøkelsen ved å fremheve betydningen av at informanter med andre perspektiver ble hørt i en undersøkelse som denne. Intervjuet fortsatte dermed i en vennlig ramme. I etterkant opplever jeg at det viktigste å tenke på i forhold til min posisjon overfor informantene, først og fremst dreide seg om å skape en tillitsfull atmosfære. Spesielt viktig var det å minske risikoen for at informantene, heller enn å gi sine oppriktige synspunkter, fortalte det de trodde forskeren ville høre (Thagaard 2006).

4.2.5 Informantene

Utvalget består av i alt tolv informanter fra cirka 30 og opp til over 70 år. Botid på Langhus varierer fra over 40 år til om lag to år.

Mona er i 50-årsalderen og kommer fra en liten industribygd. Hun har kortest botid lokalt av informantene. Hennes forrige bosted var en annen forstad i Follo og hun jobber i Oslo. Hun er gift/samboer, og har nesten voksne barn som periodevis bor hjemme.

Svein er i 70-årene og har bodd på Langhus i mange tiår, men har nylig forlatt eneboligen til fordel for en mindre leilighet, der han bor alene. Vokste opp sentralt i en storby utenfor Østlandet, men har bodd hele sitt voksne liv i Osloområdet og mesteparten av dette på Langhus.

Lisbeth er i 30-årene og kommer fra en mellomstor østlandsby. Flyttet til Langhus da hun fikk familie etter å ha bodd hele sitt voksne liv i Oslo, stort sett i sentrale bydeler. Hun har bodd på Langhus noen få år, jobber i Oslo, er gift/samboer og har små barn.

Heidi er i 40-årsalderen og flyttet til Langhus fra sitt oppvekststed, en mellomstor østlandsby, for 20 år siden. Hun har jobbet på Langhus siden det og har barn med sin ektefelle/samboer.

Anders er i 40-årsalderen og har vokst opp lokalt. Etter mange år i ulike norske storbyer, vendte han tilbake til Langhus for ti år siden, da han hadde fått barn. Er samboer/gift, har små barn og jobber et annet sted på Østlandet.

Siri er Anders' ektefelle/samboer og jevnaldret med ham. Hun har vokst opp på et mindre sted i en annen landsdel, men har også bodd i Oslo. Hun har små barn og jobber i Oslo.

Randi er i 30-årene og vokste opp i en mindre østlandsby. Frem til hun flyttet til Langhus hadde hun bodd og arbeidet hele sitt voksne liv i Oslo, der hun fortsatt har sin arbeidsplass. Har barn i skolealder og bor i tillegg sammen med ektefelle/samboers barn fra tidligere forhold.

Georg er i 40-årsalderen og har vokst opp på mange ulike steder i Norge. Han beskriver en av de mellomstore østlandsbyene der han har bodd i flere perioder, både i oppveksten og som voksen, som stedet han «er fra». Georg bodde også flere år i Oslo før han flyttet til Langhus da han fikk barn. Han og ektefelle/samboeren har små barn og jobber i Oslo.

Else er i 50-årsalderen. Hun er oppvokst i en forstad på en annen kant av Akershus, der hun bodde helt frem til hun flyttet til Langhus for bare noen få år siden. Else har voksne barn som bor igjen på hennes forrige bosted. Hun jobber i Follo og bor med sin samboer/ektefelle Thomas.

Thomas er Elses samboer/ektefelle. Han er i 60-årene og pensjonist. Han vokste opp i en av Akershus' eldre forsteder, men har som voksen bodd på flere adresser i og rundt Oslo. Flyttet til Langhus sammen med sin da nye ektefelle/samboer Else for få år siden. Barn og barnebarn bosatt andre steder i Osloområdet.

Einar er i 40-årene og vokste opp i Ski kommune. Aktiv lokal flyttehistorie gjør at han og familien har hatt flere boliger på Langhus. Einar jobber et annet sted på Østlandet og hans samboer/ektefelle har også vokst opp lokalt. De har barn sammen.

Espen er tidlig i 30-årene og har vokst opp på Langhus der han – med unntak av kortere opphold i Oslo og utenlands – har bodd hele livet. Han er samboer/ektefelle uten barn og jobber i Oslo.

4.2.6 *Utfordringer underveis*

I arbeidet med denne masteroppgaven har det, ikke overraskende, vært noen mer og mindre uforutsette utfordringer underveis. Den første dukket opp tidlig i arbeidet da jeg søkte opp så mye som mulig av tilgjengelig informasjon om studieområdet: Både stedsnavnet Langhus og kommunenavnet Ski er ord med andre betydninger, slik at søk i bibliotekdatabaser og på internett hadde en tendens til å gi mange irrelevante treff. Verdt å nevne i denne sammenheng er at et av nærområdene på Langhus heter Vevelstad, det samme som en kommune på Helgeland i Nordland fylke. Denne problematikken har dog ikke vært spesielt utfordrende å omgå, søkemotorer på internett har muligheter som forenkler siling av informasjon i riktig retning. Vanskeligere har det vært å oppdrive statistikk på Langhus-nivå. Det meste som er fritt tilgjengelig dreier seg om Ski kommune som helhet, og gir derfor ikke et presist nok bilde av Langhus. Noen steder i oppgaven har jeg likevel valgt å referere til statistikk som sier noe om Ski kommune som helhet. Selv om eventuelle særegenheter ved Langhus dermed faller ut, har jeg i løpet av arbeidet med oppgaven ikke hørt synspunkter, verken fra informanter eller andre, som sier at befolkningen på Langhus skiller seg vesentlig fra tettstedet Ski, det andre større stedet i kommunen. For å skissere Langhus' posisjon i forhold til andre deler av Osloområdet eller landet, eksempelvis med tanke på gjennomsnittsinntekt, gir det derfor brukbar mening å presentere de statistiske verdiene for Ski kommune som helhet.

Et annet eksempel på uforutsette situasjoner som oppsto i forbindelse med datainnsamling var at informanter glemte avtalene. Dette skjedde ved to anledninger, og i ett av tilfellene måtte jeg da komme tilbake noen dager senere. Informanten hadde også ved neste møte glemt avtalen, men stilte likevel opp i en litt stresset situasjon der barn ble lagt og restene av et bursdagsselskap ble ryddet vekk mens intervjuet pågikk. Denne situasjonen gjorde blant annet at noen spørsmål ble ufullstendig besvart. Avbrytelser gjorde eksempelvis at vi ikke kom tilbake til tema som bare delvis var berørt og først etterpå innså jeg at disse spørsmålene burde vært mer utfyllende besvart. På den annen side ga dette intervjuet godt innblikk i hvordan hverdagen fortonet seg, og andre familiemedlemmer kom med innspill der

informanten selv hadde vanskeligheter med å svare. Et gruppeintervju, som dette hadde preg av, innebærer fare for at en dominerende informants syn kommer til orde mer enn andre (Thagaard 2006). I denne situasjonen kom det imidlertid klart til uttrykk hvem som mente hva. Trolig hadde dette å gjøre med at informantene, som samboere/ektefeller, kjente hverandre godt og at intervjusituasjonen til tross for den litt hektiske atmosfæren, foregikk innenfor det jeg som intervjuer opplevde som tillitsfulle rammer. Den andre gangen en informant hadde glemt avtalen lot intervjuet seg likevel gjennomføre som planlagt, uten forstyrrelser. Denne informanten hadde hjemmekontor og hadde lagt avtalen til en dag uten andre avtaler, men sto i dusjen da jeg kom. Siden informanten tydelig hadde et avslappet forhold til det å bli intervjuet spilte ikke dette inn på selve intervjusituasjonen.

En utfordring jeg oppdaget først etter at intervjuene var gjennomført, var min egen bruk av ordene «identitet» og «tilknytning». Ved gjennomlytting av intervjuopptakene hørte jeg at min egen bruk av begrepene var litt tilfeldig. Spesielt var dette knyttet til utdypning av spørsmålene som begynte med «identifiserer du deg med...» Jeg merket meg at ordet identitet i større grad ble møtt med nølende svar, mens begrepet tilknytning ga mer gjenklang hos de fleste. Det er mulig at jeg gjennomgående burde ha lagt mer vekt på bruk av ordet tilknytning og tilhørighet heller enn identifikasjon under intervjuene – bortsett fra i de spørsmålene som eksplisitt kom inn på identitetsbegrepet. De gangene identitet kom opp i samtalen på informantens initiativ, er det gjennom begrepet tilknytning og ikke identitet. Kanskje ville en mer bevisst bruk av begrepet tilknytning avdekket sterkere følelser for det lokale – eller andre steder – enn min bruk av ordet «identitet». Slike problemstillinger knytter seg til å være teoretisk godt nok forberedt før intervjuene begynner, og det synes som jeg ikke var reflektert nok i forhold til disse begrepene på forhånd. I oppgavens analyse knytter jeg hovedsakelig begrepet identitet til individet, den enkelte informant. Identitet ses bare i sammenheng med steder i de tilfeller der det handler om steder som tillegges en meningsfull «sense of place», og i datamaterialet skjer dette i liten grad knyttet til Langhus.

4.2.7 Etiske problemstillinger

Etiske sider ved et forskningsopplegg er noe forskeren må reflektere over gjennom alle prosjektets faser. Thagaard (2006) skisserer tre hovedprinsipper for forskerens etiske ansvar i kvalitative studier: *informert samtykke*, *konfidensialitet* og *konsekvensene* ved å delta i prosjektet.

Med prisenipp om informert samtykke menes at informanter skal ha kjennskap til formålet med prosjektet og hva det i hovedtrekk dreier seg om. Dette gir informanten mulighet til selv å kunne vurdere hvilke implikasjoner deltakelse kan gi (Thagaard 2006). Samtidig skal informanten opplyses om at vedkommende hele tiden har rett til å trekke seg fra prosjektet, uten å oppgi grunn for det. Et prosjekt som dette er meldepliktig til personvernombudet for forskning ved Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), som godkjenner forskningsopplegg og ivaretar at personopplysninger blir anonymisert. I et brev sendt til samtlige informanter, ble opplysninger om dette gitt, og informantene undertegnet samtykkeerklæring i forbindelse med intervjuavtalen (se vedlegg 2). Selv om prosjektet er endret noe underveis, samsvarer fortsatt de grove skissene som NSD og informantene i sin tid fikk forevist, med prosjektet i sin helhet.

I brevet som informantene mottok og undertegnet sto det blant annet at deres personopplysninger skulle anonymiseres. Dette berører det Thagaard (2006) fremhever som det andre prinsippet, konfidensialitet. Dette innebærer altså at dataene, som lydfiler og transkripsjoner fra intervjuene, blir anonymisert og tilintetgjort ved prosjektets slutt, men også at de behandles konfidensielt mens forskningsprosessen pågår. Informantene ble i brevet underrettet om at det kan være mulig for mennesker som kjenner Langhusområdet godt, å gjenkjenne dem ut i fra bakgrunnsopplysninger som alder, kjønn og yrke. Det bor ganske mange mennesker på Langhus og det er stor mulighet for at flere mennesker i området passer til beskrivelsene av datamaterialets informanter. Jeg har valgt å anonymisere personopplysningene så mye som mulig uten at dataene mister mening. Dette er gjort ved å gi informantene fiktive navn, oppgi omtrentlig alder og ikke å skille mellom gifte og samboende par. Jeg har også valgt å utelate utsagn med referanser til steder som informanten

var alene om å bruke. På denne måten har informantenes oppvekststeder blitt utelatt, mens referanser til andre steder innenfor regionen som Drøbak, Grünerløkka og Kolbotn er tatt med. Målet med dette har vært å beskytte informantenes identitet, og jeg har gjort mange avveininger rundt hvilke bakgrunnsopplysninger om informantene som kunne gis i oppgavens empiri- og analysedel, uten verken å avsløre informantens identitet eller miste verdifull informasjon for leseren. Spesielt grundige avveininger måtte gjøres i forbindelse med den detaljerte sammenstillingen av to informanter knyttet til habitus i oppgavens del 5.6.1. Hovedgrunnen til at det var akkurat disse to informantene som ble valgt i en mer detaljert sammenligning var at deres personopplysninger var ganske lette å anonymisere uten å miste hovedpoengene i analysen.

Dette berører det tredje prinsippet Thagaard (2006) vektlegger for forskerens etiske ansvar; å vurdere konsekvensene ved å delta i prosjektet. Selv om informantene anonymiseres er det viktig, for ikke å gjøre det ubehagelig blant annet for informanten å selv lese analysen, å ivareta integriteten til de som stiller til intervju. I det hele tatt skal det være minst mulig ubehag å delta i kvalitative undersøkelser. Dette gjelder også under intervjuet. Eksempelvis mener Thagaard (2006:106) at forskeren skal unngå å «provosere informantens selvforståelse» ved å utsette informanten for kritiske vurderinger. Thagaard (2006) påpeker at det viktigste er at det ikke skal volde informanten skade å delta, en fare som det må sies å være svært liten risiko knyttet til deltakelse i dette prosjektet. Flere informanter uttrykte også at de syntes det var interessant å delta i undersøkelsen på den måten at de måtte uttale seg om forhold de vanligvis ikke tenkte på.

4.3 Analysen

I kapittel 4.1 behandlet jeg de vekselvirkningene som den kvalitative forskningsprosessen representerer, og heller ikke analysestadiet av en kvalitativ intervjustudie er en strømlinjeformet prosess som følger et fastlagt mønster. Analysing av data er ikke noe forskeren setter seg ned og gjør i etterkant av datainnsamlingen, men må ses på som en kontinuerlig prosess som pågår under hele forskningsprosessen (Thagaard 2006). Dette har

også vært tilfelle i denne undersøkelsen. Thgaard (2006) skiller mellom temasentrerte og personsentrerte tilnærminger til analysearbeidet, som refererer til forskerens fokus. Denne oppgaven har i hovedsak en *temasentrert tilnærming*, der analysen, slik den fremgår i kapittel 5, tar for seg samtlige informanters perspektiver tema for tema. En *ad-hoc*-tilnærming, som Kvale (1997) har beskrevet, gjør seg imidlertid gjeldende når to informanter sammenstilles mer detaljert mot slutten av analysekapittelet, får oppgavens analyse et mer personsentrert preg.

Allerede under intervjuene, som jeg selv gjennomførte, fikk jeg et forhold til informantenes fremstillinger. Under transkriberingen, som jeg gjorde i løpet av de nærmeste dagene etter hvert intervju, fikk jeg en dypere forståelse av datamaterialet. Selv om den teoretiske forankringen av prosjektet i hovedsak fant sted før intervjuene ble gjennomført, ble oppgavens teoretiske deler skrevet etter intervjuundersøkelsene. Dette viser igjen hvordan forskningsprosessen har pendlet frem og tilbake. Videre ble oppgavens analyse i kapittel 5 skrevet etter at den teoretiske delen i hovedsak var ferdig, og etter at jeg hadde gjennomgått transkripsjonene mer grundig. Sammen med notater fra hver enkelt intervjusituasjon, om hvordan stemningen hadde vært mellom informanten og meg, hva slags hustype informanten bodde i og ellers andre kjennetegn eller særegenheter rundt situasjonen, dannet disse transkripsjonene grunnlaget for mine tolkninger av intervjuene. Med Kvales (1997:138) ord kan det sies at «analysestadiet (...) gjennomsyrrer hele intervjuundersøkelsen».

Tolkning står ofte sentralt i kvalitativ metode (Thgaard 2006). Blant annet har Clifford Geertz (1973, i Thgaard 2006) lansert begrepet «thick description», som refererer til kvalitative forskningsresultater som ikke bare beskriver et sosialt fenomen, men presenteres som fortolkende beskrivelser. Slike tykke beskrivelser innebærer at forskeren forteller hva intervjuobjektet kan ha ment med et utsagn, det vil si at beskrivelsene innebærer et meningsaspekt. Slik sett har denne undersøkelsens analysearbeid et preg av fortolkning der informantenes beretninger om hverdagsliv og vaner ses i sammenheng med personkarakteristika, habitus og opplevd tilhørighet. Forståelsene av koblingene mellom disse utgjør det fortolkende analysearbeidet.

Kvale (1997:135, min utheving) hevder at en vanlig måte å analysere dybdeintervjuer på baserer seg på «en *ad hoc*-bruk av ulike tilnæringsmåter og teknikker for meningsgenerering». Analysearbeidet i denne studien kan også sies å bære preg av en slik tilnærming der jeg har pendlet mellom teori og intervjuer, og der deler av intervjuene har blitt gjenstand for grundigere analyser enn andre. Eksempelvis har det vært viktig å se på hva som skiller informanter med ulike oppfatninger og se grundig på potensielle forklaringer i lys av teori, for deretter å lese intervjuene enda en gang. Allerede etter intervjurunden hadde jeg samlet en del sentrale sitater som jeg anså som spesielt verdifulle for analysen. I ettertid er det imidlertid bare halvparten av de brukte sitatene som stammer fra denne runden – mens resten er valgt i forbindelse med senere gjennomlesninger. Et problem i denne forbindelse er at enkelte informanter hadde bedre formuleringsevne og sterkere synspunkter enn andre, og at disse hadde spesielt mange «anvendelige» sitater. Disse informantene kan være oftere sitert i kapittel 5 enn andre. Det har imidlertid vært et poeng for meg ikke å gi disse informantene for mye plass – da deres syn, etter mitt skjønn, og til tross for at de er viktige for å belyse tematikken, likevel ikke bør overskygge andre oppfatninger. Én av informantene er ikke sitert en eneste gang i analysen, men vedkommende inngår likevel i datagrunnlaget, er nevnt både i oversikten over informanter og i kapittel 5, og er på ingen måte oversett i analyseprosessen. Samtidig som dette var en informant med færre utsagn av stor interesse for analysen, var også de mest egnede sitatene fra vedkommende av en slik karakter at de ville være vanskelige å gjengi meningsfullt, uten å avsløre vedkommendes identitet.

Også når det gjelder analyse kan det være relevant å reflektere over forskerens posisjon. Thagaard (2006) mener forskerens posisjon kan karakteriseres som kritisk, nøytral eller en rolle som informantens advokat. I oppgavens kapittel 2.2.5 er forstadskritikk diskutert og det kommer frem hvordan denne også har vært artikulert innen akademia. Samtidig har jeg nevnt at jeg anser mitt eget bosted som suburbant. Min posisjon som forstadsboer kan således tolkes som at jeg opptrer som informantenes advokat, der oppgaven skal fungere som et forsvar for forstaden som meningsfullt sted. Dette er imidlertid ikke min intensjon, og jeg ønsker å innta en mer nøytral posisjon overfor informantene. Som også Thagaard (2006) har påpekt er dog nøytralitet uforenlig med den tette kontakten som preger forholdet mellom

informant og forsker i kvalitativ metode, og slik sett kan min posisjon overfor informantene leses i lys av at jeg har forståelse for deres situasjon og tolker deres utsagn ut fra dette. I forhold til å etterstrebe nøytralitet, opplever jeg at det å se data i lys av teori har vært fruktbart. Min egen manglende tilknytning til Langhus har også vært viktig i forhold til dette, da den eneste oppfatningen jeg hadde om stedet på forhånd var hvor underlig det var at jeg kjente så lite til det, da jeg oppdaget hvor mange mennesker som bodde der, og hvor kort avstanden til Oslo og mitt eget bosted var.

Hensikten med alle sitatene i kapittel 5 er ikke å utlevere informantene, men å oppnå innsikt. I oppgavens analysedel, som følger nedenfor siteres også utdrag fra intervjuene der personopplysninger i størst mulig grad er anonymisert. Jeg har imidlertid hatt som mål ikke å miste verdifull informasjon i denne anonymiseringen, og de personopplysninger om informantene som jeg har valgt å holde skjult er valgt ut fra et slikt hensyn. Derfor har det vært viktig å få frem at informanten har barn, men ikke nøyaktig hvor mange; det har vært viktigere å si noe om vedkommende bor sammen med sin partner enn å utdype om de er gift eller ikke. Gjennom dette blir det tydelig at man som forsker heller ikke under analysearbeidet kan se bort fra de etiske sidene ved et prosjekt (Thagaard 2006). Det har også vært et poeng at det ikke skal oppleves som ubehagelig for informantene å lese fremstillingene av seg selv slik de fremkommer i denne oppgaven.

5. FORSTÅELSER AV FORSTADSBEBOELSE

Hensikten med denne oppgaven er å forstå forstadsbeboelse i sammenheng med stedstilhørighet, og det benyttes kvalitative dybdeintervjuer som metode for å oppnå en slik forståelse. I dette kapittelet analyseres datamaterialet som disse intervjuene genererte. Formålet er altså ikke å definere én Langhus-identitet, men å oppnå innsikt i hvordan voksne forstadsboere forholder seg til sted. Hvordan informantene identifiserer seg med Langhus som sted, og hva slags andre typer steder informantene konstruerer sin tilhørighet til sted ut fra. Langhus forstås her som «en helt vanlig forstad», verken spesielt velstående eller preget av sosiale problemer. For å utvikle en slik forståelse krever det en analyse med et bredt perspektiv på Langhus, med informantenes fyldige beskrivelser. Den følgende analysen er basert på de teoretiske perspektiver jeg har gjort rede for i kapittel 2. Det er avgjørende å forstå hvordan informantene selv ser på stedet for å forstå hvilke følelser som knyttes til det. Ulike – og tidvis motstridende – syn på Langhus som sted legges til grunn når jeg i dette kapittelet søker både å beskrive og forklare stedstilhørighet i lys av oppgavens teoretiske analyseramme. Kapittelet har seks deler:

I første del av analysekapittelet belyses hvordan Langhus som sted ikke entydig kan avgrenses i rom. For å illustrere bredden i utvalget, presenteres deretter informantenes ulike «ankomsthistorier». Det blir klart at forstadsvekst ikke bare er en følge av utflytting fra bykjernen, men at innflytting til forstedene også kan komme fra andre steder. Den typen flytting fra bykjernen til forstedene som den «klassiske forstadsboeren» representerer, forekommer imidlertid også blant informantene. Videre kommer det frem at mange av informantene har en opplevelse av at Langhus over tid i større grad har blitt en del av byregionen Oslo. I del 5.2 drøftes hvorfor informantene har vanskeligheter med å beskrive Langhus som sted og hvordan denne forstaden representeres som noe diffust. Det diskuteres også hva dette har å si for opplevelsen av tilhørighet. I tredje del er det representasjonene om Langhus som meningsfullt sted står i fokus, og sosiale relasjoner og lokale former for sosial kapital legges vekt på. I kapittel 5.4 fokuseres det på opplevelsen av Langhus som forstad, herunder ulike holdninger til «byen» og hvordan noen informanter trekker på diskurser om

«ikke-sted» i sine fremstillinger av Langhus. I kapittelets femte del gjøres det rede for den utviklingen informantene har opplevd på Langhus, hvordan indre differensiering av stedet representeres, samt hvilke ulike fremtidsutsikter informantene ser for seg selv og for Langhus som sted. Informantenes stedsfølelse og tilhørighet er gjennomgangstema gjennom alle de ovennevnte delene av oppgaven, i kapittel 5.6 drøftes det mer eksplisitt *hvorfor* disse oppleves og artikuleres ulikt hos ulike informanter.

5.1 Langhus som sted

Selv om generalplanen for Ski kommune fra 1970 markerer startskuddet for størstedelen av bebyggelsen som finnes på Langhus i dag og som i stor grad gjør Langhus til et «nytt» forstadsområde, er det ikke slik at Langhus befant seg i et vakuum før 1970. For Massey (2005) er ikke rommet som prosess knyttet til (sen)moderniteten, for det har til alle tider vært produsert av pågående prosesser og derfor aldri vært fastfrosset. I kapittel 3.2 viste jeg at Langhus har en historie fra tiden før generalplanen så dagens lys. Man kan imidlertid gå enda lenger tilbake i tid og finne at Stunnerområdet, noen få kilometer øst for Langhus, var bebodd allerede for 11000 år siden. På dette stedet – som i dag ligger 165 meter over havet og mange kilometer fra Oslofjorden – var det for 11000 år siden en boplass beliggende i strandkanten på en øy i skjærgården. Dette eksempelet illustrerer hvordan de romlige prosessene ikke bare dreier seg om noe sosialt eller fysisk, men består av begge deler. Selv om den fysiske endring som Stunnereksempelet illustrerer kan forstås som trege prosesser sammenlignet med den bolig-, vei- og jernbaneutbyggingen som har preget nyere tid, har landhevingen blitt beskrevet som «såpass rask, at man nok har kunnet se landskapet endre seg i løpet av en generasjon».⁴² Endringer med avgjørende følger har dermed funnet sted i denne oppgavens studieområde lenge før Generalplanen av 1970 trådte i kraft, og på samme måte som det vil være umulig entydig å avgrense stedet i fysisk rom fordi det er foranderlig og subjektivt, vil det være umulig å si at Langhus som sted begynte å utvikles rundt 1970.

⁴² <http://akershus.kulturnett.no/Historie/fornminner/Ski/stunner.html> (21.10.09)

5.1.1 Ankomsthistoriene – «Det var helt tilfeldig at vi havna her»

Sitatet i overskriften tilhører informanten Lisbeth, men hun var på ingen måte alene om å fremheve at tilfeldigheter hadde spilt inn da hun og familien hadde tatt avgjørelsen om å flytte til Langhus. Hun fortalte at familien lenge hadde lett etter en bolig av tilfredsstillende størrelse i andre og mer sentrumsnære deler av Oslo. Etter flere tapte budrunder hadde hun innsett at prisnivået i hennes førstevalgsområder gjorde det nødvendig å lete etter bolig i andre områder. Informanten Thomas uttrykte enda tydeligere hvor lite bevisst forhold han hadde til Langhus i forkant av innflytting, og han brukte ordet «misforståelse» om hvorfor han og samboeren/ektefellen Else til slutt, etter mange runder med boligvisninger både i Follo og Oslos sørlige bydeler, hadde kjøpt hus på Langhus:

Thomas: (...) at vi fant dette her (huset), var en ren misforståelse. For vi hadde vært på Ski, inne i Ski, og på vei tilbake mot Kolbotn, sto det plutselig et visningsskilt nede ved veien der. Og ved en ren misforståelse, så svingte jeg av. Så kom vi hit, da. Så...

Intervjuer: Og da...

Thomas: Ja, vi likte på mange måter det vi så her. For det første var det veldig fredelig oppå her, da. Du har jo ingen gjenboere. Så sånn sett trivdes vi vel.

Einar hadde vokst opp i nærheten av Langhus og bodd hele sitt voksne liv i området. Han kunne fortelle at det var tilfeldig at hans foreldre, som på det tidspunktet begge jobbet i Oslo, i sin tid flyttet dit.

Noen informanter hadde flyttet sammen med partnere som allerede var etablert på Langhus og disse fremhevet i mindre grad at stedet ble tilfeldig valgt. For enkelte var dog Langhus et «kompromiss» inngått med andre deler av familien. Ved innflytting var disse helt tydelige på at Langhus hadde noen fordeler og noen ulemper. I denne sammenhengen var fordelene ved å flytte til Langhus først og fremst knyttet til barnas oppvekstforhold, der indre bys kvaliteter ikke fremsto som tilfredsstillende. Prisnivået på boliger med plass til hele familien var et gjennomgående argument blant de som hadde flyttet fra Oslo til Langhus med barn. Ulempene i et slikt kompromiss pekte i retning av utilfredshet ved å skulle bo et sted som Lisbeth karakteriserte som «litt sånn nowhere», et begrep også forstadskritikere som

Kunstler (1993) har brukt i sin «Geography of Nowhere». Randi, som hadde flyttet etter sin samboer/ektefelle fordi han allerede hadde barn bosatt på Langhus, hadde vært nervøs for å få en «adresse med et postnummer til et sted jeg nesten ikke visste hvor var». Både hun og Georg fortalte at de hadde en avtale med samboeren/ektefellen om «prøvetid» på to år, som skulle fungere som en slags «nødutgang» hvis de ikke trivdes i sitt nye suburbane nærmiljø. Begge hadde imidlertid funnet seg vel til rette lenge før denne prøvetiden var omme.

I kapittel 2 er det beskrevet hvordan *suburbanisering* innebærer en forskyvning av byregionens befolkningsmessige tyngdepunkt mot forsteder og vekk fra sentrale bydeler. Det er likevel ikke nødvendigvis slik at forstedene vokser primært på grunn av utflytting fra bykjernen. Som figur 1 viser (side 52), har både sentrale og suburbane deler av Stor-Oslo vokst de senere årene. I denne oppgavens utvalg finnes noen «klassiske» forstadsboere, mennesker som har flyttet til Langhus fra sentrale Oslo i forbindelse med etablering av familie, men det finnes også fortellinger blant informantene som viser at Langhus' tilflytting er mer sammensatt og ikke begrenser seg til tilflytting fra Oslo. Eksempelvis kom Heidi flyttende fra sin hjemby for over tjue år siden. Hun «finnes ikke kjent der» (i Oslo) og fortalte at hun opplevde at Langhus lå «alt for nær Oslo» da hun flyttet dit. Else hadde vokst opp og bodd hele livet i en annen forstad til Oslo, før hun for få år siden etablerte seg på nytt og flyttet til Langhus. Anders hadde etablert seg med egen familie i sitt eget barndomshjem, etter å ha tilbrakt noen år i en annen landsdel etter fullført utdanning i Oslo. Espen hadde valgt å flytte fra utlandet tilbake til oppvekststedet på Langhus blant annet fordi han var så glad i akkurat den delen av marka han var vokst opp med. Lista over forskjellige typer ankomsthistorier syntes å vokse for hvert hjem jeg besøkte på Langhus. Dette illustrerer at suburbanisering og forstadsvekst ikke bare består av den type utflytting fra bykjernen som de «klassiske» forstadsboerne står for, og at sammenhengene synes mer komplekse. Forståelser av årsakene til suburbanisering og forstadsvekst krever derfor at dette bildet ikke forenkles. En kvalitativ tilnærming som denne synes dermed velegnet til å vise hvor komplekse disse prosessene er.

5.1.2 Oslo kommer nærmere

Før den utbyggingen som Generalplanen av 1970 la grunnlag for hadde ikke Langhus det samme preget av forstad som stedet har i dag, og i en bok om Langhus fra 2007 refereres stedet til som «bygda» (Døvik & Godager 2007). Blant informantene er det bare Svein som har kjennskap til Langhus før denne tiden, mens de andre har kjennskap til stedet i perioden etter 1970. Tidlig på 1970-tallet kom Anders flyttende til Langhus, Einar bodde noen få kilometer unna frem til han flyttet til Langhus for første gang på 1980-tallet, mens Heidi flyttet til Langhus sent på 1980-tallet. Datamaterialet inneholder derfor beretninger fra personer med ulike tidsperspektiv på utviklingen av Langhus. En tendens blant de som hadde flyttet til Langhus etter 2000 var at de ikke ville eller kunne si noe om i hvilken grad stedet hadde endret seg. Dette bunnet gjerne i liten kjennskap til hvordan Langhus hadde vært tidligere.

Blant de informantene som hadde kjent stedet over flere tiår, var det imidlertid noen oppfatninger som gikk igjen: Den viktigste endringen er den som også kommer til uttrykk i statistikkene, det at Langhus har vokst, både befolkningsmessig og i fysisk omfang. Heidi og Svein, som begge var og hadde vært aktive i det lokale foreningslivet, hadde en oppfatning om at denne utviklingen delvis hadde gått utover lokalmiljøet, og Anders, som ikke syntes denne utviklingen var spesielt negativ, mente at Langhus ikke er så «gjennomsiktig» nå som under hans oppvekst. Anders og Einar mente begge at det i dag var mer tilflytting fra Oslo og andre landsdeler enn tidligere, da de hadde opplevd at tilflyttingen hadde kommet fra andre steder i nærheten. Denne endringen synes i noen grad å kunne forklares med at Ski kommunes tiltak for å skaffe kommunens egne innbyggere gunstige betingelser på boligmarkedet falt bort rundt 1990.

Høsten 2004 åpnet Europavei 6 i firefelts motorvei fra Oslo og frem til Langhus, et forhold bilpendleren Lisbeth uttrykte stor tilfredshet med:⁴³

Lisbeth: (...) hver dag jeg kjører hjem og bruker 25 minutter fra dør til dør, så tenker jeg at det er helt utrolig, egentlig, hvor nære vi bor. Særlig etter at E6'en fikk fire felter akkurat til Langhus. Vi visste jo om det, når vi kjøpte det første huset, at det kom til å bedre seg.

Noen informanter snakket også om jernbanens planlagte dobbeltspor mellom Oslo og Ski som positivt for Langhus som sted, først og fremst ved at det skulle gjøre pendling lettere og dermed området mer attraktivt. Boligutbygging i de aller sørligste delene av Oslo, nær grensene til Oppegård og Ski kommuner, hadde også betydning for hvordan Anders så på forholdet mellom Oslo og Langhus:

Anders: Det er klart, nå har Langhus blitt mye mer urbant etter hvert for det er mye større og det er kortere vei til Oslo. Det er mange som har flytta hit i fra andre steder. Sånn sett har det blitt mer urbant her og. Det er ikke så jævla langt på landet lenger.

Intervjuer: Syns du Oslo har kommet nærmere enn det var?

Anders: Det har det jo også sånn fysisk, for Mortensrud- og Bjørndalområdet, det er ikke så lange veien ut nå. Men jeg vet ikke. Det ligger jo der det ligger, sånn geografisk sett.

Opplevelsen av at Langhus hadde blitt mer urbant begrunnet Anders med at det flytter mennesker til Langhus fra Oslo, at reiseveien til Oslo hadde blitt raskere og enklere og at Oslo hadde fått bebyggelse som lå nærmere Langhus. Summen av disse faktorene ga Anders et bilde av Langhus som mer integrert i storbyregionen, selv om han sa han sjelden var i Oslo.

⁴³ <http://www.oblad.no/article/20040904/NYHETER/206660> «Åpnet flaskehalsen» (30.09.09)

Dersom Langhus har blitt tettere integrert i Stor-Oslo i perioden etter 1990, er det ikke gitt at Langhus' plass i Stor-Oslos sosiale geografi hadde vært entydig, slik Myhre (2008) mente at Follo's forsteder var en forlengelse av «den alternative vestkanten» på Bekkelaget og Nordstrand. I perioden etter 1990 har deler av den historiske østkanten, som bydelene Kampen og Grünerløkka, blitt et symbol på en urban identitet og endret befolkningssammensetning. Selv om det historiske øst/vest-skiellet i hovedtrekk har vedvart når det gjelder forskjeller i levekår, har disse østlige områdene fått høyere status parallelt med disse endringene. Som tidligere nevnt, betraktes det postmoderne bylandskapet som mer fragmentert enn byene som Chicago-skolens byøkologiske modeller bygde på, og dette trenger altså ikke bare ha implikasjoner for befolkningssammensetningen i gentrifiserte områder i indre by. Den fragmenterte byveksten kan dessuten fremtre i forstadsveksten, der bydeler med vidt forskjellige befolkningssammensetning, som Nordstrand og Søndre Nordstrand, får vokse frem i samme «sektorer» av byområdet. Hvordan fremtrer en slik fragmentering og delvis oppløsning av Oslos tradisjonelle øst/vest-skielle, i konstruksjonen av stedstilhørighet på Langhus?

Lisbeth hadde, etter ett år i leiebolig på Oslo ytre vest, fått «allergi mot vestkanten» og fortalte at hun og samboeren/ektefellen følte seg «mer trukket mot øst på en måte, retning Vålerenga, østkant – selv om jeg med min bakgrunn ikke egentlig burde være sånn». Når hun sier at hun ikke burde være sånn, peker hun på sin sosiale bakgrunn og hvordan denne ikke samsvarer med det hun forbinder med østkanten. Georg hadde et annet syn på Langhus' plassering i forhold til Oslos øst/vest-skielle:

Intervjuer: Har det noe østkant over seg her?

Georg: Nei, det syns jeg ikke. Det kunne like så gjerne vært ved Sandvika, liksom, og det området rundt der. Det tror jeg ikke det er noe forskjell på. Det er ikke noe sånn Holmlia-preg over dette her. Og det ligger jo veldig i samme geografiske retning.

Intervjuer: Det henger ikke sammen med Holmlia på noe annet vis?

Georg: Nei, Kolbotn tar jo livet av det. For det er midt i mellom og det har aldri vært et østkantsted. Kolbotn er av mange sett på som et ganske fint sted i nærheten av Oslo. Og så har du Drøbak rett borti her også, så Langhus blir vel litt mer den kategorien. Det stopper på Holmlia, tror jeg, det der østkantgreiene. Gjør det ikke det da? Jeg tror det. I min verden gjør det det.

I Georgs presentasjon av Langhus trakk han på steder som Sandvika (i Bærum, vest for Oslo) og Kolbotn (som han mener er ansett som «fint»). Dette står i et motsetningsforhold til Lisbeths idé om Langhus som et sted som assosieres med østkanten. Langhus' posisjon i forhold til denne terminologien synes dermed i stor grad å være uavklart. Når Georg refererte til «det der østkantgreiene» mens Lisbeth oppga å føle seg trukket mot det samme, blir det tydelig at deres individuelle forestilling av hva østkanten er i stor grad former oppfatningen av om Langhus hører med til denne. Det må legges til at Liseth nok ikke er alene på Langhus om å søke seg «retning Vålerenga, østkant». En masteroppgave i sosialantropologi har nylig vist hvordan Vålerenga, blant annet i kraft av stedets profilerte idrettsforening, fungerer som identitetsmarkør for østkanten (Schau 2008). I 2007 hadde Vålerenga Idrettsforenings supporterklubb 158 medlemmer med postadresse Langhus, hvilket gjorde postnummeret til det nest mest vanlige i supporterklubbens medlemsmasse.⁴⁴

Espen kom også inn på denne kategoriseringen av steder langs Oslos øst/vest-skilte og mente at Langhus verken sorterte under øst- eller vestkanten. Lattermildt la han til: «heller sørkant, da.» Selv om ingen av informantene identifiserte seg *med* vestkanten, plasseres ikke Langhus entydig i forhold til østkant/vestkant-sillet, som kan hevdes å være viktig identitetsmarkør for mange mennesker i Oslo. Lisbeth identifiserte seg *mot* vestkanten, slik Rose (1995) har beskrevet, mens Georg og Espen ikke identifiserte seg med eller mot noen av delene. For Georg var storbyen Oslo det viktigste stedet – uavhengig av «kant» – mens Espen opplevde tilhørighet til Langhus, uavhengig av Oslo. På denne måten synes Langhus som sted å være åpent for vidt ulike meningstilskrivelser, men at identitetsmarkører som forbindes med Oslo, står sterkt i enkelte av informantenes fortellinger om opplevd stedtilhørighet.

⁴⁴ http://www.klanen.no/medlemskap/vi_er_alle_fra_vaalerenga (02.10.09)

5.2 Det uhandgripelige suburbia

Når det relasjonelle stedet beskrives som uhandgripelig er dette blant annet fordi relasjonene kontinuerlig er i endring. Kanskje er det også fordi stedets relasjoner ofte, i motsetning til stedets materialitet, er vanskelige å beskrive og vanskelige for utenforstående å oppleve som unike. I denne delen av oppgaven diskuteres hvordan dette vanskeliggjør fortellingen om tilhørighet for noen informanter, men også hvordan det hindrer stedstilhørighet for andre. På spørsmål om Langhus oppfattes som et unikt sted kom den uhandgripeligheten som Massey (2005) har redegjort for klart til uttrykk blant noen informanter. Denne delen av oppgaven diskuterer hva denne uhandgripeligheten innebærer på Langhus, og hvordan den vanskeliggjør fremstillingen av opplevd tilhørighet. Det gjøres også rede for hvordan uhandgripeligheten vanskeliggjør stedstilhørighet.

5.2.1 «Jeg kan ikke si noe annet enn at Langhus er Langhus»

Heidi hadde nylig vurdert å flytte fra Langhus, og hun bar stadig på en langsiktig drøm om småbruk i landlige omgivelser. Hun hadde bodd nesten hele sitt voksne liv på Langhus, men var oppvokst et annet sted på Østlandet. Hennes arbeidsplass lå bare få minutters gange unna boligen, og hun var engasjert i flere lokale organisasjoner. Videre ga hun sterkt uttrykk for at hun følte tilhørighet til Langhus. Kanskje var dette også årsaken til at hun mente at Langhus hadde *særpreget*. Heidi forsøkte å sette ord på dette særpreget:

Intervjuer: Har Langhus en klar identitet, en tydelig karakter?

Heidi: Langhus er Langhus. Hva er karakter, hva skal jeg si til det?

Intervjuer: Er det noe som kjennetegner Langhus spesielt, som skiller det fra andre steder?

Heidi: Nei. Men Langhus er Langhus. Det er jo litt spesielt her med all den utbygginga vi har. Langhus stasjon, med sitt særpreget, Langhus senter og Langhus kirke. Så det er vel det. Jeg kan ikke si noe annet enn at Langhus er Langhus.

Intervjuer: Du kan ikke sette ord på hva det er som gir denne karakteren?

Heidi: Nei.

Når Heidi hadde et stort nettverk og gode venner lokalt, er det ikke usannsynlig at det særpreget hun ønsket å beskrive trolig er forankret i hennes sosiale relasjoner, heller enn de fysiske strukturene som hun faktisk trakk frem på direkte spørsmål. En «commonsensisk» forståelse av sted vektlegger det vedvarende og håndfaste (Cresswell 2004), og det synes som Heidi støttet seg til en slik forståelse når hun lette etter ord som kunne beskrive særpreget.

Figur 6 og 7: Fossum (til venstre) og Langhus (til høyre) kirker.
(foto: stovnerportalen.no og Torstein Furnes).

Heidi opplever at Langhus kirke har særpreget, og satt opp mot tradisjonelle kirkebygg kan det argumenteres for at den har det. Helt unik kan den imidlertid ikke sies å være, spesielt ikke når man studerer bildet av Fossum kirke nordøst i Oslo sammen med Langhus kirke (se figur 6 og 7). Og selv om Heidi kanskje ikke er klar over at det finnes en kirke 3 mil lenger nord som er så lik, er det ikke gitt at det er dens fysiske ytre som gjør at hun opplever den som spesiell. Likheten mellom de to kirkebyggene signaliserer i hvert fall et «masseprodusert» bygg som er «planned by others», og som trolig ville vært «placeless» i Relphs (1976:80) øyne. Nettsidene til Langhus kirke forteller imidlertid om et møtested der aktiviteten ikke begrenser seg til gudstjeneste klokka 11 på søndag formiddag, men om et sted som også huser arrangementer hovedsakelig rettet mot gruppene barn, ungdom og eldre gjennom hele

uka.⁴⁵ Aktivitetsnivået vitner om et sted der nye relasjoner oppstår og der gamle relasjoner holdes ved like. Dette peker mot at selv om Heidi identifiserer seg med Langhus som et relasjonelt sted, er hennes stedsbegrep bundet opp i en vanlig forståelse av at det fysiske er det essensielle ved et sted. Hennes resonnement tydeliggjør imidlertid at denne stedsforståelsen ikke er tilstrekkelig for å uttrykke tilhørighet til et sted som mangler ikoniske landemerker som Holmenkollbakken eller Nidarosdomen. Det er således tydelig at det Langhus Heidi prøver å uttrykke tilhørighet til er Langhus som *møtested*, og den relasjonelle forståelsen av sted synes å forklare hvordan hennes tilhørighet til Langhus konstrueres.

Heidis perspektiv på lokalmiljøet skilte seg på mange måter ut i forhold til de andre informantene. Dette kan ha sin forklaring i at hun hadde bodd lenge på Langhus og dermed sett stedet i en annen tid, men også i at hun i lengre tid hadde hatt sin arbeidsplass i lokalmiljøet. Georg var en av få informanter som også mente at Langhus hadde noe unikt over seg, hans fremstilling var riktignok en ganske annerledes enn Heidis:

Intervjuer: Er Langhus unikt, eller ligner det på mange andre forsteder?

Georg: Det der er interessant. Det er litt unikt, faktisk. Merkelig nok, enda så anonymt det kan virke noen ganger. Det er litt unikt fordi det har vokst veldig fort og blitt litt unikt fordi man ikke helt veit hva det er, i og med at det ikke helt er en forstad heller. Det er jo litt unikt, selv om du sikkert finner det andre steder. Det at det ligger så nære Oslo, uten at folk har noe særlig tilhørighet, bortsett fra noen gamlinger som har bodd her hele livet, liksom. Så ja, det er litt unikt på en merkelig måte.

Intervjuer: Er Langhus unikt for deg da?

Georg: (ler). Nei, ikke i det hele tatt. Det er kanskje litt unikt fordi det er et rart sted, men det er jo ikke for meg, det blir mer generelt.

Georg og Heidi satt her, ut i fra helt ulike perspektiv, ord på det som Pløger (2000) kalte «den diffuse forstad» og som henspiller på at suburbane lokalmiljøers avgrensning ikke er entydige. Da Georg mente at «det er ingen som helt veit hva det er», var det dette diffuse

⁴⁵ <http://www.langhuskirke.no/> Langhus kirkes hjemmeside (21.10.09)

som kom frem og når han sier at det «ikke helt er en forstad heller», kan dette henge sammen med en forventning om at en forstad er lettere identifiserbar som type sted, med tanke på fremtoning og identitet, enn det han opplever Langhus som. Intervjuet med Heidi, referert innledningsvis i dette delkapittelet, viste hvordan slik usikkerhet også kan forekomme hos mennesker som opplever lokal stedstilhørighet.

Espen, som i motsetning til Georg opplevde sterk tilhørighet til Langhus, og blant annet var involvert i foreningsliv lokalt, hadde et annet syn:

Intervjuer: Er Langhus unikt eller er det som mange andre forsteder?

Espen: Det vet jeg ikke, egentlig. Sikkert ikke unikt. Det blir vel fort sånn i tilknytning til byer, at det bygges ut boligområder. Jeg antar at det er lignende utover på Lillestrømkanten og andre veien, Asker.

Intervjuer: Er Langhus spesielt for deg da?

Espen: For meg personlig? Ja, det er det.

Manglende vokabular for å gjengi representasjoner av Langhus er ikke nødvendigvis en indikasjon på stedets «placelessness», men kan vel så gjerne være et uttrykk for manglende evne til å sette ord på *hva* Langhus er. Å beskrive stedets *særpreget*, viste seg å være vanskelig for de av informantene som mente at Langhus hadde særpreget. Særpreget synes relasjonelt, det fysiske særpreget – som kan hende ville vært lettere å beskrive, dersom det hadde vært enkelt identifiserbart – spiller mindre rolle for Heidi. Det viktigste med de fysiske omgivelsene synes dermed ikke å være det estetiske eller hva andre mennesker legger i dem, men at de utgjør den fysiske rammen for Heidis hverdagsliv, som i stor grad leves lokalt – og sammen med andre lokalt bosatte mennesker. Som relasjonelt sted fremstår dermed Langhus for noen informanter som svært meningsfylt, selv om stedet mangler fysiske omgivelser til å understreke at dette er et meningsfullt sted. Slik blir det vanskelig for observatører utenfra å se Langhus som et interessant sted, og vanskelig for den som iakttar stedet innenfra, slik Heidi gjør, å finne måter å kommunisere dette på.

5.2.2 «Langhus har ikke personlighet»

Drøbak ble av forskjellige informanter trukket frem i ulike sammenhenger, både som mål for kortere utflukter, et bosted som ga en viss sosial status, et sted der bekjente bodde samt som et potensielt sted å flytte til senere. Det var imidlertid tydelig at Drøbak ble tillagt positiv mening og stedet ble trukket frem i positive ordelag, som et «hyggelig» sted. Thomas valgte å kontrastere Drøbak med Langhus. Hans motivasjon for dette synes, sammen med hans likegyldige forhold til Langhus, å være at han hadde et nært forhold til Drøbak fra tidligere. Han hadde hatt hytte i Drøbak og følte fortsatt tilhørighet til stedet. Sammen med Else fant han frem til en tydelig forskjell på Langhus og Drøbak.

Intervjuer: Har Langhus noen klar identitet? Er det en karakter over det stedet her?

Else: Nei

Thomas: Nei, det kan jeg ikke se, altså.

Intervjuer: Er det det Drøbak har?

Thomas: Ja, for det første syns jeg Drøbak har mer personlighet.

Else: Ja, men det har det.

Thomas: Og jeg syns at det er en opplevelse å gå i sentrum av Drøbak, i de trange gatene nede ved sjøen der. Disse husa som er bygd for 150–200 år sida og som holdes i orden. Jeg syns tilbudet på restaurantsiden er ganske bra, sånn som Kumlegaarden som er litt gourmetaktig. Jeg følte at Drøbak hadde personlighet.

Else: Det er jeg enig med deg i. Langhus har ikke personlighet.

Thomas: Men vi var vel enige om at vi slo fra oss Drøbak som bosted fordi at det var tungvint for Else som jobba i Oslo.

Thomas' beskrivelse av Drøbak ligner fremstillingen av det Savage et al. (2005) refererer til som et «magisk sted» der koblingen mellom stedets estetikk, historie og, i dette tilfelle, litt eksklusive tjenestetilbud, danner en merverdi som i denne sammenheng gis betegnelsen «personlighet». Fortellingen om Drøbak gir også assosiasjoner til såkalt autentiske steder. Else opplever Langhus, i motsetning til Drøbak, som et ensrettet sted. I hennes resonnement blir det klart at Langhus' fremste kvalitet ligger i stedets lokalisering i forhold til andre steder – først og fremst Oslos arbeidsmarked – og at valget av Langhus som bosted er basert på funksjonalitet. Den «magien» som Drøbak representerer er således noe informantene var villige til å forhandle bort i bytte mot enklere forutsetninger for å organisere hverdagen, en kvalitet ved Langhus som Thomas også verdsatte, men som hadde mistet noe betydning for

ham da han nylig gikk av med pensjon. Motsatt av «magiske» Drøbak, fremstilles Langhus her i tråd med Savage et als (2005) kategorisering som et funksjonelt sted.

5.2.3 *Det uhåndgripelige Langhus*

I oppgavens teoridel behandlet jeg den *uhåndgripeligheten* som Massey (2005) mener preger steder når en relasjonell stedsforståelse legges til grunn. Når det er *noe mer* ved stedene enn bare fysiske strukturer, hvordan fanges dette uhåndgripelige, som likevel gir stedet mening? En meningsfull sosial relasjon kan representeres på et utall måter, for eksempel gjennom språk og foto, på samme måte som de fysiske omgivelsene kan det. På samme måte som bilder fra en ferietur vil være styrt av fotografens preferanser og kompetanse, i tillegg til ferieturens hendelsesforløp og stedlige settinger, vil den språklige kompetansen hos representasjonens avsender – samt de arenaer vedkommende har anledning til å uttrykke seg på – avgjøre hvor godt den meningsfulle sosiale relasjonen blir kommunisert. Hvis det legges til grunn at den menneskelige evnen å uttrykke seg språklig er en form for kulturell kapital, vil dette si at høy kulturell kapital, i form av et godt språk og god tilgjengelighet av viktige fora for representasjon, innebærer makt til å definere et sted. Dette har Bourdieu (1996:45) kalt «symbolsk makt», et begrep som innebærer «makt til å konstituere det gitte gjennom utsagn om det, til å få andre til å se og tro på en verdensoppfatning, til å bekrefte den eller til å forandre den, og gjennom verdensoppfatningen også handlingen i verden, og dermed verden selv». Utøvelse av slik makt over noe som i utgangspunktet er beskrevet som «uhåndgripelig», i dette tilfelle stedet, minner om det som i diskursteorien kalles en diskursiv kamp om en «flydende betegner», altså et element hvis definisjon ikke er fastlåst og dermed åpen for ulike betydningstilskrivelser (Jørgensen & Philips 1999:39). I denne oppgavens datagrunnlag finnes det dog få tegn til at Langhus' mening er gjenstand for konflikt i form av diskursiv kamp, selv om denne meningen synes å være «flytende» og altså svært åpen for ulike betydningstilskrivelser. Det lave konfliktnivået har av Baumgartner (1991) blitt påpekt som et karakteristisk kjennetegn ved suburbia og er på den ene side ansett som en behagelig måte å organisere hverdagslivet sitt på, men også som en egenskap som skaper likegyldighet til lokalmiljøet.

I noen av intervjuene kom det frem at myten om forstaden som et kjedelig sted gir gjenklang også hos forstadsboere i denne studien. Oppfatningen om at Langhus er kjedelig og uten personlighet, var synspunkter som kom klarest til syne blant informanter som ellers ikke uttrykte tilhørighet til Langhus. Når Langhus' fysiske miljø er preget av et lite spennende visuelt uttrykk understreker dette hvordan forstaden er en diffus størrelse som ikke enkelt lar seg beskrive. På samme måte danner ikke Langhus' fysiske strukturer utgangspunkt for representasjoner, som eksempelvis Drøbaks gamle trehusbebyggelse ga Thomas da han skulle beskrive dette stedets personlighet. Den personligheten som Else mente Langhus mangler, har klare likhetstrekk med det Relph (1976) har kalt «placelessness» – et begrep som på mange måter essensialiserer stedet til fysisk materialitet og dermed i liten grad fanger opp stedet som relasjonell prosess. Den uhandgripeligheten som preger suburbia synes å frembringe representasjoner av Langhus som ikke-sted, og Thomas og Elses sammenligning av Langhus og Drøbak illustrerer hvordan fysisk-estetiske omgivelser oppleves som nødvendige for opplevelsen av stedstilhørighet når man ikke deltar aktivt i sosiale relasjoner. Eksemplene med Heidi og Espen illustrerer imidlertid at de relasjonene som utgjør stedet kan gi en stedstilhørighet uavhengig av hvor lite unike de fysiske omgivelsene fremstår for utenforstående.

5.3 Langhus som meningsfylt hjemsted

Over kom det frem hva relasjoner kan bety for stedstilhørighet. I denne delen av oppgaven følges dette sporet videre, når fortellingene om Langhus som meningsfylt sted diskuteres. I rapporten «Bokkvalitet på områdenivå» finner Guttu m.fl (2004) at det, ved å ferdes utendørs i boligstrøk, var enklere å finne informanter i forstedene Haugenstua og Ulven enn i det mer sentrale strøksområdet på Sagene. Årsaken var naturligvis ikke at det var færre mennesker å treffe i gatene på Sagene, men at mange av menneskene de kontaktet der ikke bodde lokalt. Dette eksempelet illustrerer et poeng som preger mange forsteder: At stedene i mindre grad besøkes av mennesker utenfra, et mønster som synes velegnet til å underbygge myten om den suburbane kjedsomheten. Langhus som sted mangler nok fasiliteter som gjør det naturlig for utenforstående å besøke stedet. En ting Langhus ikke mangler er imidlertid «hjem», og

om lag 11 000 mennesker har sine hjem lokalisert på Langhus. Hva har så stedbundne sosiale relasjoner blant informantene å si for deres oppfatning av stedet og hva disse relasjonene kan bety for informantenes opplevelse av stedstilhørighet?

5.3.1 «Jeg er en del av Langhus»

Heidi, som i et utsagn tidligere i oppgaven viste problemer med å sette ord på Langhus' særpreget, fant det langt lettere å finne ord da hun skulle beskrive de sosiale relasjonene hun hadde til andre mennesker lokalt. Hun var aktiv i lokalt foreningsliv, både gjennom egne aktiviteter og gjennom sine barn. I tillegg jobbet hun med mennesker i lokalmiljøet og fikk dermed ekstra kontakter gjennom sin stilling i arbeidslivet.

Intervjuer: Hva gjør dere sammen når du møter venner?

Heidi: [Navnet på lokal forening som møtes én gang i uka], møtes vi jo. En annen venninne går jeg tur med. Reiser vi ned på [Ski] Storsenteret en kveld klokka halv åtte så får vi halvannen time der for å gå og titte, bare det er deilig. Eller det å handle til helga sammen, det hjelper bare det. Ta en kopp kaffe.

Intervjuer: Helt hverdagslige ting sammen?

Heidi: Ja, og da får du prata og gjort litt annet. Hørt siste nytt. Eller det å ta en telefon, det er også noe som hvis du ikke rekker noe annet, så er det veldig godt å vite at du kan ta en telefon og så er dem der.

Det flotte turterrenget og den korte avstanden til Ski Storsenter var tema som samtlige informanter i ulik grad trakk frem i sine fortellinger om Langhus. Stort sett var det blant de intervjuede imidlertid slik at Marka ble trukket frem som rekreasjonssted for familien, eller i forbindelse med trening, mens Storsenteret i hovedsak var et sted for å ordne praktiske gjøremål. Sidestillingen av de to stedene som arena for vennskap var en fremstilling som var spesiell for Heidi. At Heidi hadde flere arenaer der hun kunne omgås venner var ikke overraskende i lys av hvor mye av livet hennes som foregikk på Langhus:

Intervjuer: Identifiserer du deg med Langhus?

Heidi: Ja. Jeg er en del av Langhus, ja. Jeg er en del av Langhus. Etter å ha jobba og bodd her i så mange år, vil jeg si at jeg gjør det.

Intervjuer: Er du stolt av Langhus?

Heidi: Ja, det er jeg. Stolt av å bo på Langhus, for det er flott sted, det er veldig lite trøbbel, det er et flott miljø for alle å vokse opp i, kjempeflotte skoler, flotte aktiviteter for ungdommene på kvelden.

Her fremstår Heidi som sikrere på hvorfor hun trives så godt på Langhus sammenlignet med i kapittel 5.2.1, og hennes måte å identifisere seg med Langhus begrunnes i stor grad med hvordan hun deltar i den alltid pågående konstruksjonen av stedet i form av sin sosiale deltakelse. Hennes tilhørighet synes dermed sosialt, heller enn kulturelt, begrunnet. Dette er en annen type tilhørighet enn Savage et als (2005) begrep «elective belonging» og viser at den type steder som de har beskrevet som funksjonelle kan gi tilhørighet, også i suburbia. En forståelse av stedstilhørighet må derfor analyseres langs flere dimensjoner, ikke bare kulturelt.

Svein, som gjennom lang botid og ulike organisasjonsverv kan karakteriseres som en pioner på Langhus, var også en informant som la stor vekt på sine sosiale relasjoner lokalt. Han fortalte:

Intervjuer: Betyr det mye for deg at du har et sosialt nettverk her på Langhus?

Svein: Ja, det gjør det. Jeg ville ikke kunne eksistere uten, trur jeg.

Intervjuer: Føler du at det gir deg tilhørighet?

Svein: Ja det gjør det. Absolutt.

Hans lokale nettverk besto av venner og organisasjonsmedlemmer, men også av familiemedlemmer i flere generasjoner, og det blir tydelig at den følelsen av tilhørighet som beskrives her, er veldig viktig for Svein, den er med Relphs (1976:80) ord en «deeply felt sense of place». Kombinasjonen av mange og sterke relasjoner, samt involvering i lokalsamfunnet gjennom flere år, gjorde Langhus så viktig for ham at han ikke kan eksistere uten. Når relasjonene er både sterke og mange, er dette en identitet som ligger forankret på stedet, på den måten at det ikke vil være mulig å ta alle disse relasjonene med seg til et annet sted.

5.3.2 «Forstadslivet er undervurdert» – Langhus tas i forsvar

Randi fortalte at hun i løpet av sine år på Langhus hadde fått mange gode venner. Hun hadde bodd over ti år i Oslo før hun flyttet til Langhus, men for henne hadde aldri byen blitt en arena for nye vennskap.

Intervjuer: Hvordan ser du på det å bo i forstad?

Randi: Det synes jeg er undervurdert. I hvert fall av de som må bo i Oslo. Jeg fatter ikke at dem må bo i Oslo. Spesielt med tanke på prisnivå. Jeg synes man får masse igjen for pengene når man kan bo sånn i en forstad.

Randi inntok en defensiv holdning overfor Oslo fordi Langhus hadde gitt henne en tilhørighet som hun aldri hadde opplevd på sine tidligere bosteder i og nærmere bykjernen. Både privatøkonomisk og trivselsmessig er dermed Langhus å foretrekke for Randi, og i tillegg oppleves ikke togreisen til arbeidsplassen sentralt i Oslo som problematisk. Når hun sammenligner Langhus med Oslo blir andres ønske om å bo i byen uforståelig for henne. Trolig på bakgrunn av at hun har bodd mange år sentralt i Oslo og fortsatt jobber der, opplever hun diskursen om «det gode bylivet» som sterk, og dermed at forstedene undervurderes. Randi inntar således en forsvarsposisjon på vegne av Langhus overfor byen, mest sannsynlig fordi hun ikke opplever forståelse for sitt bosteds kvaliteter. Svein hadde sin forklaring på hvorfor forstadslivet var undervurdert i byen:

Intervjuer: Syns du Langhus sier noe om hvem du er?

Svein: Nei, det tror jeg ikke. Jeg har ikke reflektert over det, men kanskje hvis du ser det fra Oslohold liksom, så kanskje vi er litt sånn utpå landet, litt trauste og naive. Nei, jeg vet ikke, jeg...

Intervjuer: Det stemmer ikke i virkeligheten, eller?

Svein: Nei, det stemmer ikke.

Dette er beskrivelsen av en forstadsdiskurs som Svein, i likhet med Randi over, antok å eksistere blant i mennesker som befolker mer sentrumsnære deler av Osloregionen. Tidligere har jeg diskutert hvordan Bourdieu (1996) hevder steder organiseres hierarkisk langs dimensjoner som parisisk/provinsielt og at forstadens posisjon i forhold til slike kategorier er

problematisk. Blant noen informanter eksisterte det en klar oppfatning om at Langhus, sett fra Oslo, ble ansett som et provinsielt sted og for noen, som Randi, var motsvaret en negativ holdning til Oslo legitimisert av det provinsielle forstadssynet.

5.3.3 «Det blir lettere å ha venner her»

Heidi hadde svært mange meningsfulle relasjoner lokalt og definerte seg selv som «en del av Langhus». På spørsmål om hun hadde venner andre steder enn på Langhus, svarte Heidi bekreftende at det hadde hun; både barndomsvenner i hjembyen og omgangsvenner på hytta. Hun la imidlertid til at «det blir lettere å ha venner her». Det var altså ikke bare kvaliteten på Heidis lokale sosiale relasjoner som gjorde at hun prioriterte å ivareta dem, men også det at de praktisk sett – på grunn av relasjonenes tilgjengelighet i form av den fysiske nærheten til venner lokalt – gjorde dem til den enkleste måten å organisere en omgangskrets.

Denne situasjonen minner om den tilnærmingen til suburbane lokalmiljø som Lupi og Musterd (2005) har referert til som «Community transformed», og som dreier seg om at forsteder eksisterer som meningsfulle relasjonelle hjemsteder, men at dette altså sjelden er årsaken til å flytte til forsteder. Et slikt syn kan man også finne støtte til blant informantene i denne studien. Unntak var det likevel, blant annet kunne Einar fortelle at han og familien hadde flyttet tilbake til Langhus etter noen år i en annen forstad noen kilometer unna Langhus, og at dette var hans samboer/ektefelles sterke ønske på bakgrunn av alle vennskapsbåndene hun hadde knyttet på Langhus, både i oppveksten og som voksen. «Community transformed»-perspektivet har imidlertid en svakhet som noen av informantenes flytتهistorier belyser på en god måte: Hvis lokalsamfunnet sjelden er årsaken til å *flytte til* Langhus, spiller det en viktig rolle når det velges å *bli boende* lokalt. Informantene Svein, Lisbeth, Heidi, Randi, Anders, Siri, Einar og Espen var alle i den situasjon at deres forrige bolig også hadde hatt adresse Langhus. Siri kunne forklare hvorfor det var slik:

Intervjuer: De relasjonene du har på Langhus, betyr de mye for deg? Er disse en årsak til at du vil bli boende?

Anders: Nei, altså. Hva skal man svare på sånt da, Siri?

Siri: Det å bygge relasjoner er litt krevende for oss voksne. Det å bli kjent med nye mennesker hele tida. Vi er jo utadvendte mennesker, og har ikke problemer med å bli kjent med nye. Men det er slitsomt å fortelle hvem du er hele tida. Så skal jeg være helt ærlig, så har jeg ikke lyst til å flytte mer nå for nå har jeg venner her som kjenner meg. Og som jeg kan ringe og si at jeg trenger barnevakt. Jeg får gjester og trenger 20 tallerkener, kan du låne meg det? Jeg trenger å ha de folkene som jeg kjenner her nå. Jeg har ikke lyst til å flytte et nytt sted og begynne å bygge nye relasjoner for oss. Så, ja, de betyr veldig mye for oss.

Heidi understreket hvordan Langhus var et meningsfullt sted for henne da hun fortalte hvordan hun og familien flere ganger hadde blitt stilt overfor helt konkrete situasjoner der muligheten for å flytte hadde vært reell, men der de hadde besluttet å bli boende på Langhus. Valgene hadde hun og familien begrunnet med formuleringer som «Det er her vi trives», «Det var her vi hadde det godt og her vi visste hva vi hadde» og «Vi landa på at vi har det veldig godt her». I en kontekst som denne synes det som Lupi og Musterds (2005) *Community transformed*-perspektiv dermed kan nyanseres, fordi det synes som en sosial tilhørighet, som i Siris eksempel har krevd langsiktig innsats å konstruere, blir en viktig grunn til å bli boende.

5.3.4 «Jeg har ikke flytta hit for å bli venner med naboene»

I motsetning til informantene som fremhevet vennskap og sosiale bånd, er det også eksempler på det motsatte i datamaterialet. Georg hadde allerede ved innflytting vært klar på at han gjerne ville beholde en avstand til naboene og forklarte:

Georg: Jeg kjenner jo ikke naboene. Jeg vet ikke hva de heter og hva de driver med. Jeg har ingen som helst planer om å finne det ut, heller. Det har jeg liksom aldri sett noe poeng i, at du liksom skal menge deg så veldig med naboene. Tvert i mot har jeg en teori om at det er best å være høflig og blid og ellers holde seg for seg sjøl. For jeg ser ikke på det som naturlige venner.

Paradoksalt nok bodde Georg noen få hundre meter unna det han omtalte som «en av mine absolutt nærmeste venner»:

Georg: Vi bodde samtidig på Grünerløkka, men kjente ikke hverandre. Vi bodde bare 50 meter fra hverandre, men vi hadde ingen anelse om hverandre. Så flytta jeg hit og da bodde han her allerede, og så ble vi kjent gjennom [datteras] barnehage og nå er vi jo veldig nære venner.

Georg trakk blant annet frem at de hadde bodd samme sted, som en ting å ha felles. At begge måtte flytte til Langhus før de ble kjent med hverandre, karakteriserte Georg som «overraskende». Han la til: «Men vi hadde nok blitt venner uansett, hvis vi hadde møtt hverandre.»

Randi uttrykte noen av de samme holdningene til det å bli kjent med naboer: «Jeg har ikke flytta hit for å bli venner med naboen liksom. Hvis det oppstår, så er jo det hyggelig det. Men det er ikke noe sånt som jeg vil ha veldig nærme meg.» At Randi inntok et slikt standpunkt var mer overraskende, fordi hennes forhold til Langhus som sted var langt mer hjertelig enn det Georg hadde uttrykt. Hennes lokale vennekrets var stor, og hun var heller ikke fremmed for å inngå nye bekjensheter. Hun fremholdt imidlertid at hennes omgangskrets på Langhus besto av mennesker som hun hadde «felles interesser med». Trolig var dette et uttrykk for noe tilsvarende ikke-konfrontasjonslinjen mellom naboer som Baumgartner (1991) fant i sin studie av en anonymisert middelklasseforstad til New York. Å involvere seg med naboer er ikke et mål i seg selv og er bare noe som skjer dersom det finnes grunnlag for det, eksempelvis gjennom felles interesser. Å holde en respektfull avstand til naboene er noe som ikke minst kjennetegner naboskap i storbyen, men også i forstaden er denne tendensen til stede – spesielt i områder der separate sosiale verdener forekommer side om side, slik som i nabolag som er inne i en gentrifiseringsprosess (Savage et al. 2005). I forhold til slike lokale relasjoner slår Savage et al. (2005:85) fast: «Friendship is the essential relationship, but this does not exclude being a neighbour. Indeed, elective belonging involves choosing a place to live amongst your own kind, with the result that having local friends becomes an endorsement of one's place of residence». Hvilke naboer man blir venner med er imidlertid, slik det kommer frem blant informantene, ikke tilfeldig.

5.3.5 Stedbunden sosial kapital

Et kjennetegn ved de lokale relasjonene som gjorde dem verdifulle for informantene var helt klart relatert til sted og handlet om tilgjengelighet: At man kunne spaserer hjem etter noen glass vin sammen med venner, låne 20 tallerkener på kort varsel, få hjelp med oppussingsprosjekter, eller omgås venner på sidelinja mens barna spilte håndballkamp. Det var likevel ikke slik at alle disse relasjonene så ut til å styrke stedstilhørigheten hos den enkelte. Espen, Heidi, Randi og Svein var informanter som syntes å ha mye sosial kapital bundet opp i nabolaget, i form av de to variantene «bonding» og «bridging», beskrevet tidligere i oppgaven. De var også blant informantene som i størst grad identifiserte seg med Langhus som sted. Ut fra på undersøkelser av sosial kapital på nabolagsnivå (Middleton et al. 2005, Butler & Robson 2001), kunne man forvente at disse informantene skulle fremstå som blant de mer ressurssterke i utvalget. Med utgangspunkt i britiske forhold har imidlertid Butler (2008) kommet frem til at middelklassens sosiale kapital er mindre bundet til sted, i hvert fall til lokalmiljøet. Selv om informantene i datamaterialet ikke uten videre lar seg beskrive som «middelklasse» eller «arbeiderklasse», blir det tydelig at de som er aktive i det lokale foreningslivet og dermed deltar på arenaer som gir dem «bridging social capital» (Middleton et al. 2005) ikke utgjør en lokal elite. Stedbunden sosial kapital synes å gi tilhørighet blant de som er intervjuet på Langhus, mens informanter med liten lokalt forankret sosial kapital i mindre grad forteller at de opplever tilhørighet. Det er imidlertid ingenting som tyder på at det gir status å identifisere seg med Langhus. Senere i oppgaven vil ikke-identifikasjon i form av negativ stedsfølelse knyttet til Langhus knyttes tettere til middelklassehabitus.

5.4 Langhus som forstad til Oslo

Langhus' status som forstad er utvetydig definert i forhold til sin beliggenhet i nærheten av Oslo, slik forsteder alltid defineres ut fra sitt forhold til et regionalt bysentrum (Pløger 2000). Oslo var også et sted alle informantene hadde et forhold til og blant informantene var det bare Heidi, Mona, Einar og Heidi som ikke hadde bodd i byen i voksen alder. I denne delen

av oppgaven tar jeg for meg informantenes ulike måter å forholde seg til Langhus som del av en storbyregion med Oslo som sentrum på. Hensikten er å identifisere hva informanter vektlegger når de trekker på motstridende forestillinger av byen og hvordan de definerer Langhus og «suburbia» ut fra dette.

5.4.1 Oslo – «Det er bare pøbel og kriminelle som bor der»

Da Einar skulle forklare hvorfor han og familien nylig hadde valgt å flytte tilbake til Langhus kom han inn på forskjellen mellom Ski og Oslo. Han kunne forklare hvorfor han sjelden befant seg i Oslo sentrum:

Intervjuer: Fant dere det dere lette etter da dere valgte å flytte tilbake til Langhus?

Einar: Ja. Det er liksom det sosiale livet, som jeg kaller jeg det. At du har venner rundt deg som du kan gå til (...) Du kan gå i skogen hvis du vil på skogstur. Det er kortere til Oslo med tanke på kommunikasjon. Og kort vei til Ski. Det er jo dit vi drar hvis vi skal handle noe. Det er jo Storsenter der med 140 butikker, eller noe sånt. Hvis det er noe du trenger så finner du det der liksom. Oslo, liksom, det er ut. Det er bare pøbel og kriminelle som bor der. Dårlige parkeringsmuligheter. Det er bare bryderi å dra til byen, liksom. Vi drar til Ski isteden da.

Med utgangspunkt i norske forhold har Lysgård og Berg (2004) identifisert to dominerende forestillinger om byen, henholdsvis «den moderne» og «den fæle byen». Når Einar beskriver byen som tumbleplass for «pøbel og kriminelle» trekker han altså på en forestilling om «den fæle byen», en myte der byen beskrives som et skittent, farlig og bråkete sted (Lysgård & Berg 2004). Disse egenskapene kan sies å være like tett forbundet med storbyen som kjedsomhet og konformitet er knyttet til suburbia. Som tidligere gjort rede for hang forstadsveksten under industrialiseringen også ofte sammen med de kummerlige forholdene i bykjernene som gjorde storbyen til et utrygt sted (Hayden 2004). Randi trakk på denne usikkerhetsdiskursen da hun beskrev sin daglige pendling gjennom noen av Oslos travleste knutepunkt for kollektivtrafikk: «Jeg har gjerne telefonen klar så jeg kan få ringt fort hvis det skulle være nødvendig og... Jeg syns Oslo har blitt et utrygt sted å være sånn på kveldstid.» Randi trodde ikke at hennes opplevelse av Oslo sentrum som utrygt hadde sin årsak i at det var blitt farligere å ferdes der, men at hun, etter å ha flyttet ut av byen, sammenlignet Oslo

sentrum med det å ferdes på Langhus, et sted der hennes eneste forholdsregler for personlig trygghet gikk på å låse døra for natta og å bruke refleks etter mørkets frembrudd.

Lisbeth hadde et mer avslappet forhold til det å bevege seg i sentrale Oslo:

Intervjuer: Tenkte du at Langhus var et trygt sted før du flytta hit?

Lisbeth: Jada, det tenkte jeg.

Intervjuer: Var det en av flytteårsakene?

Lisbeth: [samboeren/ektefellen] min tenkte på det, (...) men jeg har aldri vært veldig sånn – det høres jo ikke så veldig foreldreaktig ut – men jeg har aldri tenkt så veldig mye på trygghet. Jeg har aldri følt at det har vært utrygt på Grünerløkka, for eksempel. Det er jo til dels dét, men det har sammenheng med at jeg ikke er så veldig redd heller, tror jeg.

Lisbeth fortalte at hun, i forbindelse med sosiale aktiviteter, ganske ofte var i Oslo på kveldstid. Hun konstruerte sitt bilde av både Langhus og Oslo mot andre deler av verden hun hadde vært i, steder hun hadde opplevd som langt mer utrygge. Slik sett ufarliggjorde hun forestillingen om «den fæle byen» uten helt å avfeie den, ved å legge til «det er jo til dels dét, men...».

Myten Lysgård og Berg (2004) har klassifisert som «den moderne byen» kom også til syne blant noen av informantene. Denne forestillingen fremhever storbyens muligheter og sosiale mangfold sammen med et bredt tjenestetilbud og stor takhøyde. I datamaterialet var det spesielt *muligheten* som den korte avstanden mellom Langhus og Oslo ga for å kunne benytte Oslos mange tilbud, som ble fremhevet. Informanter som sjelden besøkte Oslo sentrum og benyttet tilbudene virket ikke mindre opptatt av å fremheve denne muligheten. På denne måten ble det konstruert et bilde av byen som for «fæl» å bo i, men at byens rolle likevel ikke oppleves som irrelevant. Det var en utbredt holdning blant informantene at Langhus var ansett som et attraktivt sted å bo og at denne attraktiviteten var økende. Denne holdningen ble begrunnet med prisnivået på nylig omsatte boliger i området. Disse forholdene ble i svært stor grad knyttet til den korte avstanden til Oslo, også av informanter som brukte forestillingen om «den fæle byen» i sine beskrivelser av Oslo.

5.4.2 «Jeg har mitt hjerte i Oslo»

Da Georg fikk spørsmål om han følte at han var en del av Langhus svarte han noe som kan tolkes som at han fortsatt så seg selv som en del av Oslo:

Georg: Nei, jeg er ikke en del av Langhus, selv om jeg blir det på grunn av barna mine. Men, dette er ikke meg, liksom. Jeg personlig identifiserer meg ikke med Langhus i det hele tatt. Jeg har bodd her i flere år og blir fortsatt sånn «å, faen, jeg skal gå av [toget], jeg bor her». Det skjer ganske ofte.

Intervjuer: Du er ikke stolt av å bo på Langhus?

Georg: (ler) Nei, jeg prøver jo til og med å si at jeg bor i Oslo. Prøver nesten å skjule at jeg bor i Langhus, for jeg er så lei av den der «Langhus, hvor faen er det?». «Nei, det er i nærheten av Ski».

Intervjuer: Du er lei av det?

Georg: Pluss at jeg vil helst bo i Oslo. Så jeg blir bare glad hvis det blir oppfatta som en forstad, liksom. For jeg syns jo det er det. Jeg er jo en type innflytter som kommer fra Oslo og har mitt hjerte i Oslo så da blir det helt naturlig at jeg prøver å holde det hjertet der. Og da vil jeg lage Langhus til å være en forlenga arm til Oslo, i stedet for å ha den jeg-har-flyttet-ut-av-Oslo-og-det-var-fint-mentaliteten, som jeg jo ikke har.

Georg ville gjerne at Langhus skulle ses på som en forstad til Oslo, men uttrykte usikkerhet rundt hvorvidt stedet oppfattes som en forstad. Dette henger trolig sammen med at han i størst mulig grad vil identifisere seg med Oslo og at han gjerne hadde sett Langhus enda tettere integrert med resten av byregionen. Han fortsatte:

Georg: Jeg kunne tenkt meg å grave opp Langhus og lagt det en mil nærmere [Oslo] (...). Sånt forhold har jeg til Langhus, at jeg driter jo egentlig i Langhus, så lenge det ligger i nærheten av Oslo.

Georg uttrykte likevel at han var en alt for bekymret forelder til å vurdere indre by som oppvekststed for sine barn.

Lisbeth og familien hadde tapt flere budrunder om boliger i byen før hun og ektefellen/samboeren flyttet til Langhus. Dette var boliger som de anså som familievennlige ut fra kriterier som beliggenhet og størrelse, Hun vurderte dermed ikke alle deler av mer sentrale deler av Oslo som uegnet for oppvekst:

Lisbeth: Og du har liten grad av... lite fremmedkulturelt innslag [på Langhus]. Veldig lite, det er én i klassen til [et av barna]. Jeg syns egentlig det er forferdelig synd at det er *så* lite. Vi var også og så på et hus [i bydel i Oslo] og det kunne jeg egentlig veldig godt tenkt meg – og jeg har ingen skrupler med å ha mye fremmedkulturelle folk rundt meg, men når jeg snakket med de på skolen der og fikk beskjed at det var 75 prosent med fremmedspråklig bakgrunn i første klasse så tenkte jeg at det gjør jeg bare ikke.

Her uttrykkes spenningen mellom Lisbeths ønske om byens mangfoldighet og forstadens trygghet. Lisbeths syn på det å flytte tilbake til mer sentrale deler av Osloregionen kontra det å bli boende på Langhus beskrev hun som en «pendel som svinger rundt på en måte som gjør at jeg ikke vet hva den styres av» og at denne diskusjonen hadde vært ført nærmest kontinuerlig mellom Lisbeth og hennes samboer/ektefelle siden de flyttet til Langhus. Samboer/ektefellen opplevde det ganske likt fortalte hun, men uttrykte samtidig frustrasjon ved at denne «pendelen» så ut til å svinge i ulik takt for de to slik at de ofte var uenige. Det blir, i lys av Lisbeth og samboer/ektefellens ulike «pendeler», klart at valg av bosted ikke bare dreier seg om spenningen mellom rasjonelle valg og individuelle preferanser, men at også andre aktørers atferd spiller inn slik at bostedsvalgene blir sosiale handlinger (Sandlie 2008). At bostedsvalg var en forhandlingssituasjon mellom familiemedlemmers ønsker og behov var ikke unikt for Lisbeths situasjon. Andre informanter som Einar, Else, Thomas, Randi og Georg uttrykte lignende forhandlingssituasjoner og «kompromisser». Det spesielle var imidlertid hvor godt Lisbeth passet inn i den gruppen Ærø (2002) har beskrevet som de som *konstant velger*. Denne senmoderne tilnærmingen til bostedsvalg bærer preg av at det ikke finnes rette og gale bostedsvalg og at det «i det senmoderne skifter verdier karakter etter situationen, og dermed skifter opfattelsen af hvad der er den gode bolig» (Ærø 2002:55). Da Lisbeth heller ikke var overbevist om at forstaden var det riktige valget for den fasen av livet med små barn som hun er i, ble det å knytte seg til lokalsamfunnet og oppleve tilhørighet vanskelig for henne.

5.4.3 «Placelessness» og «sense of place»

Oppfatningen om at forsteder mangler karakter, og på mange måter fremstår som ikke-steder, slik Relph (1976) argumenterte, var ikke ukjent blant informantene. Holdningen til

denne suburbane kjedsomhetsmyten var imidlertid ulik; noen, som Else, Thomas, Lisbeth og Georg, forteller at de ikke føler stedstilhørighet til Langhus og samtykker langt på vei i et slikt syn på forstaden som kjedelig og til dels udefinerbar. Andre, som Randi og Svein, er klar over myten og mener den stammer fra Oslo, men mener samtidig at myten ikke stemmer med virkeligheten. De øvrige informantene synes ikke å ha tenkt like mye over denne problemstillingen. En tredeling etter den Ærø (2002) har gjort i forhold til modaliteter for bostedsvalg, har relevans og Lisbeth er altså den av informantene som aller best synes å passe inn i gruppen mennesker som bekrefter den senmoderne modaliteten av de som konstant velger. Dette perspektivet er også mulig å finne igjen i Georgs uttalelser, men i noe mindre grad, fordi han ikke har planer om å flytte fra Langhus så lenge barna er små. Han var likevel tydelig på at han kommer til å flytte så snart barna er klare, og pekte på mange oslobydel og utenlandske storbyer han gjerne ville bo i når tiden var inne for å flytte. Else og Thomas hadde svært få relasjoner lokalt og var enige om at Langhus mangler personlighet. Til tross for at de begge hadde bodd hele livet i og rett utenfor Oslo, mente de at, etter hvert som deres jobbsituasjon og pensjonisttilværelse åpnet for det, boligens lokalisering innenfor Osloområdet til og med ville bli irrelevant og Else uttrykte at «jeg kan bo hvor som helst, bare jeg har med meg han [Thomas]» og «hvis noen hadde sagt at de hadde et fint hus eller en leilighet i Trondheim hvor alt er veldig praktisk og greit, kunne jeg bare pakka kofferten min og dratt».

Det var tydelig at den nærmeste familien var de eneste viktige relasjonene lokalt for alle de informantene «som konstant velger», og dermed kunne de også se flytting som enklere fordi disse få relasjonene enklere også lar seg omlokalisere. Familierelasjonene opplevdes enda mindre stedbundet for Else og Thomas enn for Georg og Lisbeth, fordi paret ikke hadde hjemmeboende barn og bare én av dem var i jobb. Så få relasjoner er enklere å flytte enn den dyptfølte stedsfølelsen alle Sveins relasjoner beskrevet tidligere i oppgaven ga ham. Det var likevel interessant at verken Else eller Thomas noen gang hadde bodd utenfor Stor-Oslo. Da vi i dette intervjuet kom inn på potensielle steder å flytte til, ble et bredt spekter av steder langs Oslofjorden og i land med behagelig klima trukket frem, men det var tydelig at paret likevel hadde noe ulike preferanser og at dette ikke var et ferdig diskutert tema dem imellom.

Informantene Georg, Else, Thomas og Lisbeth så i stor grad på Langhus som et ikke-sted i tråd med begrepet «placelessness». Som tidligere nevnt satte Thomas og Else ord på dette da, de sammenstilte Langhus som sted med Drøbaks restaurantliv og historiske gatemiljø, et miljø som trolig passer bedre til Relphs (1976) begrep om «autentisitet». I studien av fire ulike Manchester-forsteder, fester Savage et al. (2005) begrepet «magiske» steder til steder med den «auraen» som Drøbak tillegges. Videre identifiserer de den gentrifiede indre forstaden Chorlton og den suburbaniserte landsbyen Ramsbottom som magiske steder. Disse stedene tillegges kulturell mening av beboerne og de to stedene blir markører for henholdsvis kosmopolitisme og idyllisk ruralitet: «These places were situated so that their residents could imagine themselves as attached to certain lifestyles through their choice of residence» (Savage et al. 2005:94). I motsetning til disse magiske stedene står imidlertid ikke den type «ikke-steder» Relph (1976) kontrasterer mot sine autentiske steder, men det Savage et al. (2005) kaller «funksjonelle steder». For de av informantene som ser Langhus som et funksjonelt sted, inngår Langhus sosialt i et større fellesskap av steder, der stedstilhørigheten tar opp i seg utvalgte Oslo-bydeler som Grünerløkka og mer «magiske» steder i Follo som Drøbak. Å tone ned Langhus' betydning for personlig identitet innebærer dermed å tillegge stedet mindre meningsfull rolle og slik sett blir «placelessness» til en egen form for stedsfølelse, som åpner for å gi andre steder, med større symbolsk verdi, større betydning i konstruksjonen av personlig identitet.

Ut fra dette kan det pekes på tre typer relasjoner til Oslo blant informantene:

1. De som ser Langhus som både en *sosial* og *funksjonell* del av Stor-Oslo.
2. De som ser Langhus som en *funksjonell* del av Oslo.
3. De som i mindre grad ser Oslo og Langhus som del av den samme regionen.

I gruppe 1 inngår de informantene som bygger sin stedstilhørighet på «elective belonging», mens gruppe 2 er mer sammensatt. Blant disse var det mer ambivalens i forhold til Oslo, der noen, som Anders og Siri har god kjennskap til Oslo og tidvis omgås venner der, men oppgir at de gjerne skulle gjort dette mer. Espen, på den annen side, er en av informantene som er svært knyttet til Langhus, men har en utdannelse som gjør at han forholder seg til Oslos

arbeidsmarked. I hverdagspraksis knytter de seg derimot tettere opp mot det lokale livet, delvis av praktiske hensyn. Meningen de tillegger Langhus berikes av Oslos nærhet, samtidig som det er *muligheten* for å benytte storbyens kulturelle og kommersielle tilbud heller enn deres faktiske bruk av disse, som fremheves. I gruppe 3 inngår Svein, Heidi og Einar som har bodd lenge på Langhus og som har lite kontakt med byen. Selv om deres oppfatninger av Oslo viker ganske mye fra hverandre, har de det til felles at deres sosiale kontakter i hovedsak er lokale. De orienterer seg mer mot andre steder i Follo enn mot Oslo, og spesielt Heidi og Svein har en dyptfølt «sense of place» knyttet til Langhus som meningsfullt hjemsted. Einar indikerer at hans kone kanskje føler noe tilsvarende og at han bor på Langhus først og fremst på grunn av henne.

5.5 Langhus' utvikling

Tidligere har jeg vist hvordan informanter med lang botid uttrykte opplevelsen av at Oslo og Langhus kom tettere sammen. I denne delen av oppgaven presenteres og diskuteres fortellingene om hvordan Langhus lokalt har utviklet seg i den perioden informantene har kjennskap til, samt deres personlige antakelser om hvordan Langhus vil utvikle seg fremover.

5.5.1 *Fra gjennomiktig bygd til «de endeløse gangveiers hjemsted»*

Langhus som forstad oppsto ikke i et vakuum, men har vokst frem i nærheten av en eldre husklynge eller bygd, først og fremst rundt Langhus stasjon. Anders, som hadde vokst opp på Langhus og bodd flere år andre steder før han flyttet tilbake, kunne fortelle at Langhus i dag var annerledes, større og dermed langt mindre «gjennomiktig» enn i hans barndom:

Anders: Altså, Langhus er helt annerledes enn da jeg var liten. Jeg og kompisene i gata skulle aldri flytte fra Langhus og bla-bla-bla. Og når vi flytta til Oslo og begynte å studere så skulle vi aldri tilbake ut hit igjen (...)

Intervjuer: Hvorfor ville du ikke flytte tilbake til Langhus da du var nyutflytta?

Anders: Det hadde vel å gjøre med at når du var født og oppvokst her ute så... Når du kom til byen så skjønte du jo at det var mye kulere å bo i byen (...)

Intervjuer: Har Langhus en klar identitet da? En karakter?

Anders: Jeg tror den identiteten var klarere før, jeg. Da det bodde færre folk her og det var mer tilflytting fra nærområdene. De siste ti-tolv årene er det mye flere Oslofolk som har flytta ut hit. Jeg tror kanskje den identiteten er mer uklar enn den var før.

Anders satte på mange måter ord på den ambivalensen som kommer til uttrykk i den suburbane følsomheten Frith (1997) har identifisert i britisk populærmusikk. Det er ikke bare stedet Langhus som har vokst i omfang ved at nye grupper innflyttere har ankommet, også Anders' holdning til Langhus har endret seg. Fra en sterk tilhørighet i barndommen, via ungdommelig utfartstrang til dagens holdning der han beskriver Langhus som «et helt greit sted å bo når du har unger på den alderen vår» der man kan la barna «springe ut i hagen, springe til naboen, sykle til noen venner. Uten at det er noe hokus pokus og du trenger ikke være livredd for trikk og buss og biler».

Espen fortalte at medlemmene av hans familie hadde det samme forholdet til Langhus:

Intervjuer: Vil du si at dere har et sterkt forhold til Langhus?

Espen: Ja, det vil jeg si. Selv om vi har bodd noen år [i Oslo], så føler vi at vi er fjerde generasjon på Langhus. Det er Langhus vi tilhører, på en måte.

Intervjuer: Er det det at det er flere generasjoner eller det at du har hele din personlige historie her som gjør det? Er det begge deler?

Espen: Det hjelper å kunne si at... Hvis jeg snakker med gamle folk på Langhus, så vet de hvem farfaren min og oldefaren min var. Og det gjør at man får en ekstra tilhørighet til stedet. Jeg ble nettopp kjent med en gammel bonde som har bodd på Langhus hele sitt liv. Han var noen og søtti og han kjente jo de tre foregående slektsledda. Og det er ganske artig.

Intervjuer: Bli de glade da, når de finner en som...?

Espen: Det er ikke bare innflyttere. Og da føler man seg litt som en av de som ikke er innflyttere. Selv om jeg sånn teknisk sett egentlig er det.

Her kommer forskjellen på Langhus som landsbygd og forstad klart til syne og Espens beskrivelse tyder på at Langhus som bygd ikke bare hører historien til, men at den eksisterer side om side med forstaden Langhus. Generasjonsbasert tilhørighet, som Lyotard (1995) hevder ikke finnes i forstedene, kommer også frem i Espens fortelling. Denne typen

tilhørighet knyttes dog ikke til Langhus som forstad, som nok ikke har eksistert i alle de fire generasjonene Espen snakker om, men til *bygda Langhus*. På denne måten blir egenskaper ved suburbia som gir tilhørighet tilskrevet andre egenskaper ved stedet enn de forstadsmessige. Selv om Espen fant tilhørighet i sin egen stedshistorie levde han imidlertid ikke i et «forestilt fellesskap» av sambygdinger:

Espen: Det var noen som kalte Langhus for «de uendelige gangveiers sted» eller ett eller annet sånt. Det er litt utstrekning, men ikke veldig stort. Det bor en 12–13.000 mennesker her, eller noe sånt. Det er jo ganske masse mennesker. Likevel kan du gå på disse gangveiene på Langhus, uten å treffe noen du kjenner, i et par timer.

Intervjuer: Treffer du noen da?

Espen: Det hender du treffer noen som lufter bikkja, men ikke som du kjenner. Det er litt samme følelsen som når du går på gata i Oslo så kan du gå uten å treffe noen. Selv om det er masse folk der. Det kan du gjøre her og, men samtidig så kan du oppsøke steder hvor du treffer mange du kjenner. Du har begge deler. Men det er ikke noen som bryr seg med hva du driver med. Det er ikke sånn smått.

Intervjuer: Hva synes du om det?

Espen: Jeg synes det er bra. Jeg liker å kunne være i fred, men likevel ha et sterkt nettverk.

Figur 8: «De endeløse gangveiers hjemsted», representert ved undergangen mellom Langhus senter og Vevelstadåsen. Hentet fra http://bilder.vgb.no/4793/3col/img_487f7e5c82597.jpg (21.10.09)

Her ble Langhus beskrevet som et sted der fraværet av sosial kontroll gir stedet trekk som forbindes med den tette byen. Fortellingen om Langhus som «de endeløse gangveiers hjemsted» ble også trukket frem av Georg og forekommer dermed som en av få intersubjektive stedsrepresentasjoner blant informantene. Denne representasjonen målbærer en kvalitet ved Langhus som gikk igjen i flere av intervjuene, at det fysiske stedet i hovedsak utgjøres av trafikktrygge nabolag med relativt store avstander seg i mellom.

De relativt store avstandene gjør kanskje bruken av gangveiene mindre. Noen informanter oppga at de ofte kjørte bil mellom steder på Langhus, samtidig fortalte Heidi at hun tidvis opplever det å ferdes langs disse gangveiene på kveldstid som ubehagelig. Dette riktignok uten at hun hadde gjort seg negative erfaringer i slike situasjoner. Likevel blir det tydelig at forståelsen av Langhus som gangveienes sted står i kontrast til det tidligere bygdelivet, som et modernistisk planlagt sted.

5.5.2 Nye generasjoner pionerer?

Svein representerer en generasjon med pionerer og hadde mange ulike engasjement i det lokale foreningslivet bak seg. Ifølge Lupi og Musterd (2005:806) kan slike pionerer ofte konstruere et forestilt fellesskap, «a strong imagined community», som gjør dem til talsmenn for *community saved*-perspektivet. Svein hadde flyttet til et byggefelt på Langhus som lignet mer på en rural bygd enn et sted med «endeløse» gangveier. Han hadde fortsatt en sterk «sense of place» til oppvekststedet sitt, men besøkte det sjelden. Som innflytter opplevde han imidlertid også tilhørighet til Langhus, der han deltok flere sosiale arenaer både i verv og privat, og han hadde noen forestillinger om hvordan de nye innflytterne levde:

Intervjuer: Er det noe som er negativt ved å bo på Langhus?

Svein: Nei. Langhus har kanskje blitt litt for stort, men det er jo bare noe en må akseptere. Jeg syns ikke det er negativt, i og for seg, men det var jo hyggeligere da vi var færre. Det tror jeg det er helt menneskelig å... For det er problem, ettersom ny bebyggelse kommer så er det motstand i befolkningen mot å bygge mer, de mener Langhus er stort nok og det er vel kanskje en følelse jeg har også.

Intervjuer: Mister man oversikten, hvis det blir for stort?

Svein: Ja. Så er en kanskje redd for sosiale problemer, men det trur jeg vi har unngått.

Intervjuer: Hvorfor det, tror du?

Svein: Nei, man tror vel at innflyttere ikke har samme røttene, at de er rotløse og kanskje har med seg ungdom som ikke finner seg til rette og vil finne områder for å få brukt aktivitet, aggresjon og energi på.

Dagens innflyttere flytter altså til et annet Langhus enn det stedet Svein bygde sin enebolig allerede før Langhus-planen fra 1970 trådte i kraft. Anders bodde i et såkalt etablert strøk, ikke ulikt der Sveins første bolig på Langhus var lokalisert. Hans omgangskrets på Langhus bodde likevel hovedsakelig i andre og mer nylig oppførte områder som han kontrasterte til sitt eget nabolag:

Anders: Hvis du bor i villaområde på Bøleråsen så er det helt annerledes der enn det er her. Der har ikke hekkene vokst så høyt mellom husene ennå, hvis du skjønner hva jeg mener. Det er litt mer unger i hvert hus og sånt.

Anders beskrev sine venners nabolag som langt enklere for mennesker i hans generasjon å komme i kontakt med andre mennesker i. Fordi Langhusutbyggingen har foregått gradvis, der delområde etter delområde har blitt utbygget i små etapper sammenlignet med den mer storstilte drabantbyutbyggingen i Oslo, virker det ikke utenkelig at nye generasjoner pionerer kommer til og skaper små samfunn av naboer i sine nye byggefelt. Hvordan disse miljøene fungerer endrer seg nok etter kjennetegn ved innflytterne, som utdannelse og livsfase. Anders fortalte for eksempel at den viktigste delen av hans lokale omgangskrets var bygget opp av andre foreldre han hadde møtt gjennom sitt eldste barns barnehage, en situasjon som nok ikke var vanlig blant innflytterne på 1960-tallet. Dette peker likevel mot at et sted med en så gradvis utbygging som Langhus har hatt, kan ha mange generasjoner med pionerer på ulike delområder av Langhus. Fortsatt legges det ut tomter i tilknytning til hverandre, i

desember 2008 ble eksempelvis 40 eneboligtomter lagt ut på Bøleråsen, et område som trolig er stort nok til en ny generasjon pionerer.⁴⁶

5.5.3 «Golanhøyden» og «skilsmisseboligene» – Interne variasjoner på Langhus

Noen informanter, spesielt blant de som hadde en lokal omgangskrets av naboer heller enn mennesker de kjente gjennom lokale foreninger, uttrykte at det helt lokale nabolaget var viktigere for dem enn det mye større stedet som Langhus utgjør. Disse kunne også peke på indre variasjoner, slik som Lisbeth hadde erfart etter at hun flyttet internt på Langhus:

Lisbeth: Der (tidligere bosted på Langhus) hadde vi noen vegg-i-vegg som vi var veldig mye sammen med, som hadde barn på samme alder. (...)Vi byttet på å ha baby-call for hverandre så vi kunne dra på kino, så det var noe som egentlig holdt oss tilbake der. Men de hadde jo også planer om å flytte så det var jo bare et tidsspørsmål, uansett. Så vi håpet jo at det skulle dukke opp noe tilsvarende her, men det gjorde det ikke. Og det er et stort savn ennå – å ha noen naboer som man har veldig god og nær kontakt med. For det har egentlig vært ganske vanskelig å bli kjent med...

De tette rekkehusområdene, som flere av informantene med enebolig hadde flyttet fra, ble av Lisbeth fremstilt som lettere å komme i kontakt med andre mennesker i. Dette knyttet hun til ett bestemt naboforhold, der både felles livssituasjon og boligens tetthet hadde gitt naboskapet en nærhet som hun fortsatt savnet i sin nye bolig. Lisbeth hørte ikke til de som ikke ønsket tett kontakt med naboene. Hun uttrykte et savn ved ikke å ha folk som var tilstrekkelig like henne selv rundt seg. Samtidig fortalte hun at naboskapet ikke kunne vare der de hadde bodd tidligere – fordi naboene også var på leting etter større bolig. Nabolagene med rimeligere boliger hadde fått tilnavn som «Golanhøyden» og «skilsmisseboligene», trolig som indikasjon på at prisnivået gjorde boligene passende for innvandrere og enslige forsørgere. De informantene som hadde slik informasjon var likevel klare på at de selv ikke

⁴⁶ <http://www.oblad.no/article/20081226/SKI/930417336> «Kjøpere i kø på Bøleråsen» (21.10.09)

brukte slike begreper. Flere informanter hadde negative assosiasjoner til blokkbebyggelse på generelt grunnlag, og det var få av informantene bosatt utenfor blokkområdet på Vevelstadåsen som hadde omgangsvener i dette området.

5.5.4 Fremtiden – «Det blir spennende å se hva barna kommer til å si»

De av informantene som i minst grad opplevde stedstilhørighet lokalt var ofte dem med kortest botid i området. Samtidig hadde de ganske små barn, og hadde dermed ikke tatt del i den type fritidsaktiviteter som blant annet Heidi og Randi trakk frem når de snakket om tilhørighet. Det var tegn til refleksjon rundt dette og spenning rundt hvordan tilhørigheten ville forandre seg, ikke minst knyttet til barnas opplevelse av Langhus. Georg undret seg om fremtiden: «Det skal bli interessant å se åssen [barna] kommer til å se det når de blir voksne og åssen de snakker om stedet [Langhus]. For det kan godt hende at de har helt andre tanker om det.» Lisbeth tenkte på det samme:

Lisbeth: På tilknytningsskalaen så er vi kanskje 1 eller 2, men man må se på det annerledes også. Fordi barna er i ferd med å få en tilknytning til dette området. De har nå gått flere år i barnehage her, kjenner barna både her og kjenner de som er litt eldre på skolen, så han har jo en annen relasjon til dette stedet enn oss, det er en tanke som er vanskelig... å holde de to tankene i hodet samtidig.

Lisbeth hadde et håp om at flere mennesker hun kunne identifisere seg med skulle «oppdage» Langhus slik at hennes muligheter for sterkere tilknytning skulle bli større, men hun uttrykte i den forbindelse en bekymring for hvordan stigende boligpriser ville påvirke hva slags naboer hun ville få i fremtiden. Heidi hadde gjort seg noen observasjoner om boligprisenenes innflytelse på innflytterne:

Heidi: En annen ting nå som også er på Langhus, særlig området der vi bor, så har det vært veldig utskiftninger der, for dem som bodde der har kommet veldig opp i åra. Og de har da kjøpt seg inn i blokker. Enten like ved oss eller på Ski og da har det kommet veldig mye nytt inn som da krever... for her er prisene veldig høye... og må jobbe veldig mye for i det hele tatt greie og sitte med et hus.

Intervjuer: Så de som kommer inn nå har høyere inntekt enn dere som har bodd her en stund?

Heidi: Ja, det har de nok. Det må de ha, for det krever jo litt å kjøpe et hus her. (...)noen av disse [nye hus i nabolaget]her er koloss på koloss på koloss liksom. Det er så stort.

Intervjuer: Hva tenker du om det?

Heidi: Jeg syns ikke det er pent i det hele tatt og jeg veit at de som er her må selge innen et år eller to, for de greier det ikke. Og så går ekteskap etter ekteskap i oppløsning fordi de ikke greier det økonomisk så det blir skjæring og de må selge.

Intervjuer: Og dette har du sett eksempler på?

Heidi: Ja, noen som bor ikke så langt fra oss. Og det er fryktelig vondt. De var ikke flinke nok. Da er det bedre å ha det litt trangt og heller ha det godt, sier jeg.

Det var en vanlig oppfatning informantene imellom at Langhus ikke kommer til å vokse veldig mye i årene som kommer, men at en jevn tilflytting ville fortsette. Ingen av de intervjuede, bortsett fra Lisbeth og Heidis bekymringer for økende velstandsnivå, trodde tilflyttingen ville endre stedets karakter i særlig grad. Else skilte seg litt ut ved at hun trodde tettbebyggelsene på Langhus og Ski kommer til å vokse sammen, og at den økende folkemengden vil bety bedre servicetilbud lokalt. For øvrig var ønskene for flere fasiliteter i lokalmiljøet få og beskjedne. Anders uttrykte ønske om et lokalbibliotek, slik det hadde vært i hans ungdom, og Svein og Randi var opptatt av bedre idrettshallkapasitet, en forholdsvis stor sak ved forrige kommunevalgkamp.⁴⁷ Espen håpet på flere arbeidsplasser lokalt, men helst ikke den type arbeidsplasser som han mener kommunen i dag legger til rette for, det vil si lager- og distribusjonsvirksomhet. Noen nevnte også at en bedre jernbaneforbindelse mellom Oslo og Ski skal bygges og de som nevnte dette fremhevet det som positivt, begrunnet med at Langhus vil oppleves som mer attraktivt både som sted og for dem personlig.

Ski kommune (1999:11) uttrykte i boligprogrammet til sin forrige kommuneplan at skogsterrenget som omkranser motorveistrekningen mellom Langhus og Oslos sørlige bebyggelse representerer et «markert skille» i tettbebyggelsen. I den påfølgende kommuneplanen (Ski kommune 2007) reises det, uten å gi svar, spørsmål om dette skillet er

⁴⁷ <http://www.oblad.no/article/20091009/SKI/810620997> «Seks vil bygge ny hall på Langhus» (21.10.09)

viktig for kommunens identitet. I den samme planen legges det til grunn at Ski og Langhus gradvis vil bygges sammen som et tettsted. *Gradvis* må kunne sies å være et stikkord her:

«Identitet og tilhørighet må bygges over lang tid. Stabilitet, trygghet, helsetilbud, kulturaktiviteter og naturkvaliteter i nærmiljøet er viktige byggesteiner» (Ski kommune 2007:56)

Når Ski kommune snakker om å styrke identitet er dette trolig med fokus på kommunenivå, og det anses at Ski sentrum har potensial til å videreutvikle seg til en tettere by. Selv om informantene i stor grad betrakter både Langhus og Ski som «sine» steder og bruker svært mange av Ski sentrums servicetilbud, var det liten bevissthet rundt en slik utvikling slik at det er usikkert hvordan en slik sammenbygning vil oppleves. Uansett synes den svært gradvise utbyggingen av Langhus å ha vært positiv på den måten at nye generasjoner pionerer jevnlig har kunnet bygge mindre og meningsfulle lokalmiljøer, slik Anders uttrykte seg om Bøleråsen, der hekkene ikke hadde vokst seg like høye som i hans eget nabolag. En gradvis utbygging kan også skape en demografisk stabilitet som gjør behovet for velferdstjenester som barnehager, skoler og pleietjenester mer stabilt.

5.6 Stedstilhørighet på Langhus

Hittil i kapittel 5 har det blitt belyst hvordan informantene opplever og fremstiller Langhus som sted, for å undersøke hvordan de konstruerer tilhørighet ulikt med utgangspunkt i det å bo på Langhus. I det følgende diskuteres hvorfor stedstilhørighet oppleves så ulikt i denne forstaden. Først drøftes hvordan habitus kan spille inn, ved å se nærmere på to informanter med mange likhetstrekk, men med svært ulikt forhold til Langhus som sted. Deretter drøftes hvorfor de anti-suburbane mytene preger fremstillingene, og hvordan Langhus plasseres i et stedshierarki som det Bourdieu (1996) har beskrevet. Når ulike informanters kapital og habitus omtales i det følgende, må det legges til at disse ikke er «målt» på den måten grundige analyser av kulturelle praksiser gjøres (Bennett et al. 2009). Bennett et al. (2009) hevder imidlertid at formålet med tilnærmingen er å forstå menneskelig handling, og påpeker

i den forbindelse at habitus og kulturell kapital er kroppsliggjorte. Dette peker på at dybdeintervjuer er en god måte å forstå disse fenomenene. I en kvalitativ sammenheng er det derfor mulig å antyde trekk ved individuell habitus og kulturell kapital ved å peke forhold ved informantenes bakgrunn og praksis. Den fyldige intervjuguiden har vært viktig i denne analysen.

5.6.1 Habitus – «Jeg defineres ikke av at jeg bor på Langhus»

Ulikheter mellom Randi og Lisbeth gjorde at den ene hadde utviklet en sterk stedsfølelse og tilhørighet til Langhus, mens den andre ikke hadde gjort det, og var usikker på om dette kom til å skje. Hvorfor så Lisbeth stadig etter annonser for ledige hus i Lille Tøyen Hageby, mens det eneste Randi visste sikkert om sin drømmebolig var at den lå på Langhus? De to informantene delte en del karakteristika. Begge var i trettiårene, oppvokst nær sentrum i hver sin mindre østlandsby, flyttet til sentrale Oslo etter fullført videregående skole, og flyttet videre til Langhus da de skulle ha sine første barn. Ingen av dem hadde familie på Langhus utover kjernefamilien, og begge visste veldig lite om Langhus før de flyttet dit. De bodde i forholdsvis romslige boliger med en god materiell standard, etter å ha flyttet fra mindre rekkehus/leiligheter på Langhus. De hadde barn på samme alder og hadde således bodd omtrent like lenge på Langhus. Historiene deres var altså like på mange punkter, og begge kan betraktes som «klassiske forstadsboere».

En viktig forskjell på de to var deres ankomsthistorier – både historien om hvordan de kom til hovedstaden som 19-åringer, og til Langhus som voksne. Lisbeth flyttet til Oslo for å studere. Hun hadde bodd sentralt i byen i en leilighet som foreldrene hennes eide. At hun og mannen «endte opp» på Langhus da de skulle ha sitt første barn, beskrev Lisbeth som «helt tilfeldig». Familien hadde først begynt å se etter bolig utenfor bykjernen etter å ha tapt budrunder om større leiligheter i sine førstevalgsområder i eldre boligområder i mer sentrumsnære deler av Oslo. Lisbeth la stor vekt på den økonomiske tryggheten det ga å kjøpe hus til «riktig pris», og fremholdt at begge boligene familien hadde kjøpt på Langhus lå i et prisleie som hun ikke mistet nattesøvnen av. Samtidig nevnte hun ofte sine bånd til

Oslo, og fortalte at hun var godt kjent der, og ofte dro dit for å holde kontakt med vennekretsen sin, som i stor grad holdt til sentralt i byen.

Randi forklarte at det var få muligheter for jobb i hjembyen da hun var ferdig på videregående, og at hun derfor flyttet til Oslo. Hun bodde over ti år i ulike bydeler i Oslo – hovedsakelig sentrumsnære – før hun flyttet til Langhus. Hun hadde i liten grad «valgt» stedet, men flyttet fordi samboeren/ektefellen hennes allerede var etablert på stedet med barn fra tidligere forhold. Hun fortalte at hennes plan hele tiden hadde vært å flytte tilbake til hjembyen når hun skulle ha barn, og at Oslo aldri hadde vært «en arena for vennskap» i løpet årene hun bodde der. Selv om Randi fortsatt jobbet i Oslo, brukte hun byens tilbud i liten grad. Hennes aktive sosiale liv var hovedsakelig sentrert rundt aktiviteter på Langhus, og hun reiste også andre steder sammen med kjente fra Langhus. I tillegg hadde hun fortsatt flere gode barndomsvenner i byen hun vokste opp i. Til tross for at Lisbeth hadde høyere utdanning og Randi ikke hadde det, fremsto ikke deres økonomiske ressursnivå som spesielt ulike, verken på bakgrunn av boligenes standard, eller slik det fremgår av offentlig tilgjengelige ligningstall på internett.

Det kan argumenteres for at forskjellen mellom disse informantene er relatert til habitus, beskrevet som «kjernen i en persons identitet» (Aakvaag 2008:160). Det må nevnes at nyansene i denne sammenligningen er forholdsvis små, og at det ikke er grunnlag for å snakke om et klasseskille. Det kan likevel fremholdes at en ung kvinne, som flytter inn i foreldrenes Osleilighet for å studere, kommer fra andre sosioøkonomiske forhold enn en jevnaldrende som noe motvillig, og av økonomisk nødvendighet relatert til arbeidsmarkedet, flytter fra sin hjemby. Randi beskrev også sin barndomsby som et sted hun opplevde sterk tilhørighet til, også etter at hun flyttet derfra, og som et sted hun fortsatt hadde flere nære venner. Inntil hun hadde funnet seg til rette på Langhus var dette også stedet hun hadde ønsket at hennes fermtidige barn skulle vokse opp. På den annen side beskrev Lisbeth sin barndomsby som et bra oppvekststed, som hun fortsatt besøker fordi moren hennes fortsatt bor der, og som et sted hun fortsatt refererer til som «hjemme». Lisbeth fortalte at hun likevel aldri hadde hatt et ønske om å flytte tilbake til barndomsbyen.

Lisbeth og Randis ulike forhold til Langhus og Oslo gjorde det mulig – og ønskelig – for Lisbeth å «stå igjen med et halvt bein i byen», mens Randi ikke kunne «forstå dem som *må* bo midt i Oslo». En annen egenskap som skilte de to informantene var at Lisbeth hadde et rikt vokabular av steder innenfor Osloområdet å tillegge mening, og som hun relaterte sine valg til, mens Randi nesten utelukkende sammenlignet Langhus med sine tidligere adresser. Begge informantene hadde en flyttehistorie innenfor hovedstadsområdet som pekte østover på kartet, det var likevel bare Lisbeth som nevnte østkanten eksplisitt som en type sted hun følte seg «trukket mot». For Randi eksisterte «det rette boligvalg», og selv om hun var fornøyd med dagens bolig, kunne hun beskrive drømmeboligen sin i detalj. Det aller viktigste ved drømmeboligen var imidlertid at den lå på Langhus. Hun representerer således ganske tydelig den gruppen *Ærø* (2002) har beskrevet som modernistisk i sin tilnærming til boligvalg, «*de som velger*». Som tidligere drøftet var Lisbeth en informant som konstant velger, og som dermed vegrer seg for å velge bort; det vil si at hun etter *Ærøs* (2002) modell har en senmoderne tilnærming til sitt boligvalg. Forstadslivet var heller ikke en viktig del av hennes identitet, men noe hun kunne velge bort:

Intervjuer: Hvordan ser du på det å bo i en forstad?

Lisbeth: Det er litt sånn klassiker, bo i en forstad og jobbe i byen. Litt sånn kjedelig. Men jeg føler ikke at det er en forbindelse mellom måten å se på det å bo i en forstad til meg og mitt liv. At det er kjedelig og en A4-greie og at det gjør at jeg blir kjedelig og A4. (...) Jeg mener at det styrer ikke meg og hvem jeg er og hva jeg tenker og hva jeg driver med, hvor jeg bor, og hvor jeg jobber, og hvordan jeg kommer meg til jobb og...

Intervjuer: For ditt liv er mer sammensatt enn bare Langhus, eller?

Lisbeth: Ja, det føler jeg. Jeg føler at livet mitt og meg selv, defineres ikke av at jeg bor på Langhus.

Dette illustrerer klart hvordan Lisbeth ikke kunne inkorporere Langhus' stedsfølelse i sin habitus. Hun håpet at det med tiden vil flytte flere mennesker som er «mer like oss» til nabolaget, men var ikke sikker på at dette ville skje. Hun var dermed usikker på om hun noen gang kom til å identifisere seg med stedet.

Lisbeths største grunn til å bli boende på Langhus var, ved siden av boligens størrelse og bekvemmelighet, at barna skulle ha et godt barnehage- og skoletilbud. Det er verdt å merke seg at samtlige informanter med barn i skolealder fremhevet den gode kvaliteten på de lokale skolene, og noen hevdet i tillegg at skolenes kvalitet var spesielt bra på Langhus sammenlignet med andre steder de kjente til. Selv om den norske skolen i hovedsak er offentlig – alle fire skolene på Langhus er offentlige – og forskjellen dermed er mindre enn i eksempelvis den britiske konteksten Bridge (2006) analyserer, virker det i Lisbeths tilfelle å foregå en endring i typen kulturell kapital hun vektlegger, fra en objektivisert til en institusjonalisert kulturell kapital. Dette er de samme mekanismene som Bridge (2006) har identifisert i sin studie av flytting fra gentrifiserte bynabolag til forsteder, i forbindelse med familieetablering. Hvis det også tas i betraktning at innvanderandelen i skolene på Langhus skiller seg fra andre bosteder Lisbeth hadde vurdert, noe hun selv også trakk frem, synes denne tilnærmingen å ha relevans. I tillegg skal det nevnes at prisnivået på tilfredsstillende boliger i nabolagene Lisbeth foretrakk, gjorde boligene her vanskelig tilgjengelige for henne og samboeren/ektefellen. Dermed kan det se ut til at Lisbeth kan betraktes som «fortrengt» fra sine førstevalgsområder av gentrifiseringsprosesser, samtidig som hennes tilstedeværelse i indre østlige bydeler, før hun etablerte seg med familie, også kan ses på som et uttrykk for gentrifisering. Lees (2003) har lansert begrepet «super-gentrification», for å beskrive hvordan allerede gentrifiserte nabolag blir gjenstand for ytterligere gentrifiseringsprosesser som innebærer at en økonomisk elite «overtar» områder av byen. Som de fleste endringer identifisert i New York, er ikke begrepet direkte overførbart til Norge, der Lisbeth faktisk deltok i budrundene med et realistisk håp, parallellene til supergentrifisering er like fullt til stede i Lisbeths tilfelle. Etter å ha flyttet fra Oslos indre østlige bydeler, var østkanten fortsatt en viktig del av Lisbeths stedstilhørighet.

Både Randi og Lisbeth mente at man må ha «noe til felles» for å kunne bygge de lokale relasjonene som gir tilhørighet. Begge mente også at de hadde gjort en innsats for å komme i kontakt med folk, men Randi hadde altså funnet mange flere relasjoner på Langhus å knytte seg til. Dermed synes det ikke å være manglende innsats som gjorde at Lisbeth ikke hadde knyttet seg like sterkt til Langhus som Randi, men trolig heller en manglende

overensstemmelse mellom habitus og felt, der Langhus' befolkning representerer stedets «sosiale felt». Langhus som sosialt felt samsvarte ikke med Lisbeths ønsker for hvem hun ville omgås. Delvis hang dette kanskje også sammen med at hun «står igjen med et halvt bein i byen». Dette dreier seg altså ikke på noen måte om sosial eksklusjon, men at Lisbeth, med en ganske klar middelklassehabitus, og en stor vennekrets i indre bydeler, ville måle nye bekjentskaper og potensielle vennskap opp mot det hun kjenner fra før, og kanskje mer selektivt velge hvem hun knytter seg til. Den selektive tilhørigheten hun hadde til deler av Oslo begrenset kanskje også behovet for nye relasjoner, slik at hun har tillatt seg å være mer selektiv i sin vurdering av potensielle vennskap.

5.6.2 Territorielle bånd

Lupi og Musterds (2005) ulike typer territorielle bånd kan bidra med forståelse av hvordan informantene har knyttet seg til Langhus. Det ser ut til at de informantene som har knyttet flere typer bånd til lokalmiljøet i større grad også opplever stedstilhørighet. Siden samtlige informanter enten selv, eller sammen med samboer/ektefelle, eier sin egen bolig, har alle knyttet økonomiske bånd til Langhus. Alle de intervjuede, bortsett fra Thomas og Else, har også knyttet sosiale bånd av ulik styrke, gjennom vennskap med naboer eller andre i nærmiljøet. Ser vi på de kulturelle båndene, begynner utvalget for alvor å dele seg: Svein, Randi, Einar, Heidi, Mona og Siri identifiserer seg med Langhus som sted i relasjonell forstand, fordi de identifiserer seg med vennekretsen eller andre deler av den lokale kulturen. Espen identifiserer seg i større grad med fysiske kjennetegn som skogsterreng og nabolaget han vokste opp i, men disse båndene kan like fullt beskrives som kulturelle. Heidi, Anders, Svein, Espen og Randi har knyttet politiske bånd til stedet gjennom aktiv deltakelse i organisasjoner eller enkeltsaker på Langhus. Den siste typen bånd som har med rotfestethet å gjøre, har klarest relevans for Espen – som slekter på flere generasjoner Langhusboere, og mener dette slektskapet gir ham tilhørighet. Anders, Svein og Einar er imidlertid også eksempler på informanter som synes å ha knyttet slike bånd, for selv om de ikke kunne spore slekt i generasjoner bakover på Langhus, var deres lange botid lokalt, samt tilstedeværelsen

av foreldre, barn, barnebarn og annen familie i nærmiljøet, med på å gi dem en rotfestethet som gjør det «helt naturlig» for dem å bo på Langhus.

Tidligere har det blitt diskutert hvordan spesielt Lisbeth og Georg artikulerte seg om Langhus med et språk som trekker på forestillingen om suburbia som «ikke-steder», og hvordan Else og Thomas ikke identifiserte seg med Langhus. Samtidig er det slik at denne mangelen på tilhørighet i stor grad er selvvalgt, og ikke har med sosial eksklusjon å gjøre. Det er dermed ikke snakk om at mangelen på lokale bånd «kompenseres» gjennom «elective belonging», men heller at identifikasjoner til steder, som den enkelte har med seg på flyttelasset til forstaden, kan være med å motvirke at en knytter seg til stedet. Dette er et uttrykk for at forstaden, som følge av «elective belonging» kan oppleves meningsløs som identifikasjonsobjekt. «Elective belonging» er dermed en måte for individualister å kunne bo i forstaden, men identifisere seg med andre steder og markører. Parallelt eksisterer forstaden som meningsfullt hjemsted for andre forstadsboere, graden av tillagt mening er imidlertid ulik og en kan ikke skille mellom selektive kosmopolitter på den ene siden og «lokalbefolkning» på den andre. Som Savage et al. 2005) også peker på, er det snakk om et kontinuum der disse to bare er ytterpunktene, og der de fleste forstadsboere vil befinne seg et sted imellom.

5.6.3 Likegyldige og lavmælte representasjoner

Stedet Langhus kommuniseres i liten grad i form av representasjoner i massemedia, film eller litteratur. Informasjon om Langhus til omverdenen kommer derfor trolig oftest gjennom uformelle kanaler. Det er grunn til å tro at dette hovedsakelig skjer gjennom dagligtale med folk som bor eller jobber der, eller som på annet vis kjenner til stedet, gjennom besøk av slekt eller venner. Det knyttes i liten grad eksterne representasjoner til stedet, utover det at noen informanter ofte må forklare hvor det ligger, og at en tidvis opplever at noen tror det ligger veldig mye lenger unna Oslo i fysisk avstand enn det som er tilfelle. For eksempel hadde Georg måttet forklare sin overordnede på arbeidsplassen, som lenge hadde trodd at

Georg pendlet fra «Flathus i Østfold», et sted han trodde lå i nærheten av Fredrikstad, at togturen fra Georgs hjemsted til Oslo S tok omtrent 25 minutter. At trilogien om Jonas Wergeland ble skrevet på Langhus, som forfatter Jan Kjærstad vant Nordisk Råds litteraturpris for det siste bindet av (Kjærstad 1999), har også liten betydning for stedet når romanenes handling foregår annensteds. Bortsett fra et intervju med forfatteren på Ski kommunes nettsider ser man få referanser til Langhus, i dette intervjuet uttrykte han imidlertid at bøkene kunne «blitt til hvor som helst, gjerne i et mørkt rom».⁴⁸ Slike tilsynelatende likegyldige men fremmedgjørende representasjoner er egnet til å frembringe en «negative stedsfølelse», slik det er argumentert i teorikapittelet at fremmedgjøring er en negativ følelse.

Når menneskene som bor på Langhus har såpass ulike fremstillinger av stedet som det fremgår av denne oppgaven, vil inntrykket som gis av stedet utad styres av hvem omverdenen er i kontakt med, hvis stedet i det hele tatt kommuniseres. Innenfor de ikke-lokale sosiale feltene som informantene inngår i – slik som blant kolleger på arbeidsplassen – blir dermed Langhus som sted stadig reproduisert, og blant de som i større grad lever sine sosiale liv utenfor Langhus, blir inntrykket av en «kjedelig forstad» forsterket. Motsatt kan det tenkes at de positive fortellingene om Langhus i mindre grad bli kommunisert utad, fordi opplevelsen av Langhus som et meningsfullt sted var sterkere blant de av informantene med en hverdag preget av mange sosiale relasjoner lokalt, og som dermed i mindre grad enn de mindre stedbundne informantene, omgås mennesker utenfor Langhus. Til dette bør det nevnes at det nok ikke dreier seg om et motsetningsforhold mellom de som opplever Langhus positivt versus de som opplever det negativt, men at det delvis dreier seg om positive holdninger til stedet versus likegyldighet. De som har et positivt forhold til Langhus som sted vil derfor trolig kommunisere stedet mer aktivt enn de som har et forhold preget av likegyldighet, et forhold som kan tenkes å balansere representasjonene noe.

⁴⁸ <http://web.www.ski.no/page.aspx?Template=artikler&ArticleID=1255&Category=6> «15 gode år for Jan Kjærstad i Ski» (11.11.09)

Espens oppfatning av Langhus som et ikke unikt sted, belyser dette motsetningsforholdet godt, fordi han var helt klar på at Langhus var unikt *for ham*, og ikke unikt i seg selv, som fysisk sted. Denne refleksjonen vil nok også prege Espens representasjoner av stedet utad i en retning som gir stedet en lavmælt, men positiv, omtale – heller enn patriotiske fremstillinger. Det problematiske ved sjåvinistiske stedsbilder er åpenbart (Cresswell 2004), mye tyder likevel på at en lavmælt stedsfølelse, slik det forekommer i Espens tilfelle, kan være en del av årsaken til at suburbia ofte stemples som kjedelig og sjelløst. Anders spurte for eksempel; «Er det noen andre enn bergensere som er stolte av stedet sitt da?» og refererte trolig til en myte om bergenseren som en høyrøstet patriot. Denne typen tilhørighet til Langhus, som kunne tydeliggjøre at stedet har en identitet, finnes det ingen indikasjoner på i datamaterialet.

På bakgrunn av de suburbane mytene oppgaven har tatt for seg, er det grunn til å tro at Langhusboere tidvis reproducerer noen av disse mytene gjennom sine representasjoner av Langhus' sosiale liv til omverdenen, og at fortellingene til de som opplever lokal tilhørighet sjeldnere når omverdenen. Dette forsterkes på et sted som Langhus, der tilhørigheten dreier seg om sosiale relasjoner heller enn fysiske omgivelser, forhold som synes vanskeligere å forklare og vise frem til mennesker utenfor stedet. På et sted som Drøbak, der det kan argumenteres for at de fysiske omgivelsene er viktigere i den lokale identitetskonstruksjonen, vil fortellinger om tilhørighet kunne bli kommunisert utad i et annet omfang. For eksempel har Østlandets Blad blant annet hevdet at Drøbak er det tettstedet i Norge med flest visesanger tilegnet seg.⁴⁹ Gjennom sin «stedsaura» blir Drøbaks identitet dermed mer tilgjengelig og forståelig for utenforstående – og kanskje også fastboende – siden stedet nærmest mytologiseres, i Drøbaks tilfelle rundt attraktive elementer som sommer, saltvann og seilskuter. På samme måte blir det Langhus som kommuniseres utad en slags karikatur inspirert av suburbane myter.

⁴⁹ <http://www.oblad.no/article/20090428/BADEBYEN/238655480> «Drøbak slår Ålesund i hyllingssanger» (11.10.09)

5.6.4 Ulike former for kapitalens betydning for tilhørighet til Langhus

I en studie av Bergens ulike studentmiljøer har Gripsrud og Hovden (2000) påpekt stor variasjon i studentenes *kulturelle kapital* ut fra hvilke fagkretser de tilhørte. Variasjonene pekte ikke mot at fordelingen av kulturell kapital ikke fulgte de øvrige ressursene like tett som Bourdieus studier av franske forhold har vist, og dette forklares med den relativt egalitære samfunnsstrukturen i Norge (Gripsrud & Hovden 2000). Samtidig er det i Norge vesentlige forskjeller i individers kulturell kapital, som for Gripsrud og Hovden (2000) indikerer at en norsk kulturelite ikke nødvendigvis tilhører de mest økonomisk velstående samfunnssjiktene.

I datamaterialet synes Georg å være det klareste eksempelet på en informant med høy kulturell kapital. Han arbeider innenfor kultur, og har gjort dette i mange år. Under intervjusituasjonen kom det også frem at han privat hadde et høyt «kulturforbruk», samtidig som hans språkføring var rikere på kulturelle referanser enn hos de andre informantene. Georg hadde mye på hjertet, og selve intervjuet tok i overkant av to og en halv time; til sammenligning tok det korteste intervjuet rett over én time. Tidligere i oppgaven kom det frem at Georg også var en av informantene som i størst grad fremstilte Langhus som et ikke-sted. Dette illustrerer en mulig sammenheng mellom høy kulturell kapital og liten identifikasjon med suburbia.

Selv om det finnes mennesker med millioninntekter på Langhus, er ikke stedet bebodd av veldig mange velstående mennesker.⁵⁰ Samtidig er den høye selveierandelen i den lokale boligmassen og den ganske høye gjennomsnittsinntekten indikatorer på et sted der det finnes en viss *økonomisk kapital*. Blant informantene var det heller ingen som fremsto som spesielt velstående eller ressursvake, selv om det var en noe variasjon i inntektene. På bakgrunn av

⁵⁰ <http://www.skattelister.no/?do=search-postnr&postnr=1405&submit=S%F8k> Skattelistesøk for 1405 Langhus, gjort 8. oktober 2009. Sammenligner man med tallene for 1400 Ski, 1410 Kolbotn, 1440 Drøbak fremstår Langhus som et sted med relativt beskjedne toppinntekter.

dette kan det argumenteres for at mulig identifikasjon med Langhus i mindre grad henger sammen med beboernes økonomiske kapital. Gripsrud og Hovdens (2000) studie av beskjeden sammenheng mellom kulturell og økonomisk kapital i en norsk kontekst, kan tenkes å forklare dette.

Når det gjelder *sosial kapital*, som også er behandlet andre steder i oppgaven, synes det først og fremst å være Else og Thomas som har lite sosial kapital i lokalmiljøet. Georg og Lisbeth syntes å ha noe sosial kapital lokalt. Deres fortellinger tydet imidlertid på at de, gjennom kontakter andre steder – spesielt i Oslo – hadde sine viktigste relasjoner andre steder, et forhold som kanskje gjorde at de tonet ned betydningen av sine lokale vennskap. Thomas og Else hadde også venner innenfor en times kjøring, en avstand som de mente «spilte ingen rolle». Randi, Svein og Heidi utmerket seg motsatt på dette området, ved at deres lokale sosiale kapital ikke syntes bare å være av typen «bonding», men også «bridging», slik at de ofte hadde kontakt med mennesker i lokalmiljøet som også var mindre like dem selv.

De mindre positive beskrivelsene av Langhus syntes i stor grad å komme fra informanter med en habitus som i liten grad var i overensstemmelse med den stedsfølelsen de tilla Langhus. Georg og Lisbeth hadde det rikeste vokabularet av steder for å underbygge sine resonnementer, og da de ble spurt om sin drømmebolig, kunne begge gi ganske fyldige beskrivelser av stedene disse var lokalisert. Satt opp mot resten av utvalget fremsto begge som kosmopolitiske og deres tilhørighet passet svært godt til det Savage et al. (2005) har beskrevet som «elective belonging». Det kan på bakgrunn av dette være grunn til å tro at det var deres kulturelle kapital som gjorde det vanskelig for dem å føle tilhørighet til Langhus. Slik sett kan «suburbia» tenkes å ha lavere status enn befolkningens sosioøkonomiske kjennetegn skulle tilsi.

Videre syntes en viss mangel på sosial kapital å være et fellestrekk ved de informantene som ikke identifiserte seg med Langhus. Middleton et al. (2005) antyder at sosial kapital, spesielt av typen «bridging», er en følge av sosial trygghet, og ikke en årsak til det. Lokalt engasjement blir dermed noe en gjør som følge av sin tilhørighet og ikke omvendt, selv om

det også i Bournville-studien fremkommer at engasjementet virker forsterkende (Middleton et al. 2005). Økonomisk kapital synes ikke å ha så mye å si i denne sammenhengen, selv om alle i utvalget ligger godt over det minimum som kunne tenkes å ha betydning i form av fattigdom og sosial eksklusjon. Det eksklusive og ekskluderende som preger noen av USAs forstadstyper synes dermed ikke særlig relevant for Langhus, men den differensieringen av ulike forstadsområder som Knox (2008) har gjort, har relevans på den måten at informantene skiller Langhus ikke bare fra Drøbak og Kolbotn, men også fra Bjørndal, Holmlia, Nordstrand, Holmenkollåsen og Lambertseter.

Det er ikke umiddelbart å plassere en forstad som Langhus i et hierarki av steder etter kategoriene Bourdieu (1996) har beskrevet, parisisk versus provinsielt. Slik det er redegjort for tidligere kan det argumenteres for at dette er et typisk trekk ved forsteder, og kanskje spesielt typisk for de forstedene som kan identifiseres som suburbia, de diffuse. Hvorvidt disse stedene verken utenfor eller innenfor slik Lyotard (1995) hevdet, eller om forstedene representerer det beste av både byen og landsbygda, slik den pro-suburbane myten hevder (Røe 2009a) synes uavklart, fordi forstedene fremstår som en egen type steder. Det er kanskje uklarheten rundt disse egenskapene som er det fremste kjennetegnet ved suburbia, et kjennetegn som gjør tilhørighet vanskelig for en del forstadsboere, men som også gjør fortellingene om opplevd tilhørighet like vanskelig å kommunisere til omverdenen. I denne oppgavens datamateriale kommer det frem at lokal sosial kapital synes svært viktig i konstruksjonen av tilhørighet til Langhus, det er også antydninger til at høy kulturell kapital kan være et hinder for å oppleve tilhørighet til et sted i suburbia. Forstadsboerne i utvalget som hadde liten tilhørighet til Langhus, hadde imidlertid sterkere følelser for andre deler av Stor-Oslo og det synes som en regional tilhørighet, i tråd med Savage et al. (2005) begrep «elective belonging» har betydning også i Oslos forsteder.

6. AVSLUTNING

Gjennom hele perioden siden siste verdenskrig har Oslos forsteder vist seg som svært populære boområder og hatt en befolkningsvekst som overgår indre bys befolkningstap i samme periode. Også i den siste delen av perioden, da indre bys befolkningstap har stanset og bylivet for mange har fått økt status, har de ytre områdene av storbyregionen hatt større befolkningsøkning enn indre by. Samtidig har disse områdene kommet under kritikk for å mangle viktige kvaliteter som kjennetegner bylivet: fordi de fungerer som middelklassens «tilfluktsrom», der denne gruppen kan isolere seg med sine like og likesinnede, og slippe å forholde seg til samfunnsproblemer som kriminalitet, støy og luftforurensing på nært hold. I denne oppgaven har den mest sentrale forstadskritikken imidlertid vært den som hevder at forstedene er såkalte ikke-steder, og at følelser knyttet til sted, som tilhørighet og identitet, er fraværende hos dem som befolker forstedene. Selv om noe forstadskritikk også kommer frem i akademia (som Østerberg 2006), er det gjort lite forskning på norske forstadsområder. Det kan argumenteres for at forstedene har havnet utenfor akademias interessefelt nettopp fordi de har blitt oppfattet som «uinteressante». Bare gjennom sitt befolkningsmessige omfang blir forstedene imidlertid umulige å avfeie som uinteressante, og oppfatningen av dem som identitetsløse ikke-steder rimer ikke med forstedenes popularitet som boområder. Med dette som utgangspunkt har jeg i denne oppgaven hatt som mål å undersøke om, og i så fall hvordan, stedstilhørighet konstrueres i suburbia. Undersøkelsen er gjort på Langhus i Ski kommune, en forstad til Oslo – beliggende om lag to mil sør for sentrum – et sted som tjener som eksempel på Oslos «suburbia».

I oppgaven illustrerer ulike ankomsthistorier at forstadsvekst ikke utelukkende synes å være en prosess der storbybefolkningen «vandrer» utover fra bykjernen til forstedene når livsfaseendringer tilsier det, men at veksten også skyldes tilflytting fra andre steder. I informantutvalget finnes det også eksempler på forstadsboere med en ganske sterk tilhørighet til Langhus, og i hovedsak synes det å være Langhus som *relasjonelt sted* som gir denne tilhørigheten. Det kommer også frem en opplevelse av at Langhus og Oslo har kommet «nærmere hverandre», og at Langhus i økende grad betraktes som en forstad.

Både informanter som forteller at de ser på seg selv som «en del av Langhus» på den ene siden, og på den andre siden som sier at «Langhus er ikke meg», har mangler en klar oppfatning om hva dette stedet er. I oppgaven knyttes dette opp til den uhåndgripeligheten Massey (2005) hevder kjennetegner «sted» som konsept. Det kan virke som mangelen på fysiske særegenheter lokalt er en årsak til problemet med å definere Langhus som sted. I denne oppgaven hevdes det også at denne uhåndgripeligheten kan gjøre stedet mer åpent for nye meningstilskrivelser, og at den ikke-definerte identiteten innebærer en mulighet for individualiserte identiteter som ikke nødvendigvis gir bostedet en sentral rolle. Det argumenteres også for at inkludering av nykommere kan være vanskeligere på steder med mer fastlagte betydninger enn det en «diffus forstad» som Langhus har.

Videre er det tydelig at oppgavens informanternes representasjoner av Langhus blir tydeligere og mer fyldige når det fokuseres på den relasjonelle dimensjonen ved stedet, heller enn den dagligdagse, mer fysiske, betydningen av sted. Med informanten Sveins ord går Langhus dermed fra å være «noe diffust» til noe han «ikke kunne eksistere uten». Ulike holdninger til det å bli kjent med naboen, eller involvere seg i lokale verv og organisasjoner, kommer til uttrykk, og dette relateres til ulike former for sosial kapital. Det antydes videre en mulig sammenheng mellom evnen og viljen til å identifisere seg med forsteder, og den enkelte forstadsboers kulturelle kapital. Informanter som viser tegn til høy kulturell kapital synes i større grad å tillegge Langhus en «sense of place» preget av «placelessness», og heller bruke andre steder, for eksempel tidligere bosteder, i konstruksjonen av personlig identitet.

De tolv personene som inngår i oppgavens utvalg synliggjør et mangfold av personer som befolker Langhus. Til tross for at utvalget utelukkende representerer den etniske majoritetsbefolkningen, viser det eksempler på et mangfold av interesser, preferanser og verdier som finnes i suburbia. De viser stor variasjon i holdninger til *byen*, og ganske ulike syn på hva som definerer et sted i suburbia. Det er likevel klart at Langhus ikke entydig kan defineres ut i fra sine fysiske kjennetegn, som det for informantene synes vanskelig å finne særpreget ved. I noen grad befestes dermed idéen om suburbia som kjedelige og konforme

steder også blant de som bor der. Det kan argumenteres for at mangelen på fysisk særpreget er et av suburbias fremste kjennetegn.

6.1 Oppgavens funn

Det er ikke bare informantenes manglende vokabular for å beskrive Langhus som meningsfullt sted som er påfallende, minst like tydelig er fraværet av representasjoner. Når det er relasjonene, og ikke de fysiske omgivelsene, som gir Langhus mening for de som identifiserer seg med stedet, blir denne meningen vanskelig å kommunisere til omverdenen. Beskrivelser av Langhus som «hvor som helst», slik forfatter Jan Kjærstad formulerte seg – en aktør som synes å ha symbolsk makt – gjør det neppe enklere å kommunisere Langhus som meningsfullt sted i relasjonell forstand for de menneskene som opplever tilhørighet til denne forstaden.

Jeg har argumentert for at en forståelse av oppfatning av ikke-steder, preget av den humanistiske geografis begrep «placelessness» (Relph 1976), bygger på en forståelse som essensialiserer sted til fysisk materialitet, og som i stor grad overser de relasjonelle prosessene som Massey (2005) hevder er vel så viktige i studiet av steder. Mangelen på fysiske særegenheter på Langhus synes dermed å gjøre det vanskelig å kommunisere at stedet har en mening. En informant som Georg, og i enda større grad en forfatter som Jan Kjærstad, fremstår som aktører med høy kulturell kapital gjennom sin velformulerte uttrykksform og potensielle arenaer for kommunikasjon, synes å ha større makt til å definere Langhus som sted enn de av informanter som tilkjenner stedstilhørighet til Langhus. Deres representasjoner er i noen grad preget av den anti-suburbane myten, og slik sett fremstår Langhus som et sted med lavere sosial status enn det befolkningens sosiale sammensetning skulle tilsi. I denne oppgaven knyttes dette til et manglende samsvar mellom noen informantere habitus og Langhus som sosialt felt.

Det kan altså se ut som det er det manglende fysiske særpreget som ligger til grunn for at «suburbia», også innenfra, tidvis fremstilles som identitetsløst og at slike representasjoner

tillegger forsteder en meningsløshet. I denne studien finner jeg tegn til at de informantene som ser Langhus som noe meningsløst, i større grad bygger sin stedstilhørighet på «elective belonging». Disse synes å beholde tilhørighet til steder som de har et forhold til før de flytter til Langhus, og på den måten «slippe» å forholde seg til stedet som identifikasjonsobjekt. Oppgaven viser et mangfold i måter å forholde seg til lokale relasjoner på, og at den stedstilhørigheten som finnes på Langhus først og fremst dreier seg om det relasjonelle stedet. I tillegg synes denne tilhørigheten å bli lavmælt og lite kommunisert, noe som kan svekke omverdenens inntrykk av at stedstilhørighet er mulig på Langhus. Å ikke identifisere seg med bostedet synes likevel ikke å være til hinder for trivsel for informanter med en identitet som preges av slik «elective belonging». Først og fremst forbindes dette med Lupi og Musterds (2005) begrep «community transformed», som hevder at forstadsboere setter andre kvaliteter enn stedstilhørighet høyt når de velger bolig, og spesielt knyttes dette opp til at bostedet skal være egnet for familieliv, der boligens størrelse, trafikksikre nabolag og gode skoler prioriteres over de voksnes tilhørighet. Forstadslivet synes dermed å være preget av at materialitet og sosiale praksiser er viktigere enn kultur. Slik *velges* forstaden, men oftere som bosted enn som identifikasjonsobjekt.

Den selektive tilhørigheten som forekommer blant noen informanter baserer seg tidvis på en «regional tilhørighet», som også Savage et al. (2005) har beskrevet. Slik foregår identifikasjon med steder innenfor Osloregionen, eksempelvis *mot* vestkanten og *med* Vålerenga, som i Lisbeths tilfelle, eller slik Thomas vektla Langhus' nærhet til Drøbak som legitimering av Langhus som sitt bosted. Dette kommer også til syne ved at en informant som Else, som mente hun kunne bo hvor som helst, i løpet av sitt snart 50 år lange liv aldri hadde bodd andre steder enn forsteder innenfor Stor-Oslos tettbygde område. Slik har hun gjennom sine praksiser vist tegn til en tilhørighet som hun kulturelt ikke mente hun hadde.

I oppgaven har jeg også argumentert for at mangelen på tilhørighet har å gjøre med et manglende samsvar mellom den individuelle habitus og sosiale felt. Slik sett synes Langhus som sted å ha lavere status enn de sosioøkonomiske gjennomsnittsverdier for stedet skulle tilsi, og i utvalget ses det en tendens til at informanter med høyere kulturell kapital i mindre

grad opplever lokal stedstilhørighet enn andre informanter. Disse spiller i stedet på et bredt repertoar av steder innenfor byregionen når de uttrykker stedstilhørighet og ser ikke på Langhus som løsrevet fra Oslo. Dermed synes et begrep som selektiv tilhørighet, i hvert fall i denne sammenhengen, å være nært forbundet med middelklassehabitus.

Gjennom å vektlegge andre egenskaper ved stedet enn bare de fysiske, blir det imidlertid tydelig at stedstilhørighet også forekommer i suburbia. Meningsfulle lokale relasjoner, både uformelle og i foreningslivet, gir stedet mening for noen informanter. Dette synes å være en «lavmælt» form for tilhørighet som i stor grad anerkjenner at forstaden bare er unik for de som befinner seg «innenfor» stedet og tar del i dets relasjonelle prosesser. Slik blir det tydelig at utstrakt deltakelse i sosialt liv lokalt synes som en nødvendig forutsetning for å opplevd stedstilhørighet i forstaden.

Samtidig som noen av informantene er opptatt av at Langhus utgjør en del av storbyen Oslo, preges forholdet til bykjernen av en ambivalens der fordelene ved denne nærheten til hovedstaden utlignes av en følsomhet overfor den anti-suburbane kritikken. Dette ble spesielt tydelig i møte med informanten Randi som opplevde at forstadens kvaliteter som boområde var lite anerkjent i byen og som dermed kom i en forsvarsposisjon overfor byen som hun opplevde både snobbete og overpriset. I dette ligger at Langhus' posisjon i Bourdieus (1996) stedshierarki er utydelig, på den måten at det både er sentralt plassert i forhold til hovedstadens maktinstitusjoner, samtidig som det kan oppfattes som provinsielt å identifisere seg med stedet.

6.2 Oppgavens relevans og overføringsverdi

Når forstedene utgjør så store deler av norske storbyer, kan det hevdes at kunnskap om hvordan disse fungerer i seg selv vil være nyttig. Som Røe (2007:1) også har hevdet, har

forstedene « i kraft av sin befolkning og sosioøkonomiske dynamikk (...) store konsekvenser for den sosiale og økonomiske utviklingen i byområdet som helhet». Sammen med andre lignende undersøkelser er forhåpentligvis denne egnet til å gi et innblikk i en hittil lite beskrevet, men altså viktig, del av Oslo.

En kontekstuell tilnærming til forstadsvekst og suburbanisering, der forsteder ses som relasjonelle steder, har relevans på den måten at de kan avsløre andre typer stedstilhørighet enn den som vanligvis forbindes med ikoniske landemerker som Holmenkollen. Kanskje er viktigheten av de sosiale relasjonene også mer tydelige i en forstads kontekst, fordi det fysiske særpreget mangler, og det kan argumenteres for at betydningen av sted som *møtested* trer tydeligere frem. Studiet av en «helt vanlig forstad» kan dermed avdekke prosesser som også har relevans for stedstilhørighet i andre kontekster enn forsteder.

Denne studien av hvordan et forholdsvis homogent nabolag som Langhus «fungerer», kan imidlertid også ha relevans utover denne undersøkelsen. Først og fremst mener jeg en bedre forståelse av «en helt vanlig forstad» som Langhus er viktig fordi den supplerer studier av steder som ofte tar for seg mer «ekstreme» sider av byutviklingen, som ofte tar opp problematikk knyttet til sosial eksklusjon, fortregning, diskriminering eller stigmatisering. Som bakteppe for slike undersøkelser bør det være nyttig med kunnskap om hva slags forhold «majoritetsbefolkningen» har til «sine» lokalsamfunn. Hvis integrering er en toveisprosess, slik Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet arbeider ut fra (IMDi 2008), er det ikke bare minoritetene som bør studeres og forstås. Kunnskapen fra denne undersøkelsen kan dermed vise seg nyttig i forhold til å kjenne integreringens muligheter – og begrensninger.

I oppgaven har jeg argumentert for at Langhus kan ses på som en slik «typisk middelklasseforstad», et stykke norsk «suburbia». Gjennom dette kan det også argumenteres for at funnene kan ha relevans for andre norske middelklasseforsteder og at de kan brukes til å se på variasjon i de aspektene denne oppgaven har sett på. Påfallende i denne sammenheng er hvordan noen av oppgavens informanter tror Langhus ligner på steder de forteller at de

faktisk ikke har god kjennskap til, slik som da Espen fortalte at «jeg antar at det er lignende utover på Lillestrømkanten og andre veien, Asker». Dette illustrerer noe som ser ut til å være et kjennetegn ved «suburbia», at det ikke refererer til ett bestemt sted, men at det er samlebetegnelse på noe ubestemmelig. Slik sett kan denne undersøkelsens funn ha relevans også for andre forsteder, norske så vel som utenlandske. Overføringsverdien kan dog først vurderes når dens funn leses i lys av nye undersøkelser rundt samme tema, eller ut i fra om den gir gjenklang hos lesere «med kjennskap til de fenomenene som studeres» (Thagaard 2006:170).

6.3 Veien videre

Jeg har i denne oppgaven sett hvordan kritikk av forstedene ofte er formulert i en nord-amerikansk eller britisk kontekst, men at norsk forstadskritikk tidvis henter argumenter derfra. Et begrep som *sprawl*, som refererer til areal- og energikrevende byvekst, og idéen om forstadsbefolkningen som kjedelig og konform synes blant annet å være hentet fra anglo-amerikanske populærkultur og akademia. Argumentenes gjenklang hos nordmenn indikerer likevel en viss overføringsverdi, men det synes først og fremst som det er en karikatur av de norske (og anglo-amerikanske?) forstedene som rammes av kritikken. Koblingen mellom forstadskritikken i slike kulturelle uttrykk og det at «elective belonging» ser ut til å kunne relateres til kulturell kapital, kan være en interessant innfallsvinkel til videre forskning på feltet. Når vi vet at innvandrerandelen er økende i noen av Oslos drabantbyer og forstadskommuner (Brattbakk & Hansen 2005, Bjørklund & Bergh 2009), kan også undersøkelser med fokus på hvordan integrering foregår i slike kontekster, sammenlignet med andre typer steder, være interessant ny innsikt i dette forstadslandskapet.

Denne oppgaven kan forhåpentligvis være lite bidrag til ikke bare å forstå, men også synliggjøre forstedene. Forstedenes rolle som del av storbyen er betydelig, og selv om en del kritikken mot dem er uberettiget, er de langt fra perfekte. Spesielt kan det argumenteres for at forstedene står overfor betydelige utfordringer når det kommer til energiforbruk knyttet til

transport i hverdagen. Det synes imidlertid klart at disse stedene er bedre tjent med en ambisjon om å forbedre – heller enn å fordømme dem.

Litteratur

Anderson & Skjånes A/S. 1968a. *Langhus. Tilleggshefte til forslag til generalplan for Ski kommune*. Haslum.

Anderson & Skjånes A/S. 1968b. *Forslag til generalplan for Ski kommune*. Haslum.

Baumgartner, M. P. 1991. *The Moral Order of a Suburb*. Oxford University Press, New York.

Bennett, T. et al. 2009. *Culture, Class, Distinction*. Routledge, London.

Berg, N. G. 2002. Mennesker og steder – vurdering av Stortingsmelding nr. 34 (2000–2001) «Om distrikts- og regionalpolitikken» i lys av stedsteori i geografifaget. *I Plan nr. 3/2002*. 40–43.

Bjørklund, T. & J. Bergh. 2009. Innvandrerne i Norge – Hvor mange er de egentlig? *Nytt Norsk Tidsskrift. Nr. 03/04, 2009*. 353–361.

Bjørnshau, T. & R. Hjørthol. 2003. Gentrifisering på norsk: Urban livsstil eller praktisk organisering av hverdagslivet. *Tidsskrift for samfunnsforskning, vol. 44*. 169–201.

Blokland, T & M. Savage. 2008. Social Capital and Networked Urbanism. *I Blokland, T. & M. Savage. 2008. Networked Urbanism*. Ashgate, Aldershot.

Bourdieu, P. 1995. *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Pax, Oslo.

Bourdieu, P. 1996. *Symbolsk makt*. Pax, Oslo.

Bourdieu, P. 2002. Habitus. *I Hillier, J. & E. Rooksby (eds). Habitus: A Sense of Place*. Ashgate, Aldershot.

Bridge, G. 2006. Perspectives on Cultural Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies, Vol. 43, No. 4*, 719–730.

Butler, T. & G. Robson. 2001. Social Capital, Gentrification and Neighbourhood Change in London: A Comparison of Three South London Neighbourhoods. *I Urban Studies, Vol. 38*. 2145–2162

Butler, T. 2008. Social Capital and the Formation of London's Middle Classes. *I Blokland, T. & M. Savage. 2008. Networked Urbanism*. Ashgate, Aldershot.

Cresswell, T. 2004. *Place. A short introduction*. Blackwell, Oxford.

Cosgrove, D. 2004. Sense of Place. *I Johnston et al (eds.) 2004. The Dictionary of Human Geography*. Blackwell, Oxford.

Døvik, J. & A. B. Godager. 2007. *Langhus 11000 år. Bygda og kirken*. Langhus menighetsråd.

Fishman, R. 1987. *Bourgeois Utopias. The Rise and Fall of Suburbia*. Basic Books, New York.

Frith, S. 1997. The Suburban Sensibility in British Rock and Pop. *I Silverstone, R. (ed). Visions of Suburbia*. Routledge, London.

- Fossåskaret, E. 1997. Ustrukturerte intervjuer med få informanter gir i seg selv ikke noen kvalitativ undersøkelse. I: Fossåskaret, E. m.fl. (red). *Metodisk feltarbeid. Produksjon og tolkning av kvalitative data*. Universitetsforlaget, Oslo.
- Furre, B. 2000. Norsk historie 1914 – 2000. *Industrisamfunnet – frå vokstervisse til framtidstvil*. Samlaget, Oslo.
- Gans, H. 1967. *The Levittowners. Ways of Life and Politics in a New Suburban Community*. Columbia University Press, New York.
- Goldsworthy, V. 2004. The Love that Dares not Speak its Name: Englishness and Suburbia. *David Rogers and John McLeod (eds.) The Revisions of Englishness*. Manchester University Press.
- Gripsrud, J. & J. F. Hovden. 2000. (Re)Producing a Cultural Elite? A Report on the Social Backgrounds and Cultural Tastes of University Students in Bergen, Norway. I *Gripsrud, J. (ed). Sociology and Aesthetics*. Høyskoleforlaget, Kristiansand.
- Grønning, Ø. 2000. *Framtidsbilder Follo*. Asplan Viak, Sandvika.
- Guldbrandsen, L & U. Torgersen. 1986. *Forstadsvekst og boliginteresser*. Institutt for Sosialforskning, Oslo.
- Guttu, J. m.fl. 2004. *Bokkvalitet på områdenivå*. NIBR-notat 2004:119.
- Hall, P. 2002. *Cities of Tomorrow. Third edition*. Blackwell, Oxford.
- Hansen, T. & I. Brattbakk. 2005. *Endringsprosesser i norske drabantbyer*. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Harris, R. & P. J. Larkham (eds). 1999. *Changing Suburbs*. E & FN Spon, London.
- Hayden, D. 2004. *Building Suburbia. Green Fields and Urban Growth 1820 – 2000*. Vintage, New York.
- Hillier & Rooksby (2002). Introduction. I *Hillier, J. & E. Rooksby (eds). Habitus: A Sense of Place*. Ashgate, Aldershot.
- Holden, E. & I. T. Norland. 2004. *En undersøkelse av husholdningers forbruk av energi til bolig og transport i Stor-Oslo*. SusHomes Rapport nr. 3/04. Universitetet i Oslo.
- Holt, A. 2009. «Rykkinn er ikke en drabantby!». Masteroppgave i samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Inkluderings- og mangfoldsdirektoratet. 2008. *Integrert, men diskriminert. IMDi-rapport 9-2008*. Oslo.
- Jørgensen, M. W. & L. Philips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Kjærstad, J. 1999. *Oppdageren*. Aschehoug, Oslo.

- Knox, P.L. 2008. *Metroburbia, USA*. Rutgers, New Jersey.
- Kunstler, J. H. 1993. *The Geography of Nowhere. The Rise and Decline of America's Man-Made Landscape*. Simon & Schuster, New York.
- Kvale, S. 1997. *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademisk, Oslo.
- Lees, L. 2003. Super-gentrification: The case of Brooklyn heights, New York City. *Urban studies*. Vol. 40, nr. 12: 2487–2509.
- Ley, D. 1996. *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*. Oxford University Press.
- Llewellyn, M. 2003. Polyvocalism and the Public. Doing a Critical Historical Geography of Architecture. *I Area* 35. 264–270.
- Lupi, T. & S. Musterd. 2005. The Suburban 'Community' Question. *Urban Studies*, Vol 43, No 4. 801–817.
- Lyotard, J-F. 1995. *Zone*. Det Kgl. Danske Kunstakademi, København.
- Lysgård, H. K. & N. G. Berg. 2004. Ruralitet og urbanitet – bygd og by. *I Plan*, nr. 2/2004. 18–25.
- Massey, D. 2005. *For Space*. Sage, London.
- Mazanti, B. 2007. Choosing residence, community and neighbours – theorizing families' motives for moving. *Geografiska annaler. Series B, vol. 89, nr. 1*, s. 53–68.
- Mazanti, B. & J. Pløger. 1999. Stedet i plural – den suburbane zone. *Sosiologi i dag*, nr 4, 1999. 53–75.
- Middleton, A. et al. 2005. Social Capital and Neighbourhoods that Work. *Urban Studies*, Vol. 42, No. 10. 1711–1738.
- Moynihan, M. & D. Søderlind. 2003. Lords of Chaos. *The Bloody Rise of the Satanic Metal Underground*. Feral House, Los Angeles.
- Mumford, L. 1961. *The City in History: Its Origins, Its Transformations, and Its Prospects*. I Nicolaidis & A. Wiese (eds.). 2006. *The Suburb Reader*. Routledge, New York.
- Myhre, J.E. 2008. Urbanisering i Oslos periferi. *Plan nr 6/2008*. 12–19.
- Nordvik, V. 2004. *Risiko i boligmarkeder – En oversikt*. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo.
- Olsen, P. E. 2005. *Fortellingene om Asker sentrum*. Masteroppgave i samfunnsgeografi. Universitetet i Oslo.
- Oslo kommune. 2005. *Notat om pendling i Osloregionen*. Plan- og bygningsetaten.
- Oslo kommune. 2008. Oslos folkemengde har passert 570 000. *Oslo-Speilet 6/2008*. 2–4. Utviklings- og kompetansetaten.

- Oslo kommune. 2009a. Særlig høy netto innflytting i 2008. *Oslo-Speilet 5/2009*. 2–4. Utviklings- og kompetanseetaten.
- Oslo kommune 2009b. *Oslos bærekraft og vekst. Overordnet arkitekturpolitikk for byen og hovedstaden*. Plan- og bygningsetaten.
- Pacione, M. 2001. *Urban Geography*. Routledge, London.
- Peet, R. 1998. *Modern Geographical Thought*. Blackwell, Oxford.
- Pløger, J. 2000. Den diffuse forstad. *Byplan nr.1/2000*. 19–24.
- Putnam, R. 2000. *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. Simon & Schuster, New York.
- Rasmussen, T. F. 2003. *Bosetting og byutvikling*. Kommuneforlaget, Oslo.
- Relph, E. 1976. *Place and Placelessness*. Pion, London.
- Rose, G. 1995. Place and Identity: A Sense of Place. I Massey, D. & P. Jess (eds.) *A Place in the World?* The Open University, Milton Keynes.
- Ruud, M. E. 2007. *Sosiokulturelle stedsanalyser. Veileder*. Oslo.
- Ruud, M. E. 2009. *Unges boligpreferanser*. NIBR-notat 2009:106. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.
- Røe, P. G. 2007. *Suburbanisme i Osloregionen – den sosio-romlige utviklingen i Oslos forsteder og ytterkanter. Prosjektbeskrivelse (utkast)*. Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Oslo.
- Røe, P. G. 2009a. Forstaden som sted. I Berg, N. G., S. H. Jørgensen, A. Karlsen og A. Aase (red.) *Mennesker og steder i samspill. Festskrift til Britt Dale*. Tapir akademisk, Trondheim.
- Røe, P. G. 2009b. The construction of a suburb: Ideology, planning and everyday life in Skjettenbyen. *Paper presentert på konferansen; «The Diverse Suburb: History, Policy and Prospects»* 22.-24. oktober 2009. Hofstra University, New York, USA.
- Sandlie, H.C. 2008. *To må man være*. NOVA-rapport 9/2008. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Oslo.
- Savage, M. et al. 2005. *Globalization & Belonging*. Sage, London.
- Schau, L. R. 2008. *Vålerenga. Konstruksjon av sted og stedsidentitet i en urban landsby*. Masteroppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.
- Silverstone, R. 1997. Introduction. I Silverstone, R. (ed.) *Visions of Suburbia*. Routledge, London.
- Ski kommune. 1999. *Boligprogram til kommuneplan 1999 – 2010*.
- Ski kommune. 2007. *Kommuneplan 2007 – 2019*.

Stubberud, B. L. 2008. *Å bo eksurbant: Nye innflytteres opplevelse av Vestby og Son*. Masteroppgave i samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.

Sørli, K. 2003. *Nyinnflytting, videreflytting og annen storbydemografi*. NIBR-notat 2003:111. Norsk institutt for by- og regionforskning, Oslo.

Thagaard, T. 2006. *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen.

Wellman, B. 1979. The Community Question: Intimate networks of East Yorkers. *American Journal of Sociology*. 1201 – 1231.

Ærø, T. 2002. *Boligpreferencer, boligvalg og livsstil*. Ph.D-afhandling ved Statens Byggeforskningsinstitutt, Hørsholm.

Østerberg, D. 2006. De store tæststeders materialitet. I *Buciek m. fl (red). Rumlig praksis. Festskrift til Kirsten Simonsen*. Roskilde Universitetsforlag.

Østlandets Blad, 6. januar 1966. Spesialutgave av avisen om regionplanen skrevet av Ski kommunes daværende rådmann Erling Rønneberg.

Aakvaag, G. 2008. *Moderne sosiologisk teori*. Abstrakt, Oslo.

Vedlegg

Vedlegg 1: Intervjuguide

Formål og problemstillinger:

Formålet med denne intervjuundersøkelsen er å få en forståelse av hvordan beboere i et forstadsområde som Langhus tenker om stedet og hvordan hverdagslivet fortoner seg i praksis her. Hva slags betydning har stedets utforming, sosiale sammensetning og kulturelle praksiser for den enkelte og for Langhus som sted?

Hvem er de som bor på Langhus? Sosial status, økonomi, livsfase, kulturelle karakteristika osv.

Hva er positivt og negativt med Langhus i forhold til lokalisering, fysisk og arkitektonisk utforming, planløsning, befolknings sammensetning, image og omdømme?

Hvorfor bestemmer en seg for å flytte til Langhus? Identifiserer innbyggerne seg med stedet, eller er forankringen et annet sted? Har disse faktorene sammenheng med den enkeltes bakgrunn?

Intervjuspørsmål:

Bakgrunnsforhold – demografi og familie

- Alder og kjønn
- Landbakgrunn og etnisk bakgrunn (fødeland og foreldres fødeland)
- Utdannelse (fag og nivå) og yrke
- Arbeidssted og reisemåte til arbeid (personbil, tog, buss, t-bane, trikk, sykkel, gange)
- Sivil- og familiestatus
- Antall barn og barns alder

Oppvekst og flyttehistorie

- Foreldres utdannelse og yrke
- Fødested (by/bydel, eller region/sted)
- Oppvekststeder/stedstyper (urbant; by eller forstad, eller ruralt; tettsted eller landsbygd)
- Boligtyper/boligområdetyper i oppveksten (enebolig, rekkehus, tomannsbolig, lavblokk, høyblokk, bygård, etc.)
- Hvordan opplevde du de ulike oppvekststedene?
- Positive og negative sider ved disse stedene (romlig-materielle organisering, befolknings sammensetning, sosiale relasjoner, kultur, etc.)
- Årsaker til flytting i barndom og oppvekst

- Flytting til Oslo og Osloregionen (tidspunkt og årsak)

Personlig stedshistorie og flyttemotiver (i den aktuelle forstaden)

- Innflyttingstidspunkt/botid (i forhold til utbyggingshistorie)
- Livsfase på innflyttingstidspunkt (sivilstand, antall barn, barns alder, yrkesaktivitet, etc.)
- Årsaker til flytting fra forrige bosted («push»-årsaker)
- Årsaker til flytting til nåværende bosted («pull»-effekter)
- Hva slags type sted lette du etter (sosialt, kulturelt og økonomisk)?
- I hvilken grad fant du det i denne forstaden?
- Har forstaden endret seg vesentlig mens du har bodd der?
- Har det skjedd fortetting/utbygging som har hatt stor betydning?
- Er befolkningssammensetningen endret vesentlig (sosialt, demografisk, sosioøkonomisk, kulturelt, etc.)?
- Er det andre «mennesker» (mennesketyper) som bor der nå, enn tidligere?
- Har området endret karakter?

Bolig og boligkarriere

- Nåværende boligtype (enebolig, rekkehus, tomannsbolig, lavblokk, høyblokk, bygård, etc.)
- Tidligere boligtyper (etter å ha flyttet «hjemmefra»)
- Tilfredshet med dagens bolig (eller sted)
- Hva er positivt ved boligen (og de private utearealene)?
- Hva er negativt?
- Hva slags bolig kunne du egentlig tenke seg?
- Hva er viktigst med en bolig (størrelse, planløsning, beliggenhet, arkitektonisk stil, status, etc.)?
- «Sier» boligen noe om hvem du er?
- Har du en eller flere fritidsboliger/hytter, eller et eller flere boliger, i tillegg til «denne»?
- Hvor ligger de, og hvor ofte og når brukes de?

Lokale hverdagslige praksiser

- Hvilke deler av Langhus brukes og ferdes i?
- Hvilke tidspunkter (i døgnet og gjennom uken)?
- Voksnes og barns bruk av stedet
- Er Langhus' utforming, tilbud og aktiviteter (barnehager, skoler, helsetjenester, butikker, etc.), slik at hverdagen oppleves som enkel eller tungvint?
- Har Langhus de tilbud og institusjoner som er nødvendige eller ønskelige?
- Er det kort avstand til daglige gjøremål?
- Hvordan er det med kommunikasjons- og transportmulighetene (inkludert kollektivtransporttilbudet)?

- Er det trafikksikre atkomster til daglige gjøremål for barn?
- Hva med områder for lek, ballspill, idrett, rekreasjon, friluftsliv, etc.?
- Får du virkeliggjort og gjennomført dine ønsker og mål på Langhus?
- Er det noe du ikke kan gjøre, noe stedet ikke gir muligheter til?
- Hva virker «hemmende» (fysisk, sosialt og kulturelt)?
- Må du i stor grad reise ut av Langhus, hvor ofte og for hvilke gjøremål?
- Hvordan fungerer området, som ble planlagt og bygget ut på en annen tid, for «dagens» mennesker, aktiviteter, preferanser og ønsker?

Sosiale relasjoner og praksiser

- Har du mange venner og bekjente på Langhus (sterke bånd og svake bånd)?
- I hvilke deler av Langhus (hvilke områder eller veier) hun/han/de venner og bekjente?
- Hvordan kom du i kontakt med disse menneskene (hvor på stedet og i hvilke sammenhenger)?
- Er det vanlig å «stikke» innom (hjemme hos hverandre) uten avtale, eller er slik kontakt resultat av invitasjon?
- Er det vanlig å være sammen med naboer i andre sammenhenger (trening, sosiale arrangementer, foreninger, utesteder, etc.)?
- Betyr disse nabolags- eller stedsbaserte relasjonene mye (er de årsak til ønske om å bli boende, eller å flytte)?
- Har du flere venner bosatt utenfor stedet?
- Har du familie (foreldre, søsken, søskenbarn, fjernere slektninger) på stedet?
- Engasjement i lokale lag og foreninger, eller i andre nærmiljøaktiviteter (uformelle, men organiserte, sosiale sammenkomster som hageselskaper, grillfester, etc.),
- Hvilke organisasjoner bruker du, og hva betyr disse for trivsel og tilhørighet?
- Er Langhus kjent som et «sosialt» velfungerende sted?

Stedsoppfatninger og stedstilknytning

- Hvordan ser du på det å bo i en forstad?
- Hvordan ser du på det å bo Langhus?
- Hva er positivt ved det å bo på Langhus?
- Hva er negativt?
- Føler du deg «hjemme» på Langhus?
- Passer denne forstaden med din livsfase, livsstil, oppfatninger og verdier?
- Identifiserer du deg med livet i denne forstaden? Hvordan/Hvorfor ikke?
- Sier Langhus noe om hvem du er?
- Hva med arkitekturen, boligtypen og den fysiske «organiseringen»?
- Har Langhus en klar identitet, eller en tydelig «karakter», og hvordan vil du beskrive denne «identiteten»?
- Kan Langhus deles inn i ulike «underområder», med ulik karakter, identitet, befolknings sammensetning, kultur, etc.?

- Hvilken del av Langhus identifiserer du deg med?
- Føler du sterkere tilknytning til andre steder enn Langhus (nærliggende sted, hjem-, eller oppvekststed, fritidsbolig/hytte, arbeidsplass, etc.)?
- Er jobben eller bostedet viktigst, eller er det på hytta «det gode livet» leves (der du helst vil være)?
- Er tilknytningen til stedet noe som skjer (at du får røtter på stedet), eller noe du velger, mer eller mindre bevisst?

Stedets omdømme

- Hvilket inntrykk tror du at har andre av Langhus?
- Hvordan reagerer andre når du sier du kommer/bor på fra Langhus
- Har du inntrykk av at Langhus er attraktivt?
- Er Langhus unikt, eller som mange andre forsteder?
- Er Langhus spesielt for deg?
- Hva kalles stedet, eller forstaden, på folkemunne (noe annet enn «offisiell» betegnelse)?
- Hvilken oppfatning har de som bor i nærheten, i kommunen og på andre steder?
- Hvordan fremstilles/beskrives Langhus i media (lokalt og ev. nasjonalt)?
- Hva slags rykte har Langhus?
- Har stedet vært omtalt som et «problemområde», eller som et «problemfritt» sted?
- Gir det status å bo der?
- Er du opptatt av status?
- Hva synes du om prisnivået, sammenlignet med andre tilsvarende steder?
- Hvorfor tror du det er dyrt, eller rimelig?

Trygghet

- Føler du deg trygg på Langhus? Er det «trygt og godt»?
- Kan du beskrive en situasjon der du ikke følte deg trygg?
- Tenkte du at Langhus var et spesielt trygt sted før du flyttet hit?
- Tar du noen spesielle forhåndsregler for å føle deg tryggere?
- Føler du utrygghet når du er utenfor Langhus? Hvor og hvordan?
- Samarbeider du med naboer eller venner på Langhus når det gjelder trygghet for barna, eller huset? (Passe hus mens en er bortreist, følge med på naboens hus, passe barn, følge med på barn, fremmede osv)
- Stoler du på naboene?
- Har det vært episoder konfrontasjoner mellom naboer som du kjenner til i området her du bor?
- Har det vært episoder der det kunne vært konfrontasjon, men der fornærmede lot være å reagere? (Høy musikk, sjenerende oppførsel, bilkjøring osv)

Fremtidsutsikter

- Hvordan tror du at Langhus vil utvikle seg (befolkning, kultur, fysiske struktur, omgivelser, etc.)?
- Er det spesielle ting du er opptatt av?

- Er det noe du er redd for?
- Vil det bli mer eller mindre attraktivt å bo her?
- Hvor lenge kommer du til å bo her?
- Hva har betydning for en eventuell beslutning om å flytte (livsfase, økonomi, bolig, sosiale relasjoner, stedets kvaliteter, omdømme etc.)?
- Hvor, eller til hva slags typer sted/boligområde, kan du tenke seg å flytte til, hvis det blir aktuelt å flytte?
- Hvis du skal flytte, hva er årsakene til det, og hvilken betydning har Langhus («push»-årsaker) og hva er bedre med den «nye» bostedet («pull»-årsaker)?

Vedlegg 2: Informasjonsskriv til informanter

Delta i forskningsprosjekt om Langhus?

Mitt navn er Magnus Campbell og jeg er student ved masterprogrammet i samfunnsgeografi ved Universitetet i Oslo. For tiden jobber jeg med masterprosjektet mitt som heter "*Forståelser av en forstad*" og som tar utgangspunkt i befolkningen på Langhus og hvordan livet leves her. I den forbindelse vil jeg gjerne snakke med deg!

Bakgrunn for prosjektet

Mitt prosjekt inngår i et større forskningsprosjekt som har fått navnet "*Suburbanisme i Osloregionen*", der vi skal kartlegge ulike typer forstadsområder i Osloregionen, undersøke hvordan forstedene har endret seg de siste 20-30 årene og få en bedre forståelse av hvorfor forstedene har utviklet seg slik. Oslos forsteder har de siste årene fått større oppmerksomhet, men forskningen har i stor grad dreiet seg om drabantbyer. Utviklingen i de talrike villa- og småhusforstedene har fått liten oppmerksomhet. Vi vil derfor se nærmere på disse "vanlige" forstedene, det som i USA kalles "suburbia". Prosjektet består av flere deler. I ett delprosjekt plukkes det ut enkelte forstadsområder for inngående dybdestudier. I den forbindelse vil det gjennomføres intervjuer med både kommunale planleggere, arkitekter, eiendomsmeglere og befolkning.

Intervjuet

Jeg tar altså kontakt med deg fordi du bor i ett av de utpekte områdene, og fordi jeg håper å kunne gjennomføre et intervju med deg. Intervjuet vil ta mellom én og halvannen time. Det vil bli brukt lydopptaker, hvis du ikke har noe imot det, og opptaket vil senere bli transkribert (ordrett gjengitt i et tekstdokument, som lagres uten ditt navn påskrevet). Spørsmålene vil handle om ditt bosted, din tilknytning til stedet, din bruk av stedet, dine oppfatninger om stedet og om flytting og flyttemotiver. Jeg er også opptatt av forstadens omdømme og status, og om du identifiserer deg med denne typen områder. Jeg ønsker å snakke med folk som har flyttet til Langhus i løpet av de siste par årene. Jeg har funnet fram til deg og din adresse gjennom offentlig tilgjengelig informasjon om eiendomsoverdragelser og kontrollert navn og adresse opp mot telefonkatalogen.no på internett. Jeg håper det stemmer at du er innenfor min målgruppe og at du vil møte meg til intervju.

Anonymitet

Deltakelse i prosjektet er naturligvis frivillig og forutsetter skriftlig bekreftelse, og du kan når som helst trekke deg, enten før, under eller etter intervjuet, uten å oppgi grunn for det. Jeg har taushetsplikt og vi vil uansett behandle alle opplysninger konfidensielt, etter gjeldende retningslinjer for denne typen forskning. Prosjektet er tilrådd av personvernombudet for forskning, NSD, og opplegget for innsamling oppbevaring og analyse av innsamlet informasjon er meldt til denne instans. Ved prosjektets avslutning vil informasjonen anonymiseres så langt det er hensiktsmessig. Men selv om ikke navnet ditt vil brukes i min masteroppgave, vil det kunne være mulig for enkelte som kjenner boligområdet ditt godt, å finne ut av hvem du er via ulike bakgrunnsopplysninger, som alder, kjønn og yrke. Mitt prosjekt avsluttes i mai 2009, men vi ønsker å oppbevare den informasjonen som vi har samlet inn fram 31.12.2017 for å kunne gjøre en oppfølgende undersøkelse. Dersom vi ikke innen den tid kontakter deg igjen med en ny forespørsel, vil datamaterialet da bli slettet.

I løpet av en ukes tid kommer jeg til å ta kontakt med deg per telefon for å høre om du vil stille til intervju i min undersøkelse. Har du spørsmål vedrørende prosjektet eller til datainnsamlingen kan du ta kontakt med meg på telefon 970 13 217 eller e-post; magnuro@student.sv.uio.no. Leder for forskningsprosjektet er forstemanuensis Per Gunnar Røe ved Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, som kan kontaktes på telefon 22855217, e-post; p.g.roe@geo.uio.no, eller post; postboks 1069 Blindern, 0317 Oslo.

Med vennlig hilsen
Magnus Campbell

